

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matej Vučko

**Kognitivno – institucionalna analiza kriznega upravljanja in
vodenja ob poplavah reke Mure leta 1972 in 2005**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matej Vučko

Mentor: doc. dr. Uroš Svetec

Somentor: asist. dr. Klemen Grošelj

**Kognitivno – institucionalna analiza kriznega upravljanja in
vodenja ob poplavah reke Mure leta 1972 in 2005**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

Kognitivno – institucionalna analiza kriznega upravljanja in vodenja ob poplavah reke Mure leta 1972 in 2005

Krizno upravljanje in vodenje ob poplavah reke Mure je ključen dejavnik pri učinkovitem ukrepanju ob poplavah, ki vsako leto prizadenejo pokrajino ob Muri. S pomočjo kognitivno – - institucionalne analize sem poskušal razložiti kakšne so bile spremembe in odločitve v dveh različnih časovnih točkah, leta 1972 in leta 2005. S pomočjo statistik in analize virov sem prišel do podrobnejšega pogleda v dogajanje na bregovih Mure v obeh kriznih letih, ko je povodenj ogrozila osnovno življenjsko infrastrukturo, domove prebivalcev, kakor tudi njihova življenja. Veliko koščkov se je sestavilo v mozaik, ko sem od očitvidcev dobil še informacije o dogajanju ob času poplav, predvsem leta 2005.

Končna ugotovitev je, da je reka Mura vodotok, ki vsakoletno prestopi svoje bregove, vendar to ne pomeni, da vsako leto ogroža lokalno okolje. Kljub temu pa se vse na toliko časa pojavijo ekstremne razmere, ki vodijo v dogodke, ki smo jim bili priča leta 1972 in 2005. Res je, da je za to potrebnih več vzajemnih dejavnikov, pa vendarle ostaja dejstvo, da grožnja še venomer obstaja. Pomembno dejstvo je, da je med obema poplavama vendarle prišlo do določenega napredka na institucionalno – pravni ravni, saj so vzpostavljene določene institucije, ki sistematično zbirajo podatke in jih v kriznih časih tudi posredujejo odgovornim za ukrepanje. Prav tako je prišlo do napredka v tehnologiji, materialnih sredstvih in v organizacijskem smislu, čeprav je predvsem pri slednjem še veliko nejasnosti in možnosti za napredek.

Ključne besede: krizno upravljanje in vodenje, poplave, institucionalno-pravna ureditev.

Cognitive – institutional analysis of crisis management during floods of the river Mura in 1972 and 2005

Crisis management during floods on river Mura is crucial factor of effective means during floods, which every year damage the land near Mura. With the help of cognitive – institutional analysis I tried to explain what were the differences and decisions in two different time periods, in 1972 and 2005. With the help of statistics and source analysis I came to inner perspective of events that were going on on river shores in both crisis years, when flood threatened lives and homes of the people. A lot of pieces of puzzle came together when I talked to the people who were at that time present by the Mura river.

Final conclusion is that river Mura floods every year. But that does not mean, that every year peoples belongings are in threath. But once in a couple of years there are extreme circumstances that lead to the events that we faced in years 1972 and 2005. It is true, that more mutual factors have to come together at the same time, but still, that threath exists. Very important fact is that between two floods there was a significant improvement an institutional and legal level and that institutions were created, which systematically gather data and in crisis send these data to decision makers who are responsible for reaction. There was also an improvement in technology, organisation and material means, although there is still a lot to do in organisation of crisis management.

Key words: crisis management, flood, institutinal – legal regulation.

KAZALO:

1 UVOD	5
2 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR.....	7
2.1 Predmet preučevanja.....	7
2.2 Namen in cilji naloge.....	7
2.3 Hipoteze.....	8
2.4 Uporabljene metode in metodološki pristop.....	8
2.4.1 Splošni pristopi k reševanju kriz.....	9
2.4.1.1 Kognitivno-institucionalni pristop	11
2.4.1.2 Štiristopenjska metoda kognitivno-institucionalnega pristopa	12
2.5 Opredelitev temeljnih pojmov	13
2.5.1 Poplave.....	13
2.5.2 Kriza.....	18
2.5.3 Krizno upravljanje in vodenje.....	21
3 ANALIZA POPLAV LETA 1972 IN LETA 2005 PO ŠTIRISTOPENJSKI METODI KOGNITIVNO-INSTITUCIONALNEGA PRISTOPA.....	26
3.1 Umestitev krize v zgodovinski kontekst.....	26
3.2 Časovni okvir oz. oblikovanje sintetičnega opisa krize	30
3.3 Analiza intenzivne krize oz. identifikacija odločitvenih priložnosti	45
3.4 Ponovno sestavljanje krize in njena umestitev v širši – analitične teme	52
3.4.1 Preventiva in priprave na krizo	52
3.4.2 Organi kriznega odločanja	58
3.4.3 Internacionalizacija	64
3.4.4 Pridobljene izkušnje in znanja	67
4 ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ.....	75
5 LITERATURA.....	78

1 UVOD

Spremembe v mednarodnem varnostnem okolju so pojav, ki venomer sili tako strokovnjake kot laično javnost, da se sprašujemo od kod preži največja nevarnost, kako se na njo pripraviti, kaj postoriti, da bo povzročila čim manj škode in žrtev. Zadnja podobna velika sprememba se je v našem okolju zgodila s koncem hladne vojne, ko so na površje splavali novi viri ogrožanja mednarodne varnosti in novi koncepti soočanja z le-temi. Pojav terorizma v najbolj smrtonosni obliki, energetske grožnje, biološke, kemične in jedrske nevarnosti, e- terorizem in podobni so tisti, ki se jim v trenutnih razmerah namenja največ prostora na strateški, taktični in operativni ravni. Gotovo pa niso edini, ki so vredni vnaprejšnjega načrtovanja in priprave na krizne razmere.

Veliko ljudskih modrosti, ne nazadnje pa tudi zdrav razum, nam govorita, da največja nevarnost vedno preti od tam, kjer je ne pričakuješ. In narava je tista, ki je v vsakem trenutku nepredvidljiva, kljub vsej tehniki in znanju, ki na tem področju lahko veliko pripomoreta pri pripravi in odzivu na morebitno krizo.

Slovenija leži, geografsko gledano, v razmeroma ugodni legi na jugovzhodnem robu Srednje Evrope, toda to ugodnost plačuje s precejšnjo stopnjo ogroženosti zaradi naravnih nesreč, ki je značilna za tektonsko mlada ozemlja alpidskega tipa (Gams 1983a, 10).

Naravne in druge nesreče so grožnje, ki pretijo vsem ljudem, vsem državam, razlike so le v obliki teh nevarnosti. Od katastrof, ki zahtevajo od človeštva svoj krvni davek, pri nas ne poznamo samo vulkanskih eksplozij in tropskih ciklonov. Naša domovina obsega stične dele širših naravnogeografskih enot in tako nas prizadenejo vse naravne nesreče, ki so značilne zanje. Opraviti imamo s poplavami, ki so tipične za panonski svet, z usadi, ki so značilni za subpanonske in submediteranske gorice, s poplavami v kraških depresijah, z udori površja nad skalnimi votlinami in žledom v dinarskem svetu Slovenije, s snežnimi plazovi in skalnimi podori, ki so značilni za Alpe, s pozebami, značilnimi za alpske kotline, s sušo, značilno za subtropsko klimo, v vseh delih Slovenije pa so potresna žarišča s potresi, ki so, kot kaže, najbolj rušilni ob zahodnem koncu savskega tektonskega jarka pri Zagrebu in na Brežiškem polju, ter na stiku Notranjih in Zunanjih Dinaridov med Ljubljanskim barjem, Idrijo in Huminom - Gemono (prav tako, 11).

Naloga države, predvsem pa obrambnega in varnostnega sistema je, da temeljito in kar se da učinkovito ukrepa, še preden pride do krize velikih razsežnosti, kar pa je nemogoče brez izdelanih načrtov in predvidenih ustreznih korakov že pred samim dogodkom.

Seveda pa ni mogoče določiti univerzalnega sredstva, ki bi bilo učinkovito pri vseh vrstah in oblikah naravnih nesreč. Pri vsakem dogodku je potrebno ravnati z drugačnimi ukrepi, kar zahteva še večjo kompleksnost priprav, odzivov in instrumentov za hitro reakcijo na naravno nesrečo. Ker bi bilo vse nesreče in vsa prizadevanja, načrte in ukrepe za preprečitev le-teh nemogoče zaobseči v enem samem diplomskem delu, sem svoj krog raziskovanja zožil samo na poplave.

Poplave ogrožajo na Slovenskem čez 300 000 ha površja (Orožen Adamič 1992, 7).

Pri nas je okoli 1700 km večjih in 4800 km manjših hudournikov, ki pomenijo potencialno grožnjo. Leta 1983 je dr. Gams zapisal (Gams 1983a, 10), da podatki pravijo, da vsakoletno škodo poplav ocenjujejo na 0,6, stoletna poplava pa naj bi pobrala 3,6 odstotkov narodnega dohodka (prav tam). Vendar poplave ne povzročajo le materialne škode, temveč tudi človeške izgube. Prav izguba človeškega življenja je tista, ki najbolj bode v oči, vendar smo k temu veliko pripomogli tudi sami. Leta 1981 je na območju običajnih poplav živelo okrog 132 000, oziroma 7 % prebivalcev Slovenije. Na začetku novega tisočletja pa je na meji običajnih poplav živela že več kot tretjina prebivalstva (Orožen Adamič 1992, 10). Podatki pravijo, da v Sloveniji umre v naravnih nesrečah povprečno 4,2 ljudi na leto, kar zneso od leta 1870 pa do danes približno 580 ljudi, največ od tega v snežnih plazovih, kar 37 %, na drugem mestu so žrtve v potresih – 30 %, sledijo žrtve strele – 13 %, poplav – 12 %, neurij – 6 % in v drugih naravnih nesrečah 2 %. Iz podatkov sledi, da je tako zaradi poplav umrlo približno 70 ljudi, od tega 32 % v maju, v septembru 66 % in v novembru 2 %. To pomeni, da Slovenijo največkrat in najpogosteje ogrožajo jesenske poplave in da so le-te nevarnejše od pomladanskih (prav tako, 7–9).

Poplave so torej v Sloveniji pogoste, poplavnih območij je zelo veliko, še več pa je vodotokov, ki povzročajo poplave. Tako sem se za namene diplomske naloge odločil, da krog proučevanja dodatno zožim in sicer na reko Muro (ter nekaj njenih največjih pritokov, ki pa poplavlajo le v primeru, da poplavlja reka Mura).

Poplave reke Mure so vsakoleten pojav, nekaj kar spada zraven. Vendar nas kdaj pa kdaj narava preseneti in tista leta si še posebej zapomnimo. Tako sta dva mejnika v primeru reke Mure. To je leto 1972 in leto 2005, ki ju bom v nadaljevanju tudi podrobneje obravnaval. Sam izviram iz okolja, kjer je reka Mura del našega vsakdana. V preteklosti še bistveno bolj kot sedaj, ampak lahko rečemo, da smo odvisni od nje. Velikokrat pa pozabimo, da nam ta, drugače »naša zaveznica« in glavna žila Pomurja, lahko povzroči tudi veliko gorja, predvsem v obliki poplav. Zato upam, da bom v svojem diplomskem delu prišel do ugotovitev, ki bodo v kakršnokoli pomoč pri nadaljnjem načrtovanju in ukrepanju ob poplavih reke Mure.

2 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Predmet preučevanja

Zaradi klimatskih sprememb se okolje v katerem živimo sooča z vedno večjimi vremenskim ekstremi, ki posledično vplivajo na kvaliteto življenja slehernega izmed nas. Tako prihaja do več naravnih in drugih nesreč, med drugim so pogoste vodne ujme¹, tako na reki Muri kot pri večini vodotokov, ne le v Sloveniji temveč po vsem svetu (Brilly in drugi 1999, 16–18). Na tej podlagi sem se odločil, da bo predmet preučevanja v moji diplomski nalogi krizno upravljanje in vodenje ob poplavah reke Mure leta 1972 in 2005. Kljub temu, da je časovna razlika velika, bom poskušal najti stičišča obeh poplav. V svoji analizi se bom osredotočil predvsem na pravno – institucionalne vidike procesa kriznega upravljanja in vodenja. Zaradi specifične narave problema menim, da ni moč analize utemeljiti brez osnovnih podatkov o tem, kaj poplave sploh so, zaradi česa nastanejo, kakšne so njihove posledice. Predstavil bom nekaj ključnih pojmov za razumevanje izbrane tematike, prav tako bom podal splošen opis sistema kriznega upravljanja in vodenja v Republiki Sloveniji. Ker se je poplava leta 1972 zgodila v drugačnem družbeno - političnem sistemu, predvsem pa v popolnoma drugačnem obrambno-varnostnem sistemu, bom poskušal primerjati oba sistema ter izpostaviti prednosti in slabosti enega in drugega. Po analizi omenjenih poplav, bo sledila verifikacija hipotez ter zaključek, ki bo izpostavil ključne ugotovitve analize.

2.2 Namen in cilji naloge

Namen naloge je analizirati krizno upravljanje in vodenje ob poplavah reke Mure v letih 1972 in 2005 ter celovito osvetliti takratne dogodke. Tako bo cilj naloge ovrednotiti in analizirati krizno upravljanje in vodenje ob poplavah reke Mure ter s pomočjo kognitivno-
- institucionalnega pristopa določiti kritične točke in odločitve, ki so bile sprejete za namene zmanjšanja oziroma preprečitve škode. Dejstvo je, kot sem že omenil, da je časovna distanca med obema dogodkoma precejšnja, prav tako je med obema poplavama prišlo do zamenjave

¹ »Ujme (naravne katastrofe, naravne nesreče) so vsi ekstremni naravni dogodki, ki povzročijo veliko škode, ne le v naravi, ampak tudi na stavbah in infrastrukturi, tako da je gmotna škoda tolikšna, da je prizadeto območje ali celo prizadeta država sama ne zmore pokriti. Ujme zahtevajo številne žrtve, mnogi ljudje so poškodovani ali ostanejo brez strehe nad glavo. Nastanejo kot posledica bistvenega odmika od normalnih, povprečnih podnebnih razmer, nenadnega divjanja naravnih sil in neustreznih posegov človeka v naravne razmere. Razlikujemo med meteorološkimi ujмами, vodnimi ujмами, geološkimi ujмами, astronomskimi ujмами in biološkimi ujмами. Vodne ujme se pojavljajo kot poplave, nenadne sprostitve vodnih gmot zaradi zdrsov kamnin v zajezitvena jezera ali popustitev naravnih in umetnih zajezitev, blatnih tokov« (Kladnik 2001, 570).

tako družbeno – politične ureditve v državi, osamosvojitve kot tudi sistema oziroma doktrine sistema zaščite, reševanja in pomoči, zato bom poskušal ovrednotiti bodisi napredek ali nazadovanje med ukrepi v različnih časovnih obdobjih.

2.3 Hipoteze

Svoje diplomsko delo bom utemeljil na kognitivno-institucionalnem modelu proučevanja kriz in zaradi tega bom izhajal iz naslednjih hipotez:

- Poplava leta 2005 je zaradi konceptualno-doktrinarnih sprememb povzročila manj materialne škode kot poplava leta 1972;
- Izkušnje iz poplav leta 1972 so pomembno vplivale na nadaljnji razvoj pravno- - institucionalnih instrumentov pri preventivnem delovanju pred poplavami v celotni Republiki Sloveniji;
- Načrti za ukrepanje ob poplavah so izvedbeno vprašljivi, zaradi nerešenega mejnega vprašanja s sosednjo Republiko Hrvaško.

2.4 Uporabljene metode in metodološki pristop

Pri izdelavi diplomske naloge sem uporabljal naslednje metode dela:

- a) **Deskriptivna metoda** je tista, ki sem je v nalogi uporabljal največ. Na splošno podaja opis oz. oriše meje pojava, ki je predmet analize (Flere 2000, 35). Z deskriptivno metodo bom opisal značilnosti kriznega upravljanja in vodenja v Republiki Sloveniji, kakor tudi razložil osnovne značilnosti različnih pristopov, ki se uporabljajo za analiziranje kriznega upravljanja in vodenja. Prav tako bom deskriptivno metodo uporabil kot sestavni del študije primera poplav na reki Muri v letih 1972 in 2005.
- b) **Analiza primarnih virov** (Ustava Republike Slovenije, Resolucija o strategiji nacionalne varnosti, Temeljni načrt zaščite in reševanja ob poplavah, Regijski načrt zaščite in reševanja ob poplavah v Pomurju ...) je metoda, ki je v svojem bistvu kvalitativna analiza vsebine in se osredotoča na zaznavanje vsebine in pomena sporočil (prav tako, 94). S to metodo bom analiziral veliko število uradnih dokumentov in aktov, monografij ter znanstvenih člankov, ki bodo pripomogli k razjasnitvi teoretičnih in praktičnih vidikov raziskovanega problema. Analiza primarnih virov bo prav tako osnova za nadaljnje raziskovanje, predvsem za metodo nestrukturiranega intervjuja.

- c) **Primerjalna metoda** bo ena izmed najpomembnejših metod za razumevanje proučevane tematike, saj gre za metodo, ki razkriva razlike in skupne lastnosti dveh ali več pojavov (prav tako, 180). Seveda je metoda primerna za primerjavo na različnih ravneh kakor tudi v različnih časovnih obdobjih, kar je zame še posebej pomembno. Metodo bom uporabil predvsem za ugotavljanje razlik in podobnosti na primerih kriznega upravljanja in vodenja ob poplavah reke Mure v dveh različnih časovnih točkah skozi odločevalske priložnosti in analitične teme.
- d) **Metoda študije primera** je ključna za predstavitev slehernega proučevanega dogodka, saj omogoča celostno in globinsko proučitev enega primer (prav tako, 95). Ta metoda bo torej temeljna metoda s pomočjo katere se bom seznanil z vsakim primerom posebej in se nato lotil primerjav med posameznimi dogodki.
- e) **Nestrukturiran osebni intervjuji** je ena izmed metod, ki so ji raziskovalci posvečali največ pozornosti, saj omogoča veliko mero svobode, s tem pa tudi različne interpretacije rezultatov. Toš in Hafner-Fink (1997, 202) pravita, da je: »komunikativna storitev, v kateri govorni izrazi in ravnanja učinkujejo kot osnova za razumevanje celotnega konteksta raziskovalne situacije. Meritve tako potekajo na ravni »splošnega jezikovnega razumevanja« oseb, ki so vključene v raziskavo.« Pri nestrukturiranem osebnem intervjuju se mi je zdelo pomembno, da dam intervjuvancu možnost, da mi sam oriše in opiše situacijo in trenutke, ki se so zanj zdeli najpomembnejši. Prav zato so bila vprašanja bolj ohlapno formulirana, kljub temu, da so temeljila na štiristopenjski metodi analize in na analitičnih temah, ki so me zanimale.
- f) S **statistično metodo** so prikazani vsi relevantni numerični podatki, ki prikazujejo predvsem dejansko stanje različnih materialnih virov na terenu.

Zaradi pomembnosti teoretičnih izhodišč in predstavitve samega pristopa, sem se odločil, da ga nekoliko obširneje predstavim.

2.4.1 Splošni pristopi k reševanju kriz

Pri svojem delu sem izhajal iz **kognitivno-institucionalnega pristopa**, teoretske poti, ki je del odločevalskega pristopa k reševanju krize. **Odločevalski** pristop je eden izmed treh pristopov znanstvenega raziskovanja kriz, katerih utemeljitelj je C. F. Hermann (v Stern 2001, 5). Ta v svojem delu prepozna še **sistemski** pristop k reševanju kriz ter **konfrontacijskega**.

Pozneje je t'Hart (v Grošelj 2004, 27) k omenjenim pristopom dodal še **simbolno-politični** pristop.

Za lažje razumevanje bom podal kratke definicije vseh omenjenih pristopov.

- i. Sistemski pristop je Grošelj (2004, 25) opisal kot stanje, kjer je ogrožena stabilnost ureditve sistema mednarodnih odnosov. McClelland (1972, 85–86) pa trdi, da je: »...glavna značilnost systemskega pristopa osredotočenost na izmenjavo besed in dejanj v areni konflikta. Polna pozornost se torej posveča "zunanjemu vedenju strani v konfliktu"«. Poenostavljeno bi torej lahko rekli, da so kot potencialni akterji krize lahko vključeni samo veliki sistemi oziroma velike organizacije. To po McClellandovem (1972, 86) pomeni, da je prava kriza šele tista, ki je dovolj intenzivna, da privede do interakcije med »velikimi igralci«.
- ii. Glavna značilnost konfrontacijskega pristopa je, da pripisuje velik pomen pogajanjem in barantanjem med različnimi akterji kriznega upravljanja v mednarodnem okolju. To pomeni, da upošteva različne lastnosti, ki jih vsak akter v okolju ima in jim pripisuje velik pomen. Tako so za ta pristop pomembni skorajda vsi dejavniki tako zunanji kot notranji, ki vplivajo na končno odločitev (strukture moči, vrednote sistema, strategije, taktike ...) (Snyder in Diesing 1977).
- iii. Utemeljitelj simbolno-političnega pristopa k reševanju kriz je Paul t'Hart, ki leta 1993 v svojem članku govori o pristopu, ki upošteva simbole, rituale, moč, krizno komuniciranje ... Zanj je kriza del vsakdana, saj je to le politična interakcija, ki od akterjev zahteva, da v okviru svojih aktivnosti družbo iz kriznega stanja pripeljejo nazaj v »normalizirano« stanje. Meni, da imajo za to na voljo tri simbolne strategije: a) okvirjanje (z njim definirajo do kakšne krize je sploh prišlo); b) ritual (ta omogoča, da kontinuirane in vnaprej predvidene reakcije na krizo pomirijo družbo in dajejo občutek varnosti) in c) maskiranje (s tem poskušajo omiliti resnost krize in posledice le-te) (t'Hart 1993, 36–50).
- iv. Kot sem omenil že v uvodu tega poglavja, je kognitivno-institucionalni pristop del odločevalskega procesa, ali bolj rečeno, lahko ga uvrstimo v ta teoretični koncept. Samo bistvo odločevalskega procesa pa je, da črpa lastnosti iz zgoraj omenjenih pristopov. To pomeni, da enotne definicije ni, čeprav sta tako Hermann (1972, 12), kot McClelland (1972, 85–86) podala nekaj glavnih značilnosti odločevalskega pristopa. Te so:

- Pristop se osredotoča na procese odločanja oz. proces oblikovanja odločitev, pri čemer ne zanemarja razmerij znotraj odločevalske enote, ki so bodisi posamezniki, bodisi kolektivitete;
- Osrednjo vlogo igrajo dejavniki, ki vplivajo na odločitve znotraj odločevalske enote (javno mnenje, nevladne organizacije, osebne prvine, motivacijski momenti, organizacijske strukture ...);
- Odločitev naj bi temeljila na paradigmi akcija-reakcija, vendar gre po politološkem posredovanju bolj za razmerje akcija – predstava – reakcija (Stern 2001, 36).

2.4.1.1 Kognitivno-institucionalni pristop

Kognitivno-institucionalni pristop se osredotoča na analizo delovanja posameznikov, skupin, mrež in institucij v krizi ter izpostavlja zaznavne in spoznavne značilnosti ljudi, ki se s krizo ukvarjajo. Hkrati se avtonomija posameznika omejuje prek skupinsko-institucionalnega okvira, v katerem se sprejemajo odločitve (Zorko 2006).

Osnovi iz katerih izhaja pristop, sta kognitivna revolucija (ali bolje rečeno spoznanja sodobne kognitivne psihologije) in neoinstitucionalizem (Grošelj 2004, 29). Kaj omenjena pojma sploh pomenita?

Ko govorimo o kognitivni revoluciji je pomembno, da omenimo predvsem razliko v dojemanju človeškega obnašanja prej in po njej. Medtem, ko je bilo v preteklosti razmišljanje utemeljeno na paradigmi akcija-reakcija, je kognitivna revolucija s seboj prinesla paradigmo akcija-predstava-reakcija. To pomeni, da postane predstava osrednji oblikovalec človekovega vedenja (Stern 2001).

Tako so tovrstnem pogledu razmišljanja, dojemanja in percepcija, posameznika ali odločujoče skupine, odločilni faktorji, prav tako pa je pomembna določena informacija, ki je potem skupaj s prej omenjenimi dejavniki, ključ do odločitev v kriznih razmerah. Iz tega sledi, da so odločitve sprejete na podlagi informacij, ki so na voljo in predvsem preteklih izkušenj, lastnih pričakovanj, osebnega dojemanja situacije, motivacijskega učinka ... (Fiske in Taylor 1991). Ker pa posameznik v kriznih razmerah nima vedno popolnih informacij, se pojavi negotovost, selekcioniranje »pomembnejših« tem in informacij ter stres. Ta igra zelo pomembno vlogo pri odločitvah v kriznih situacijah.

Stern (2001) in Holsti (1990) zagovarjata tezo obrnjenega U, kar pomeni, da odsotnost stresa zmanjša kognitivne sposobnosti, zmerni stres te sposobnosti okrepi, medtem ko intenzivni stres zmanjša tako kognitivne kot splošne sposobnosti posameznika (Grošelj 2004, 31).

Druga teoretska osnova kognitivno-institucionalnega pristopa reševanja kriz, se skriva v neoinstitucionalizmu. Ta v svojem bistvu pomeni, da je upoštevana avtonomija posameznika ob upoštevanju omejevalnih in preprečevalnih učinkov institucionalnega okolja, v katerem deluje in sprejema odločitve in politične usmeritve (Stern 2001).

Velik poudarek daje neoinstitucionalizem pravilom, normam, vlogam in rutinam v družbi in upravno-administrativnih organizacijah. Osredotoča se na družbene skupine srednjega nivoja t.i. middle level groups, kjer posamezniki s pomočjo opravljanja svojih vlog, prenašajo informacije in pripomorejo k sodelovanju ali nesodelovanju. Velik pomen pripisuje omenjeni pristop komuniciranju na splošno, še posebej pa različnim oblikam komuniciranja, od katerih je nenazadnje odvisen prenos želenih informacij. Znotraj komunikacijskega procesa, v našem primeru predvsem političnega komuniciranja, ne gre zanemariti pomena simbolizma, ki političnim odločevalcem diktira smer odločanja. Seveda ne gre brez institucionalno-pravnega aparata, kakor tudi ne brez političnega nasledstva, ki na nek način omejuje svobodo pri izbiranju političnih alternativ, uporabi virov, pristojnosti in proceduralnih postopkov (Stern 2001).

Lahko bi torej rekli, da splet dejavnikov, kot so oblike komuniciranja, simbolizem, norme, pravila, politično nasledstvo, institucionalna struktura in pravila, interpretacije in kultura, v interakciji s srednjim nivojem v odločevalskem procesu predstavljajo vodilno vlogo pri političnem odločanju skozi prizmo neoinstitucionalnega pristopa.

2.4.1.2 Štiristopenjska metoda kognitivno-institucionalnega pristopa

Osnovno orodje kognitivno-institucionalnega pristopa je t.i. štiristopenjska metoda, ki omogoča analizo vseh prvin kriz in kriznega upravljanja in vodenja. Utemeljitelji metode so bili leta 1997 Sundelius, Stern in Bynander, prvo omenjena pa sta leta 2002 metodo razširila še s primerjalno komponento analitičnih tem (Grošelj 2004).

Štiristopenjsko metodo sestavljajo (Stern 2001, 48):

1. Umestitev krize v kontekst (politični, zgodovinski, institucionalni)
2. Časovni okvir oz. oblikovanje sintetičnega opisa krize
3. Analiza intenzivne krize oz. identifikacija odločitvenih priložnosti
4. Ponovno sestavljanje krize in njena umestitev v širši kontekst (leta 2002 kot metodološko orodje Stern in Sundelius ponudita analitične teme (Grošelj 2004, 46)).

Pri proučevanju kriznega upravljanja in vodenja ob poplavah reke Mure v letih 1972 in 2005, bom prav s pomočjo omenjenega modela proučevanja poskušal potegniti vzporednice med obema izrednima dogodkoma. Tako bom krizi poskušal umestiti v ustrezen kontekst in ju časovno opredeliti, prav tako pa prepoznati odločitvene priložnosti. Pri naboru analitičnih tem, se bom osredotočil zgolj na nekatere, predvsem tiste, ki so pomembne pri moji verifikaciji hipotez. Tako bom iz nabora analitičnih tem (Grošelj 2004), (preventiva in priprave na krizo; organi kriznega odločanja; vodenje in vodeni; zaznavanje in okvirjanje problema; vrednotni konflikt; politično-organizacijski konflikt in sodelovanje; krizno komuniciranje in kredibilnost; internacionalizacija; časovni učinek; pridobljene izkušnje in znanja), za proučevanje dogodkov in ukrepov, uporabil naslednje analitične teme:

- Preventiva in priprave na krizo,
- Organi kriznega odločanja,
- Krizno komuniciranje in kredibilnost,
- Internacionalizacija,
- Pridobljene izkušnje in znanja.

2.5 Opredelitev temeljnih pojmov

2.5.1 Poplave

Poplave so pojav, s katerim se je srečal skorajda že vsak. Če ne drugega smo bili priča razlitju kakšnega manjšega potoka, hudournika, nekateri morda celo večje reke. Po navadi začnemo govoriti o poplavah ob obilnem dežju ali ob raztapljanju snega v pomladanskih mesecih.

Na grobo bi lahko rekli, da poplave torej poznamo in vemo, kdaj jih pričakovati, kako se z njimi spoprijeti in kako jih preprečiti. Vendar to ni tako preprosto. Če bi bilo, bi jih verjetno omejili do te mere, da jih sploh ne bi več bilo. Poplave so veliko bolj kompleksen pojav, kljub neizpodbitnemu dejstvu, da so v veliki meri odvisne od naravnih pojavov (dežja in snega) in od spleta okoliščin, ki lahko privede tudi do katastrofalnih posledic. Kako pa v resnici lahko pride do poplav?

Poplava je naravni pojav, ki nastane zaradi izredno močnih padavin ali naglega taljenja snega ali medsebojnega skupnega delovanja (Uprava RS za zaščito in reševanje 2011č).

Brilly (1994, 3) ugotavlja, da do poplav lahko pride zaradi več razlogov, med najpogostejšimi pa so ... »Padavine, zaježitev kraškega odtoka na kraških poljih, zaježitve povzročene s snežnim plazom, naravnega posedanja (Barje) ali posedanja, ki ga povzroči gospodarska dejavnost (rudarjenje), taljenja snega na zamrznjeni podlagi, zaradi visoke morske plime ...«

Iz definicije je torej zares razvidno, da je za nastanek poplav potreben nek naravni pojav in nek splet okoliščin, ki so odvisni bodisi od človekove dejavnosti, bodisi od naravnega ciklusa, ki oba skupaj privedeta do razlitja vode izven struge ali do hudourniških poplav.

Prav tako lahko ločimo med različnimi vrstami poplav. Razlikujejo se:

- Po tipu vodotoka (hudourniki, gorski, dolinski, ravninski, kraški),
- Glede na relief zemljišča (ježa, depresije),
- Po obsegu,
- Glede na jakost in razprostranjenost padavin,
- Glede na letni čas (jesenske, spomladanske, poletne),
- Po tipu visokovodnega vala,
- Po trajanju,
- Po pogostosti (20-letne poplave, 100-letne poplave ...) in
- Glede na vrsto zemljišča in poplavljenih objektov (Uprava RS za zaščito in reševanje 2011a).

Strokovnjaki pa opozarjajo še na eno, zelo pogosto spregledano delitev, oziroma definicijo naravnega pojava, ki mu mi večkrat pravimo poplava. Ločijo namreč med pojmom poplava in povodenj. Natek (1992, 21) poda naslednjo delitev: »Poplave so redne ali periodične in pogostejše od povodnji, pojavijo se takrat, ko narasle vode prestopijo bregove strug in zalijejo svet ob potokih. Povodnji pa so redkejšje, povzročajo pa jih izjemno visoke vode, ki zapustijo katastrofalne posledice v pokrajini, večja pa so tudi njihova poplavišča, v primerjavi s tistimi, ki se pojavijo ob poplavah.«

Lahko bi torej rekli, da ni vsaka »poplava« poplava, kajti nekatere se pojavljajo letno in so posledica režimov rek, ki se napajajo iz različnih virov. Tak primer je ravno reka Mura s svojim snežnim režimom.

Rečni režim pomeni nihanje vodnega stanja med letom, ki je predvsem posledica časovne razporeditve padavin, izhlapevanja in zadrževanja podzemnih voda. Višek vodnega stanja se zato ne ravna povsod in popolnoma po višku padavin (Uprava RS za zaščito in reševanje 2011a).

V Sloveniji so štiri osnovni tipi rečnih režimov:

A - snežni (nivalni) režim

B - snežno-dežni (nivo-pluvialni) režim

C - dežno-snežni (pluvio-nivalni) režim

D - dežni (pluvialni) režim ((Uprava RS za zaščito in reševanje 2011a).

Slika 2. 1: vodni režimi slovenskih rek

Vir: Uprava RS za zaščito in reševanje (2011a).

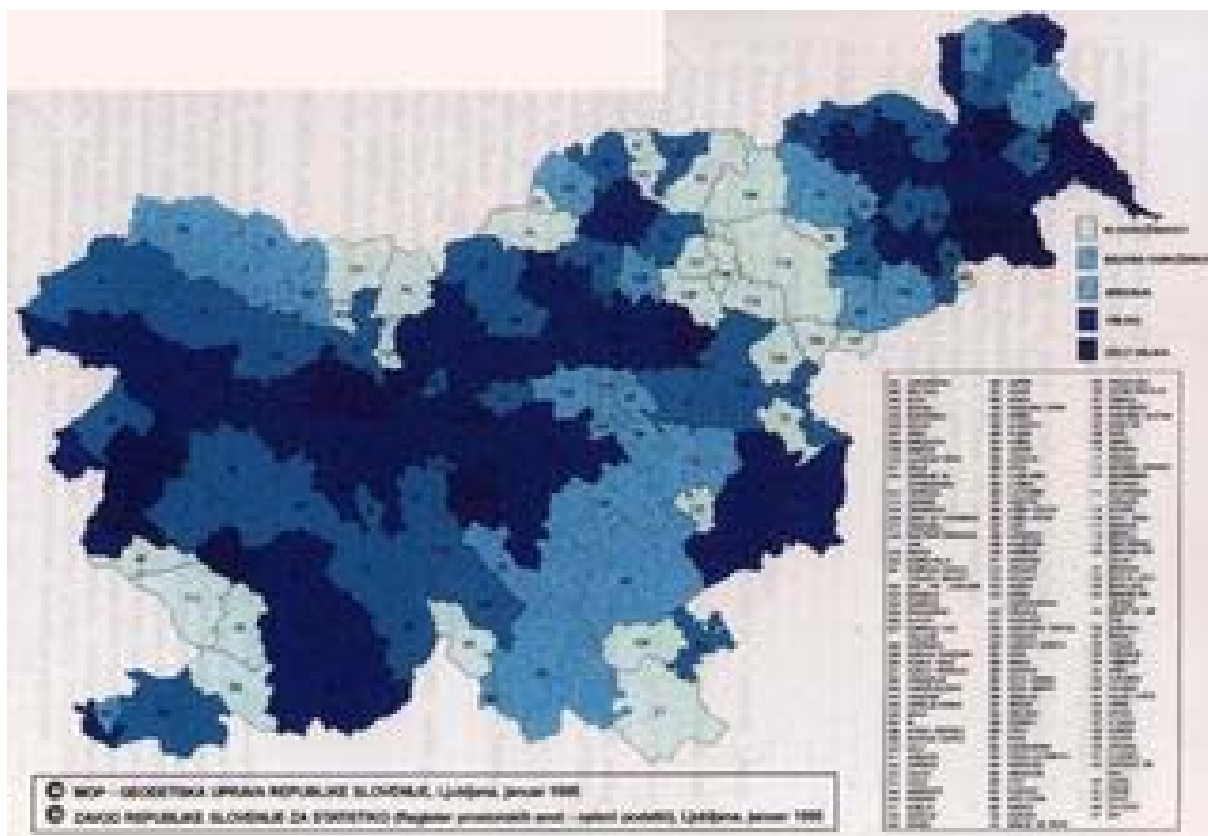
Snežni režim imata reki Mura in Drava. Zanj sta značilna po en maksimum in minimum. Vode so običajno nadpovprečno visoke aprila; najvišjo raven dosežejo pozno pomladi ter ostajajo take vse do julija (Uprava RS za zaščito in reševanje 2011a).

Mura se torej napaja iz taljenega snega in ledu iz gora kjer izvira, zato je prav ta vir glavni napajalnik rečne struge. Tudi poplavi, ki bosta omenjeni v nalogi, bosta delno sovpadali s predvidenimi maksimalnimi pretoki reke Mure.

Seveda pa ni vsaka reka oziroma vsaka vodna gmota poplavno ogrožujoča. Čeprav bi lahko rekli, da pod ekstremnimi pogoji prav v vseh preti potencialna grožnja, pa je relativno lahko ugotavljati najbolj izpostavljene dele, ki jih imenujemo poplavna območja.

V Sloveniji so najboljšežnejša poplavna območja v nižinsko-ravninskih predelih severovzhodne in subpanonske Slovenije, v predalpskih dolinah in kotlinah, ki odmakajo Šavrinsko gričevje in hribovje ter na ravninah ob Ledavi, Muri in Ščavnici. Drava pod Mariborom je obdana s prostranim poplavnim svetom, tudi vsi njeni pritoki na široko preplavljajo kmetijske površine (Pesnica, Polskava, Dravinja) (Uprava RS za zaščito in reševanje 2011a).

Slika 2.2: Poplavna območja v Republiki Sloveniji

Vir: Uprava RS za zaščito in reševanje (2011a).

Območje, kjer sta se leta 1972 in leta 2005 zgodili obravnavani poplavi, spada torej med poplavno najbolj ogrožene dele naše domovine.

Slika 2. 3: Reka Mura v prostoru jugovzhodne Evrope

Vir: Balažic (2005, 5).

Ob dejstvu, da so poplave naša realnost, je zelo pomembno doumeti nekatera načela, ki so ključna za obrambo pred poplavami. V prvi vrsti je tu govora o preventivnih ukrepih.

Preventiva vključuje:

- Ne gradnjo objektov na poplavno ogroženih območjih;
- Zagotovitev ustreznega prostora vodotokom na območjih za odtok visokih voda;
- Preprečitev potencialne škode s primernimi varnostnimi ukrepi;
- Uvajanje ustreznega sistema obveščanja;
- Vnaprejšnje upoštevanje možnosti, da bo kljub varnostnim ukrepom nastala določena škoda (aktivna zavarovalna politika) (Starec 2002, 513).

Med pomembnejše ukrepe, ki zmanjšujejo posledice nesreč, štejemo prostorske, gradbene in druge tehnične ukrepe, ki se nanašajo na uporabo, organizacijo, ureditev in opremljenost prostora, še zlasti v urbanem okolju ter na gradnjo objektov. Cilj teh ukrepov je, da se posamezna območja, naselja in objekte, ki so izpostavljeni nevarnostim naravnih nesreč, zgradi, uredi in opremi tako, da se ob nesrečah prepreči človeške žrtve in večjo materialno škodo in da se omogoči delovanje reševalnih služb (Ušeničnik 2002, 482).

Najpogostejši in najučinkovitejši vodogradbeni objekti, s katerimi se je mogoče zaščititi pred poplavami so:

- **Nasipi** (najstarejši in osnovni objekti pasivnega načina obrambe),
- **Oddušni kanali** (služijo za odvajanje vode po strugi mimo ogroženih območij),
- **Zadrževalniki** (s pomočjo le-teh se poskuša minimalizirati maksimalen pretok),
- **Kanaliziranje pretokov** (zmanjšujejo erozijo in povečujejo pretočnost struge),
- **Urejanje povirij** (vrsta ukrepov s katerimi se zmanjšuje površinski odtok in zadrževanje vode v podpovršinskih akumulacijah) (Brilly 1994, 19–29).

Dejstvo je, da je človek v zadnjih nekaj desetletjih s svojimi posegi v naravo dodobra porušil ravnovesje, ki je vladalo med poplavnim in ne-poplavnim svetom. Z umetnimi objekti želimo sedaj čim bolj omejiti škodo, ki v primeru katastrofalnih poplav, obsega bistveno večji odstotek BDP-ja, kot je to bilo v preteklosti. Ne smemo pa pozabiti na osnovno načelo reševanja človeških življenj. Za to je v prvi vrsti pomembna dobra organiziranost in usposobljenost vseh, ki sodelujejo v akcijah zaščite, reševanja in pomoči, kakor tudi institucionalna odgovornost države kot odgovorne za varnost svojih državljanov. Poplave so bile, so in bodo sestavni del našega naravnega okolja. Vprašanje je samo, kako dobro se bomo nanje pripravili.

2.5.2 Kriza

Kakor sem zapisal že v samem uvodu, je spremenjeno varnostno okolje s seboj prineslo tudi obilico novih žariščnih točk, na katerih temeljijo nove paradigme nacionalne varnosti. Eden izmed pojmov, ki je vsekakor bolj obravnavan, je pojem krize kot take.

Prezelj (2005, 15) pravi: »Spremenjene varnostno-politične razmere v svetu so razlog, da lahko sodobne krize označimo za večdimenzionalne, transnacionalne, predvsem pa kompleksne.« Vendar moramo pred tem poudariti še, da zaradi velikega števila strokovnjakov, ki se ukvarjajo s tematiko kriznega odločanja, upravljanja in vodenja, ni enotne definicije krize. Tako je v strokovni literaturi prava poplava definicij krize, kriznega upravljanja, kriznega komuniciranja ... Za potrebe diplomskega dela, bom predstavil le nekaj definicij teoretikov, ki se s pojavom ukvarjajo v svoji akademski sferi in ki so ne nazadnje tudi mednarodno najbolj uveljavljene in največkrat citirane. Poskušal bom podati nekaj ožjih definicij, ki bodo pomembne predvsem za primerjavo napram t.i. širokim definicijam. Kriza je namreč v veliki meri odvisna od pogleda tistega, ki jo opazuje oziroma definira.

Na krizo lahko gledamo z različno širokimi pogledi. Mnogi raziskovalci so se lotevali raziskovanja točno določenih kriz in tako podajali zelo ozke definicije krize. Eden takih je tudi Polič (1999, 350), ki na krizo gleda predvsem iz psihološkega vidika. Tako pravi, da je kriza »čustveno napeta situacija, v kateri mišljenje ne deluje s polno močjo, dogodki pa potekajo tako hitro, da med njimi ni možno pripraviti načrta delovanja, saj je še spremljanje trenutnega težavno.«

To gotovo velja predvsem za naravne katastrofe, ki se po navadi odvijajo zelo hitro, poleg tega, pa so zelo nepredvidljive, potencialno nevarne za človeška življenja in lahko imajo velike materialne in institucionalne, škodljive posledice za celotno družbo. V obvladovanju le - teh je ključen akter posameznik, ki je primoran v kratkem času sprejeti nevsakdanje, zahtevne in včasih drastične odločitve, ki gotovo lahko privedejo do psihološko zelo naporne in napete situacije.

Prav tako »individualno«, vendar nekoliko širšo definicijo krize poda Hermann (1972, 12), ki pravi, da je kriza: »situacija, ki ogroža visoko prioritete cilje odločevalca, omejuje količino časa, ki je na voljo za obdelavo odločitve in že s svojim pojavom preseneti odločevalca.«

Pri omenjeni definiciji Grošelj (2004) opozarja na objektivnost določanja prioritetenih ciljev, saj so odvisni od percepcije odločevalca, ki v kriznih razmerah ob pomanjkanju časa in elementu presenečenja ni nujno objektivni.

Vendar poznamo tudi druge oblike kriz. Tako politične krize, teroristični napadi, ekonomske krize, pomanjkanje naravnih virov, epidemije in pandemije ... z enako mero, če ne celo večjo, ogrožajo svetovno prebivalstvo in svetovne dobrine. Pri odločanju o le-teh pa je posameznik obkrožen z organizacijami, organizacijskimi odločitvami, z javnim mnenjem, politično voljo, mediji ... Pomembno je torej upoštevati tudi druge vidike krize.

Covello (1995, 6) pravi: »Varnostna, zdravstvena ali okoljska kriza je nenačrtovan dogodek, ki sproži dejansko, zaznavno ali morebitno grožnjo varnosti, zdravju, okolju ali organizacijam in njihovemu slovesu. Kriza ima potencial, da resno ogrozi organizacijske naloge, okolje, zdravje, sloves in legalnost organizacije.«

Lahko bi rekli, da je Covello pogledal na organizacijski vidik krizne situacije in vplive, ki lahko ogrozijo obstoj in ugled organizacije, zanemaril pa individualnega, ki ga je definiral Polič. Potrebno je torej najti neko vmesno pot, ki bo upoštevala oba vidika.

Pri definiranju krize je torej pomembno določiti neke elemente, ki so skupni vsem dogodkom, ki tako ali drugače ogrožajo družbo, posameznika, organizacijo ter okolje in lahko vodijo v krizo ali so že del le-te.

Wiener in Kahn (v Robinson 1968, 510) tako podata 12 elementov, ki so značilni za vsako krizo:

1. Kriza je pogosto preobrat dogodkov in aktivnosti;
2. Je situacija, ki zahteva akcijo s strani udeležencev;
3. Ogroža cilje vpletenih;
4. Sledijo ji pomembne posledice, ki vplivajo na prihodnost udeležencev;
5. Je konvergenca dogodkov, ki vzpostavijo nove okoliščine;
6. Poraja negotovosti pri ocenjevanju situacije in formuliranju alternativ za njeno reševanje;
7. Zmanjša nadzor nad dogodki in njihovimi posledicami;
8. Poveča nujnost, kar se odraža v povečanem stresu in bojazni (strahu);
9. Je okoliščina v kateri je na voljo neobičajno malo informacij;
10. Povečuje časovne pritiske za vpletene;
11. Povzroči spremembe odnosov med vpletenimi;
12. Povzroči napetosti med vpletenimi.

Pri omenjeni definiciji oziroma elementih krize se samo od sebe poraja vprašanje ali ima res vsaka kriza vse lastnosti oziroma vse elemente, ki so zgoraj navedeni? Mar je vsaka kriza tako predvidljiva, da jo determinira vseh 12 elementov, ali je potrebno podati neko še širšo definicijo, ki bo zajela čim večji spekter in hkrati upoštevala spremembe, tokrat predvsem v tehnološkem smislu? Sodobne družbe so namreč še kako občutljive na dogodke, ki so se pred kratkim zdeli še povsem »nadrealistični« in neogrožujoči.

Ena najširših in zato tudi najbolj uporabljanih definicij krize je delo Sterna (2001, 8), ki poda tako imenovano sintetično definicijo krize. »Kriza je situacija, ki izhaja iz sprememb v

zunanjem ali notranjem okolju družbe in jo opredeljujejo tri nujne in zadostne percepcije s strani odgovornega odločevalca:

- a) Grožnja temeljnim vrednotam,
- b) Nujnost,
- c) Negotovost«.

Kot na dlani je torej, da je kriza nek nepričakovan, od posameznikove volje neodvisen in ogrožajoč pojav, ki zahteva pozornost javnosti, v kolikor ogroža javne dobrine in interese. V ta namen je pomembno vnaprejšnje razmišljanje o tem, kako se bomo s krizo spopadli, kako jo poskušali preprečiti ... Skratka pomembno je dobro upravljanje in vodenje v krizni situaciji.

2.5.3 Krizno upravljanje in vodenje

Dogodki kot so poplave, lahko zelo hitro dobijo razsežnosti krize, v kateri je potrebno ukrepati hitro in učinkovito. Vendar so za to potrebne posebne veščine in ukrepi, ki jih z eno besedno zvezo lahko imenujemo »krizno upravljanje in vodenje«.

Zorko (2006) pri tem poudarja, da je potrebno biti pozoren tudi na različne prevode termina »crisis management«, ki jih ponuja slovenski jezik. Tako zasledimo prevode krizni menedžment, krizno upravljanje in krizno upravljanje in vodenje. Zorko še izpostavi, da je v dokumentih, ki zadevajo nacionalno varnost RS uporabljen termin »krizno upravljanje in vodenje«, kar daje neko večjo težo prav temu prevodu in uporabi tega termina v strokovnih krogih.

Prezelj (2005, 74–94) pravi, da so v izrazu krizno upravljanje in vodenje (v nadaljevanju KUV), zajeti vsi elementi posredovanja v krizi. Pojem združuje zaznavanje groženj, opozarjanje na le-te, načrtovanje ukrepanja in krizno odločanje. Vse aktivnosti so usmerjene k odpravljanju negativnih posledic in lastnosti krize, analiziranju in vrednotenju postopkov ter pravil KUV.

Malešič (2004, 14) pojem krizno upravljanje in vodenje definira kot: »oblikovanje postopkov, dogovorov in odločitev, ki vplivajo na potek krize in obsega organizacijo, priprave, ukrepe in razporeditev virov za njeno obvladovanje. Krizno upravljanje in vodenje se običajno odvija v

organizacijskem kaosu, pod pritiskom množičnih občil, v stresnih razmerah in ob pomanjkanju natančnih informacij.«

Med domačimi avtorji je potrebno omeniti tudi definicijo Grošlja (2004), ki je podal zelo poglobljeno in razširjeno definicijo kriznega upravljanja in vodenja, ki je neka sintagma definicij predvsem tujih avtorjev. Prav tako je Grošelj posebej pozoren na prevajanje termina »crisis management«, na kar sem opozoril, že na začetku poglavja. Za Grošlja (2004, 19) je torej krizno upravljanje in vodenje:

doseganje organizacijskih ciljev, oz. reševanje problemov, ki se nanašajo na načrtovanje (pred krizo in med samo krizo ob upoštevanju dolgoročnih učinkov sprejetih odločitev), organiziranje, vodenje v širšem in ožjem pomenu besede) in ocenjevanje razpoložljivih sredstev ter virov za doseganje ciljev oz. poslanstva organizacij. Omogoča delovanje posameznih izvajalcev nalog tako, da ostanejo sestavni del enotnega procesa, ki svojo nalogo in pooblastila za izvedbo naloge dobijo od upravljanja (končna avtoriteta v organizaciji in vir vse avtoritete – parlament in vlada v primeru državnih upravno-administrativnih organizacij). To jim daje visoko stopnjo avtonomnosti pri določanju strategije delovanja, ki pa mora vključevati tudi neposredno vplivanje na aktivnosti in vedenje članov organizacije s pomočjo moči, določanja socialnih norm, organizacijske kulture, dostopa do informacij, itd. Pri tem pa se navedeni procesi odvijajo v razmerah organizacijskega kaosa, negotovosti, ogroženosti osnovnih organizacijskih in družbenih vrednot, pod pritiskom množičnih medijev, stresa, pomanjkanja informacij, nuje oz. časovnega pritiska in negotovosti.

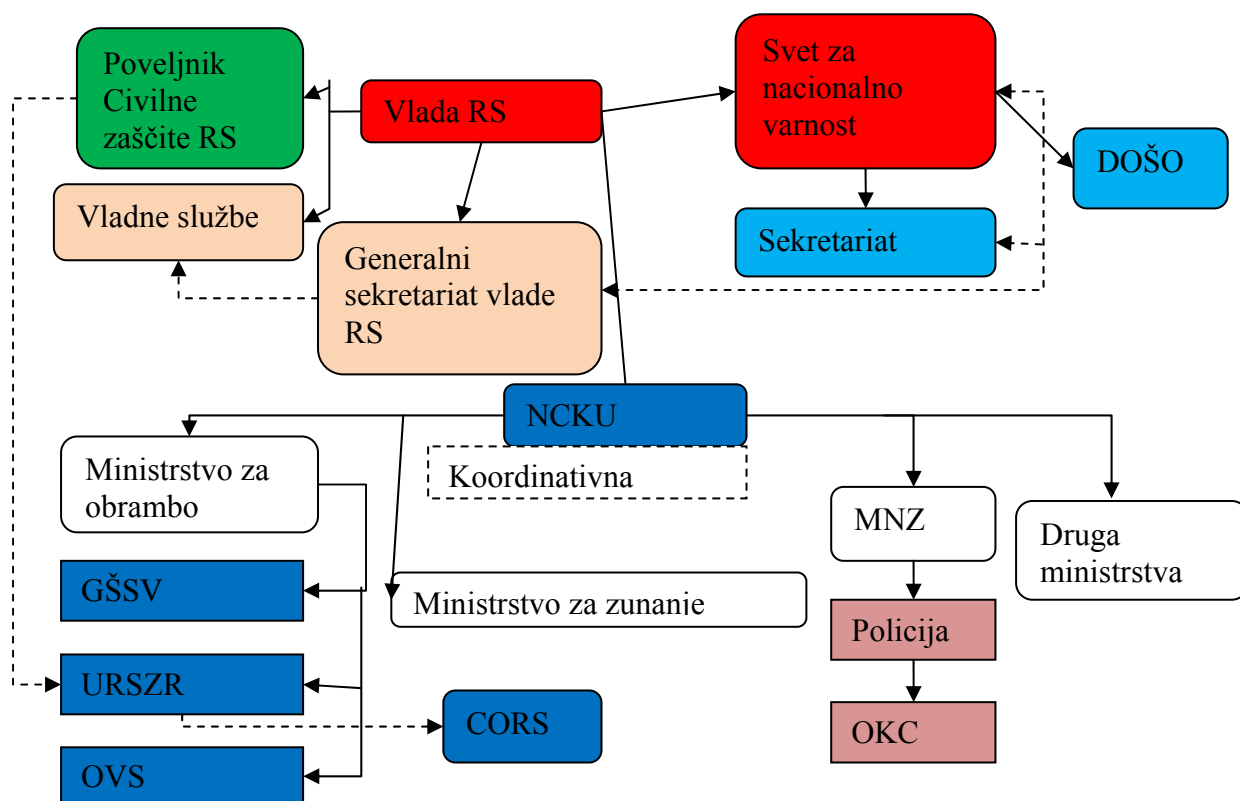
Krizno upravljanje in vodenje je tako neka dejavnost, ki je pod »pokroviteljstvom« (ponavadi) države, nujna za vzpostavitev normalnega stanja, ki ga je zmotil nenaden, neodvisen in ogrožajoč dogodek, ki ima lahko za posledice velike materialne in druge oblike škode.

Vendar pri tem ne smemo pozabiti na tiste, ki ta proces v praksi izvajajo. Tem institucijam oz. organom lahko na kratko pravimo akterji kriznega upravljanja in vodenja. Ti so seveda različni od države do države, ločijo pa se tudi po svojih pristojnostih in geografskih razsežnostih. Tako lahko govorimo o nacionalnih akterjih ali lokalnih akterjih, formalnih ali neformalnih, vladnih ali nevladnih organizacijah, civilni družbi in medijih, žrtvah kriz ali »pasivnih« udeležencih krize ...

Pri celotni tematiki se mi zdi še najbolj pomembno, razjasniti nacionalne in lokalne organe, ki so s strani države dolžni ukrepati v primerih krize.

Nacionalna organiziranost kriznega upravljanja v Sloveniji izgleda tako:

Slika 2.4: Sistem kriznega upravljanja v Republiki Sloveniji

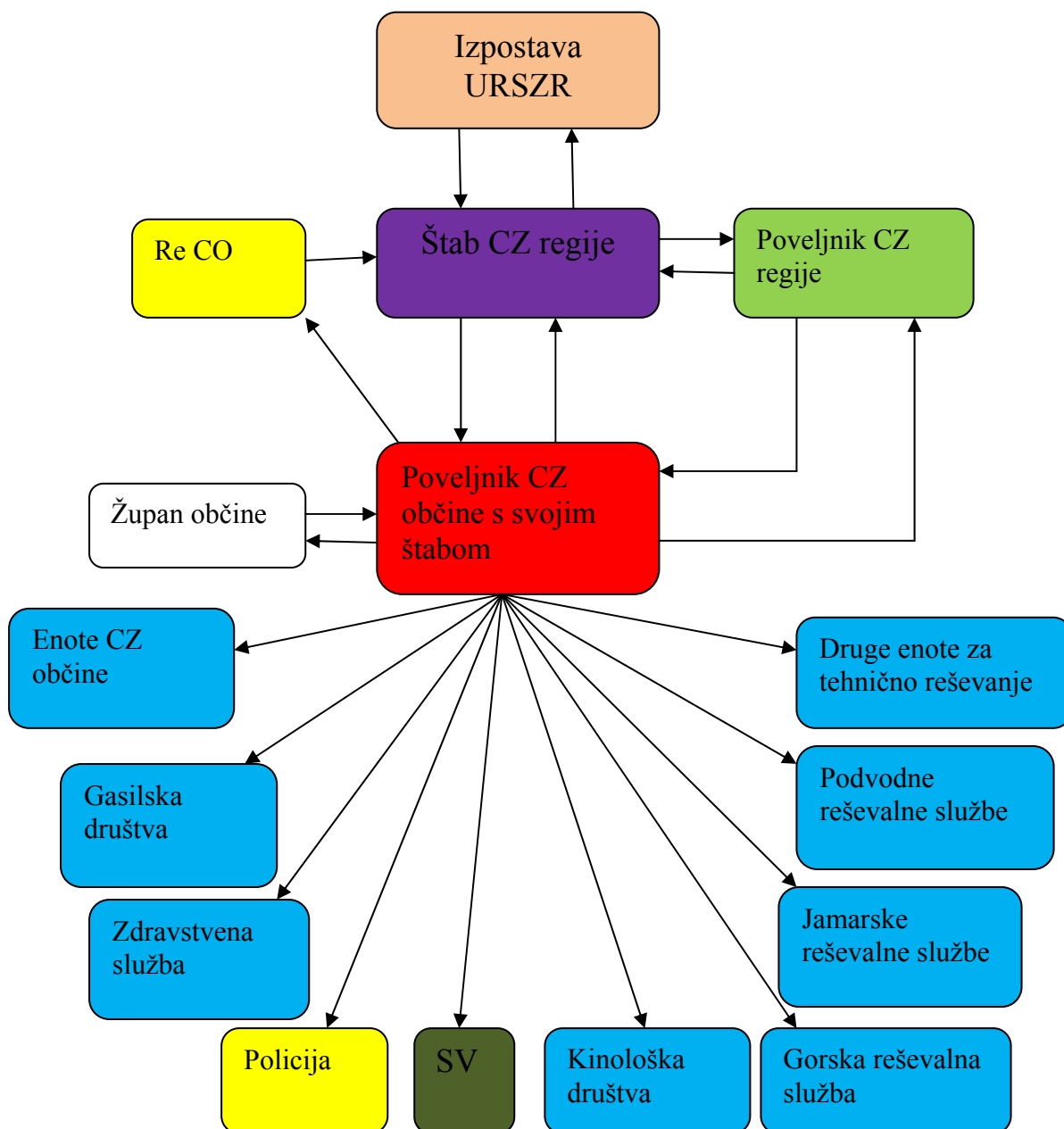
Vir: Frankovič v Kotnik (2008, 212).

Iz zgornjega organigrama je razvidno, da je vlada Republike Slovenije organ, ki daje pravna kakor tudi operativna sredstva, za izvajanje uspešnega in učinkovitega kriznega upravljanja in vodenja. Sistem je relativno nov, zato je jasno, da leta 1972 ob prvih poplavalh reke Mure ni bilo vzpostavljenega enakega sistema v kriznih razmerah, še bolj zanimivo pa je, da tudi leta 2005 ob poplavalh reke Mure, ta sistem še ni deloval. Najnovejši organ v organigramu je nacionalni center za krizno upravljanje (v nadaljevanju NCKU), ki ima koordinativno vlogo na samem terenu, se pravi, koordinira aktivnosti vseh, ki so na kakršenkoli način povezani z ukrepanjem v krizi (razen organov, ki sodelujejo v administrativno-pravnih opravilih). Največ pristojnosti, kar se tiče ministrstev ima Ministrstvo za obrambo, pod okriljem katerega deluje tako vojska, pod okriljem Generalštaba slovenske vojske, kakor tudi civilna zaščita pod

okriljem urada Republike Slovenije za zaščito in reševanje. Prav tako lahko v različnih kriznih situacijah, ki to seveda zahtevajo, MORS uporabi sredstva in znanje Obveščevalne službe in Centra za obveščanje Republike Slovenije.

Lokalna raven pa tako:

Slika 2. 5: Sistem kriznega upravljanja in vodenja na lokalni ravni

Vir: Zorko (2006, 18).

Iz organigrama je razvidno, da ima na lokalni ravni največje pristojnosti lokalni poveljnik civilne zaščite, ki mu nekateri strokovnjaki pravijo tudi vodja intervencije. Podrejeni so mu

vsi akterji, kljub temu, da pravno-formalno odgovarja svojim nadrejenim na regionalni in državni ravni. Iz sheme sem sam izpostavil dva organa, ki sodelujeta pri kriznem upravljanju in vodenju in sicer policijo in Slovensko vojsko. Ta dva organa imata namreč svoje linije poveljevanja in se (pod določenimi pogoji) le delno podrejata vodji intervencije.

3 ANALIZA POPLAV LETA 1972 IN LETA 2005 PO ŠTIRISTOPENJSKI METODI KOGNITIVNO-INSTITUCIONALNEGA PRISTOPA

Kot sem zapisal že v uvodnih poglavjih sestavka, bo metoda dela temeljila na kognitivno-institucionalnem pristopu, ki so ga avtorji Sundelius, Stern in Bynander opredelili s štiristopenjsko metodo, ki vključuje:

1. Umestitev krize v kontekst (politični, gospodarski, zgodovinski, institucionalni);
2. Časovni okvir oz. oblikovanje sintetičnega opisa krize;
3. Analiza intenzivne krize oz. identifikacija odločitvenih priložnosti in
4. Ponovno sestavljanje krize in njena umestitev v širši kontekst (leta 2002 kot metodološko orodje Stern in Sundelius ponudita analitične teme (Grošelj 2004, 46)).

Po tej metodi, se bo sestavek tudi nadaljeval.

3.1 Umestitev krize v zgodovinski kontekst

Umestitev krize v kontekst družbenega, političnega, gospodarskega in institucionalnega življenja v obeh obdobjih je ključna za razumevanje okoliščin, ki so privedle do poplav in predvsem za razumevanje ukrepov, ki so bili ob obeh poplavah sprejeti. Prav tako je zanimivo opazovati spremembe vseh opisanih elementov med obema obdobjema.

Leta 1972 je bila Slovenija del Socialistične federativne republike Jugoslavije. Imela je status Socialistične republike znotraj federativne ureditve. To je pomenilo, da je imela sicer veliko stopnjo avtonomije, vendarle o določenih vprašanjih ni odločala sama. Sploh pa je bilo obdobje sedemdesetih let zelo vihravo in spremenljivo, saj se je dogajala vrsto sprememb, predvsem ekonomske narave.

V treh desetletjih po drugi svetovni vojni se je Slovenija preobrazila v pretežno industrijsko državo, ki se je sredi osemdesetih let z okoli 3.000 ameriških dolarjev družbenega proizvoda na prebivalca že začela spogledovati z izzivi postindustrijske družbe. Leta 1972 je bil družbeni proizvod na prebivalca petkrat večji kot leta 1947. Najbolj je k temu prispevala hitra industrializacija. Od leta 1952 do leta 1972 se je industrijska proizvodnja povečala šestkrat, v primerjavi z letom 1939 pa kar desetkrat.

Vodilno mesto v rasti industrijske proizvodnje so imele elektroindustrija, kemična, gumarska, kovinska, papirna in živilska industrija. Do začetka osemdesetih let se je število prebivalstva dvignilo na 1.727.137, kar je znašalo 8,4 % jugoslovanskega prebivalstva. Delež kmečkega prebivalstva se je znižal na 20 % vsega prebivalstva (za primerjavo: ta delež je znašal leta 1931 že 59 %, leta 1984 pa 49 %). Z zmanjševanjem števila kmečkega prebivalstva je potekalo preseljevanje iz vasi v mesta, zato je delež mestnega prebivalstva zrasel s 27 % leta 1948 na 39 % leta 1971. Delež kmetijstva in gozdarstva je leta 1971 upadel na 8,2 % družbenega proizvoda. Storitveni sektor se je tudi zelo razvil in je presegal 30 % družbenega proizvoda. Družbeni proizvod Slovenije je leta 1971 znašal 16,2 % jugoslovanskega, družbeni proizvod na prebivalca pa se je približeval dvakratniku jugoslovanskega (Prinčič in Borak 2006, 34).

Iz napisanega torej lahko razberemo, da se je Slovenija v obdobju sedemdesetih let bliskovito spreminjala tako gospodarsko, industrijsko, kakor tudi demografsko in sociološko. Iz družbe, ki je temeljila na kmetijstvu, se je prelevila v najuspešnejšo industrijsko državo federacije, kar ji je dalo ugoden položaj pri uveljavljanju večje samostojnosti in suverenosti. Vendar je imelo tudi to svoje pasti, ki so se kazale predvsem v določenih segmentih, kjer republika preprosto ni imela dovolj izkušenj in sredstev za pokrivanje celotnega sistema. Tako se je kazala velika razlika razvoja tako v regionalnem kakor tudi panožnem smislu.

Gospodarsko so se krepila območja Ljubljane, Kopra, Nove Gorice, Novega mesta in Velenja, ki so dosegla visoko stopnjo razvitosti in koncentracije gospodarskih in drugih dejavnosti. V primerjavi z njimi pa so zaostajali na območjih Celja, Jesenic, Kranja, Maribora, Raven in Trbovelj. Hiter gospodarski razvoj je povzročil številne neskladnosti tako v gospodarstvu kot na drugih področjih. Med največje težave je sodilo zaostajanje pri razvoju prometnega omrežja, v tehniki in tehnologiji, organizaciji dela ter pri izobrazbeni strukturi zaposlenih (Prinčič in Borak 2006, 36).

Samoupravljanje je torej privedlo do tega, da je imela republika več pristojnosti, a hkrati tudi več nalog, ki jih je morala izpolnjevati. Sistem kriznega upravljanja in vodenja, pa je bil tesno povezan s takratnim obrambnim sistemom ter civilno zaščito. Vse skupaj je sodilo pod okrilje vojske, ki pa je bila med vsemi državnimi segmenti najmanj »prepuščena«
upravljanju republike. To je pomenilo, da so se odločitve še vedno sprejemale v Beogradu, kar je

posledično privedlo do tega, da so določene stvari zastajale in bile počasnejše, kot bi morda lahko bile.

Obdobje okoli leta 2005 je bilo za Slovenijo eno izmed najbolj razgibanih, saj je bila ta relativno mlada država priča številnim spremembam, predvsem na političnem in institucionalnem področju. Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije je ob 15. obletnici priznanja samostojnosti, tj. 25. 6. 2005, pripravilo kratek pregled dogajanja v zadnjih petnajstih letih, po katerem povzemam nekaj pomembnih dejstev tedanjega časa:

Slovenija je bila kot najbolj razvita republika nekdanje SFRJ vedno usmerjena na zahod in sever Evrope. O tem so najbolj pričale njene gospodarske povezave, saj je približno 60% slovenskega izvoza že od nekdanj bilo usmerjenih v države-članice EU, predvsem v Italijo, Avstrijo in Nemčijo, kasneje tudi v ZDA, Francijo, Veliko Britanijo, Nizozemsko, Skandinavske in druge države. Danes se Slovenija trudi za čim bolj raznovrsten sistem gospodarskih odnosov, tudi upošteva hitro se razvijajoče Rusko Federacijo ter azijske države, predvsem Kitajsko, Indijo, Japonsko ter Južno Korejo. Slovenija se na ta način odpira svetu in v svet.

Najpomembnejša prelomnica v sodobni slovenski zgodovini je bilo dogajanje ob koncu leta 1990 in prvi polovici leta 1991. Plebiscit o slovenski samostojnosti in neodvisnosti 23. decembra 1990, na katerem je od 1.460.005 volilnih upravičencev glasovalo 1.358.302, ali 92,2 % in sicer 1.288.043, ali 88,2 % za samostojno in neodvisno državo. Na podlagi ustavnih sprememb z amandmaji in plebiscita je bila po pravni poti 25. 6. 1991 razglašena samostojna in neodvisna država Republika Slovenija. S tem so bile uresničene tisočletne slovenske sanje po lastni državi. Sledilo je mednarodno priznanje nove države, sprejem v članstvo OZN (22. 5. 1992) ter drugih mednarodnih organizacij - OVSE, SE, UNICEF, itd., nazadnje s 1. 5. 2004 v Evropsko unijo in NATO. S članstvom v OZN, OVSE, EU in NATO je Slovenija pridobila vse možnosti soodločati pri najpomembnejših vprašanjih lastne usode in hkrati usode Evrope in sveta - dosegla je tisto, česar ni uspela uresničiti niti po I. in ne po II. svetovni vojni. Svetu se je predstavila kot demokratična, dobro razvita, ambiciozna in perspektivna država, obetavna za sodelovanje tudi za širšo mednarodno skupnost. Sloveniji je zaradi navedenega bilo zaupano predsedovanje Varnostnemu svetu OZN (avgusta 1998 in ponovno novembra 1999), OVSE v letu 2005, v prvi polovici leta 2008 pa bo predsedovala Evropski uniji. Trenutno Slovenija predseduje Mreži za človekovo varnost. Vse to govori o mednarodnem zaupanju v Slovenijo, govori o

verodostojnosti države Republike Slovenije in pričakovanjih mednarodne skupnosti, da bo Slovenija dala svoj prispevek v boju za mir in napredek človeštva.

Slovenija je zaradi potreb lastnega razvoja in pričakovanj mednarodne skupnosti morala kot mlada država urediti domače zadeve in se predstaviti svetu. To je lahko opravila samo zahvaljujoč postopnemu razvoju diplomacije in vojske, glede na svoje materialnih možnosti. Gre za državne vzvode, ki so temelj vsake sodobne državnosti tudi še v današnjem svetu. Realne razmere tega sveta še vedno predpostavljajo, da vsaka država najprej poskrbi za svoj obstoj, varnost in razvoj, nato pa še prispeva, po svojih zmožnosti, k miru in razvoju sveta v celoti.

Sodobni svet je poln nasprotij, ki se še povečujejo. Prepada med bogatimi in revnimi v svetu se v pogojih naraščanja svetovnega prebivalstva in vedno večjih migracij še vedno povečuje. Postopoma zmanjkuje naravnih resursov in znanost že išče nadomestila v umetno ustvarjenih virih (kot na primer z jedrsko energijo iz fuzijskih reaktorjev). V svetu poteka bitka za življenjske in razvojne vire - vodo, neonesnaženo zemljo, hrano, energente. Slovenija na svojih 20.000 km² z dvema milijonoma prebivalcev za zdaj še lahko zadosti svojim sedanjim potrebam, morala pa bo odločati o razvoju in bodočih potrebah. Prav takšna naloga stoji pred vsemi državami tega sveta, razvitimi in nerazvitimi. Svet zaradi prehojene poti postaja globalen, medsebojno povezana celota, kjer dogajanje v enem delu zelo vpliva na dogajanja drugje. V sodobnih razmerah se je Slovenija modro odločila za samostojnost in hkrati za integriranost z razvitim delom sveta, v katerega sodi ob hkratnem razumevanju in pomoči tistemu, večinskemu delu sveta, ki ni imel naše sreče (Ministrstvo za zunanje zadeve 2006).

Pogled slovenske politike na razvoj in stanje v državi leta 2005 je s tem pokazal, da se je v tem obdobju posvečala velika pozornost mednarodni uveljavitvi Slovenije kot ene izmed vodilnih razvitih držav in z vstopom v različne mednarodne institucije enakovredne partnerice v mednarodnih odnosih.

Tabela 3.1: Pogled na gospodarsko situacijo

	1991	2005	2006 Napoved	2007 Napoved
BDP na prebivalca v EUR	4.986	13.677	14.500	15.440
BDP na prebivalca v USD	6.331	17.008	17.406	18.525
Stopnja brezposelnosti po ILO, v %	7,4	6,5	6,6	6,7
Produktivnost dela (BDP na zaposlenega)	-3,4	3,1	3,4	3,3
Inflacija (letno povprečje)	117,7	2,5	2,1	2,1

Vir: Statistični urad Republike Slovenije.

Iz napisanega lahko sklepamo, da je bilo obdobje okoli leta 2005 eno izmed najbolj pozitivnih in razvojno naravnanih v vsej slovenski zgodovini. Gospodarski kazalci so kazali na uspešno in napredujočo ekonomijo, mednarodni odnosi so poskrbeli za članstvo v uglednih evropskih in svetovnih organizacijah, vojaška stroka je s pridružitvijo zvezi NATO poskrbela za dolgoročno partnerstvo na obrambno-varnostnem področju. Vse te spremembe pa so seveda s seboj prinašale tudi kakšne pomanjkljivosti predvsem v obliki pretirane koncentracije pozornosti na institucionalne ureditve, pri čemer so trpele izvedbene strukture sistema, kar se je še kako izkazalo pri sistemu kriznega upravljanja in vodenja.

3.2 Časovni okvir oz. oblikovanje sintetičnega opisa krize

Sintetični opis krize je pomemben zaradi razumevanja poteka dogodkov, ki so se vrstili na ogroženem območju samem in za razumevanje odločitev, ki so jih odgovorni ob tem sprejemali.

Podatki o časovnih okvirih in dogajanju na reki Muri so iz časopisa Vestnik, ki je o celotni zgodbi najbolj celovito in poglobljeno poročal. Zajeti so članki, intervjuji in komentarji letnika 24. in sicer v 27., 28. in 29. številki.

Dolgotrajno in močno deževje, ki se je začelo v Pomurju ponoči od ponedeljka na torek (11. in 12. Julij), je spremenilo večino potokov v prave hudournike. Deževje ni in ni hotelo ponehati, potoki so naraščali in vse je kazalo, da ne bodo prenesli ogromnih količin vode, ki je pritiskala predvsem z Goriškega. Voda se je že v četrtek zvečer razlila iz Ledave, Ščavnice, Kobiljskega potoka, Peskovskega potoka, iz Krke na Goričkem ter iz številnih manjših potokov. Voda je vztrajno polnila tudi

razbremenilni kanal Ledava-Mura, tako, da je bil kanal že v četrtek, 14. julija, do roba poln vode. V Murski Soboti se je sestel štab za civilno zaščito ter sprejel potrebne ukrepe, če bi mestu grozila neposredna nevarnost pred poplavami. V četrtek zvečer je začel oddajati izredne oddaje tudi radio Murska Sobota, ki je obveščal prebivalce o preteči nevarnosti.

Največ skrbi je v noči iz četrta na petek povzročal prav razbremenilni kanal Ledava-Mura, saj je voda v Murski Soboti na treh mestih prestopila bregove in zalila manjše površine. Razlila se je tudi Ščavnica, ki je pri podjetju Marles v Ljutomeru, poškodovala obrambni nasip. To noč so morali s čolni reševati ljudi in živino v Lukavcih, delno pa so bili poplavljeni hlevi Kmetijsko-industrijskega kombinata Pomurka v Murski Soboti.

Tudi vesti iz lendavskega konca so govorile, da je voda na več mestih prestopila bregove. Kot že rečeno, je bilo najhuje v Murski Soboti, kje je voda v razbremenilnem kanalu in v Ledavi še naraščala. Da bi vsaj delno znižali gladino vode v razbremenilniku, so odprli vodno zaporo na Ledavi. S tem se je močno dvignil nivo vode v Ledavi, ponekod je prestopila bregove, voda pa je vdrla tudi v mestno kanalizacijo in zalila več kleti in drugih objektov na nižjih področjih v mestu.

K sreči je v noči iz četrta na petek prenehalo deževati in kazalo je, da se bodo razmere izboljšale. Voda v razbremenilniku je začela počasi upadati, medtem pa so iz Gornje Radgone prihajali podatki, da Mura še naprej in vztrajno narašča. V petek dopoldne so namerili v Gornji Radgoni gladino Mure 392 centimetrov, sporočila iz Avstrije pa so govorila, da Mura pri njih še vedno narašča.

Ko je že kazalo, da bo začela voda upadati in da je nevarnost mimo, je začelo v noči iz petka na soboto ponovno deževati. Hudo neurje z močnimi nalivi je zajelo celotno Pomurje in potoki so ponovno začeli naraščati. V zgodnjih jutranjih urah se je voda v večini potokov ponovno razlila, nekateri kraji so doživljali najhujše trenutke v zadnjih desetletjih.

Najhuje je bilo v Poledavju in ob ostalih potokih, kjer je voda zalila vsa nižja območja. V soboto je začel radio Murska Sobota ponovno oddajati izredne oddaje, v katerih je obveščal prebivalstvo o pretečih nevarnostih.

V soboto dopoldne je pritisk vode v petrovskem okolišu sicer popustil, vedno huje pa je bilo v nižinskem predelu, kamor je pritiskala voda iz Goriškega. Polja proti Nemčavcem in Moravcem so bila popolnoma pod vodo, prav tako pa je voda vdrla v Potrošnikovo trgovino v

Moravcih in zalila termalno kopališče. Pri cankovskem pokopališču je voda vdrla čez cesto, polja okrog Krajne in okoliških vasi pa so bila v hipu pod vodo, ki je pritisnila v nižinsko območje. V soboto ob sedmih je bil v Pušči vodostaj nekaj nad 70 centimetrov in štab za civilno zaščito se je odločil za evakuacijo prebivalcev vasi.

Tudi v Predanovcih in Brezovcih so evakuirali nekaj družin in živine, podobno v Cezanjevcih, Lokavcih, Noršincih pri Ljutomeru, v Pristavi in na Razkrižju. Kritično je bilo tudi v Ljutomeru. V zgodnjih jutranjih urah je zemeljski plaz pri Šafarskem zasul del ščavniškega toka, voda se je razlila po poljih med Veržejem in Križevci, podobna pa tudi v ščavniški dolini.

Zaradi splošne nevarnosti so v soboto ob pol treh zjutraj sprožili v Lendavi splošni alarm, ker se je nad Lendavo pretrgal oblak, ki je nagomilil v Lendavo kupe blata. Ponoči so bile z Lendavo pretrgane vse telefonske zveze. Kritično je bilo tudi v prosenjakovskem koncu, kjer je voda zalila nižje predele, po Prosenjakovskem potoku so plavale kokoši, ponekod pa so morali evakuirati tudi živino.

Medtem se je začela na poplavljenih območjih počasi umikati v strugo, vendar je bilo prebivalstvo še vedno v stanju pripravljenosti. Voda je še vedno resno ogrožala nekatere vasi v Ledavskem dolu, poplavljenih je bilo več cest, ki so jih morali zapreti. V tem času pa smo dobivali poročila iz Gornje Radgone, da Mura tam še naprej narašča. V soboto okrog osme ure zvečer so namerili gladino 420 centimetrov, zaskrbljujoča pa so bila poročila iz Avstrije, kjer je Mura še vedno naraščala.

V radgonski občini je bilo ogroženih več družin v Lutvercih, Segovcih, Črncih in v samem mestu, zaradi plazov, pa so morali izseliti nekaj družin.

V soboto popoldne sta prispela s helikopterjem v Mursko Soboto republiški sekretar za notranje zadeve Marjan Orožen in pomočnik republiškega sekretarja za narodno obrambo Polde Štukelj. V štabu za civilno zaščito sta se seznanila z najpomembnejšimi podatki o poplavih, za tem pa sta si ogledala še poplavljeni območja.

Mura pa je še naprej počasi, a vztrajno naraščala. Napovedi iz Avstrije so se izkazale za pravilne in v soboto ob dvaindvajseti uri je Mura dosegla gladino 425 centimetrov in se približala kritični točki 430 oziroma 440 centimetrov. Ponoči so se razmere še poslabšale in v nedeljo zjutraj ob šestih je gladina Mure dosegla 445 centimetrov. Zaradi hudih poplav, ki so ogrožile avstrijsko Radgono, so zaprli tudi mednarodni mejni prehod v Gornji Radgoni. Na naši strani je voda v Pogradu poplavela cesto, ob Muri pa so pod vodo velike površine zemljišč.

Že v nedeljo dopoldne so poplavne vode pritisnile v nižinsko območje in tako je bila Murska Sobota ponovno v nevarnosti pred poplavami. Ledava je še naprej naraščala, razbremenilni kanal je bil poln vode, ekipa civilne zaščite in prebivalstvo pa so se borili, da bi obvarovali mesto pred poplavami. Na pomoč so priskočili tudi vojaki, s tovornjaki pa so nenehno dovažali na kanal pesek in vreče.

Mura je v nedeljo opoldne dosegla gladino nekaj nad 460 centimetrov, zato so morali na radgonskem koncu izseliti nekaj družin. Mura je ogrozila tudi vasi na svojem levem bregu nižje od Petanjec, zato je občinski štab za civilno zaščito Murska Sobota objavil splošno mobilizacijo prebivalstva, starega nad 16 let, v vaseh Melinci, Ižakovci, Dokležovje, Bakovci, Krog, Murski Črnci, Satahovci, Gradišče, Tropovci, Tišina in Petanjci.

Zaradi nevarnosti pred poplavami so tudi v ljutomerski občini objavili mobilizacijo prebivalstva v vaseh Stara nova vas, Vučja vas, Bučečovci, Bunčani, Veržej, Spodnje Krapje, Zgornje Krapje, Cven, Mota, Veščica, Razkrižje, Šafarsko in Gibina. Prebivalci vseh omenjenih vasi so sodelovali pri utrjevanju obrambnih nasipov, pridružili pa so se jim tudi prebivalci okoliških krajev.

Pričakovati je bilo, da bo Mura najbolj kritična v večernih urah, saj so malo pred polnočjo namerili v Gornji Radgoni že gladino 474 centimetrov, kar je za dva centimetra več, kot ob katastrofalnih poplavah leta 1965. Voda pa se še vedno ni umirila in v ponedeljek zjutraj je Mura dosegla gladino 480 centimetrov, kar je največji izmerjen vodostaj v 20. stoletju. Ta čas je bilo najhuje v vasi Sodišinci, kjer je resno grozil potok Kučnica in če bi nasipi popustili, bi voda zalila številne vasi vse do Murske Sobote.

Mura je v ponedeljek 18. julija 1972 popoldne, vendarle začela upadati. Kljub temu vasi še vedno niso bile izven nevarnosti. Na tisoče prebivalcev je skupaj z enotami jugoslovanske armade in civilne zaščite utrjevalo nasipe od Radgone do Lendave. Še vedno je bilo resno ogroženih kar nekaj vasi v okolici Radgone in v lendavskem kotu, kamor je pritiskala poplavna voda iz višje ležečih predelov.

V ponedeljek dopoldne sta obiskala poplavljen območja v Pomurju tudi predsednik Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije France Popit in podpredsednik republiškega izvršnega sveta Tone Tribušon ter si skupaj s predsednikom republiškega vodnega sklada Jožetom Tramškom ogledala najbolj ogrožene kraje, med njimi tudi romsko naselje Pušča, iz katere so izselili preko 400 prebivalcev.

Za boljšo preglednost služi naslednja tabela.

Tabela 3.2: Kronološki pregled dogodkov ob poplavah reke Mure leta 1972

Datum	Dogodki	Višina gladine reke Mure
Ponedeljek, 11. julij 1972	- Začetek obilnega deževja, ki je poleg taljenja ledu v visokogorjih, ob izviru Mure, pripomogel k veliki vodni nasičenosti tal in vodotokov	Ni podatka
Torek, 12. julij 1972	- Deževje še vedno ne poneha, nekateri potoki se že spreminjajo v hudournike in grozijo poplavno ogroženim območjem	Ni podatka
Sreda, 13. julij 1972	- Mura še naprej raste, deževje še vedno ne poneha	Ni podatka
Četrtek, 14. julij 1972	- Voda se razlije iz Ledave, Ščavnice, Kobiljskega potoka, Peskovskega potoka, iz Krke na Goričkem ter iz številnih manjših potokov - Razbremenilni kanal Ledava – Mura je do roba poln vode - Sestanek štaba za civilno zaščito Murska Sobota, sprejetje ukrepov pred poplavami - Oddajanje izrednih oddaj radia Murska Sobota - Odprtje vodne zapore na Ledavi in poplava Ledave ter vdor vode v več kleti in kanalizacijsko omrežje v Lendavi - Zaradi narasle Ščavnice pride do popustitve nasipa v Ljutomeru pri podjetju Marles, kar povzroči delno razlitje reke - Reševanje ljudi in živine v Lukavcih in škoda v hlevih Kmetijsko-industrijskega kombinata Pomurka v Murski Soboti	Ni podatka
Petek, 15. julij 1972	- Klub prenehanju dežja, je Mura v Gornji Radgoni še vedno vztrajno naraščala - V poznih večernih urah ponovni pričetek padavin, na lendavskem območju pride do pretrganja nevihtnega oblaka in posledično do velike povodnji in sproženja zemeljskih plazov	Cm
Sobota, 16. julij 1972	- Ponovno oddajanje izrednih oddaj radia Murska Sobota - Vdor vode v Potrošnikovo trgovino in termalno kopališče v Moravskih Toplicah - V Pušči vodostaj nekaj nad 70 centimetrov in štab za civilno zaščito se odloči za evakuacijo Romov - V Predanovcih in Brezovcih so evakuirali nekaj družin in živine, podobno v Cezanjevcih, Lokavcih, Noršinci pri Ljutomeru, v Pristavi in na Razkrižju - V Lendavi splošni alarm, ker se je nad Lendavo pretrgal oblak, ki je nagomilil v Lendavo kupe blata in prekinil telefonske povezave s krajem - S helikopterjem v Mursko Soboto prispeta republiški sekretar za notranje zadeve Marjan Orožen in pomočnik republiškega sekretarja za narodno obrambo Polde Štukelj	Ob 20. uri: 420 cm Ob 22. uri: 425 cm

	<ul style="list-style-type: none"> - Mura še naprej narašča in napovedi so zvečer še hujše - Zaradi velike ogroženosti pride do zaprtja mednarodnega mejnega prehoda v Gornji Radgoni 	
Nedelja, 17. julij 1972	<ul style="list-style-type: none"> - Mura in Lendava še vedno naraščata in ogrožata nižje ležeče predele - Na pomoč prispe vojska, s tovornjaki pa so nenehno dovažali na kanal pesek in vreče - Štab za civilno zaščito Murska Sobota objavi splošno mobilizacijo prebivalstva, starega nad 16 let, v vaseh Melinci, Ižakovci, Dokležovje, Bakovci, Krog, Murski Črnci, Satahovci, Gradišče, Tropovci, Tišina in Petanjci - Zaradi nevarnosti pred poplavami so tudi v ljutomerski občini objavili mobilizacijo prebivalstva v vaseh Stara nova vas, Vučja vas, Bučečovci, Bunčani, Veržej, Spodnje Krapje, Zgornje Krapje, Cven, Mota, Veščica, Razkrižje, Šafarsko in Gibina 	<p>Ob 6. uri: 445 cm Ob 12. uri: 460 cm Malo pred 24. uro: 474 cm</p>
Ponedeljek, 18. julij 1972	<ul style="list-style-type: none"> - Mura doseže najvišji vodostaj v stoletju in prebivalstvo se bori na obrambnih nasipih in drugod, da bi obvarovali pokrajino pred katastrofalnimi posledicami - Popoldne Mura vendarle začne upadati - V ponedeljek dopoldne Pomurje obiščeta predsednik Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije France Popit in podpredsednik republiškega izvršnega sveta Tone Tribušon ter si skupaj s predsednikom republiškega vodnega sklada Jožetom Tramškom ogledata najbolj ogrožene kraje, med njimi tudi romsko naselje Pušča, iz katere so izselili preko 400 prebivalcev 	480 cm
Torek, 19. julij 1972	<ul style="list-style-type: none"> - Prvi znaki, da vodostaj reke Mure upada in začela se je sanacija prizadetih območij in ocenjevanje škode na objektih ter predvsem v kmetijstvu 	475 cm

Kot sem zapisal že v prejšnjih poglavjih, je večina poplav na reki Muri v pozno spomladanskem oziroma zgodnje poletnem času. Zaradi snežnega režima je takrat namreč raztapljanje snega najbolj intenzivno in zato tudi Mura najbolj vodnata. Vendar je kljub temu nekaj podatkov o poplavah tudi v pozno poletnih in jesenskih mesecih, ko Mura naraste zaradi drugih okoliščin, kot so obilno deževje, razmočenost površja in visok novi podtalnice, ki je v Pomurju značilen. Eden izmed takšnih pojavov, se je zgodil tudi leta 2005, ko je Mura v mesecu avgustu resno ogrozila Pomurje.

V časopisu Vestnik (2005, 2–3), je Vanja Poljanec takole opisala razmere:

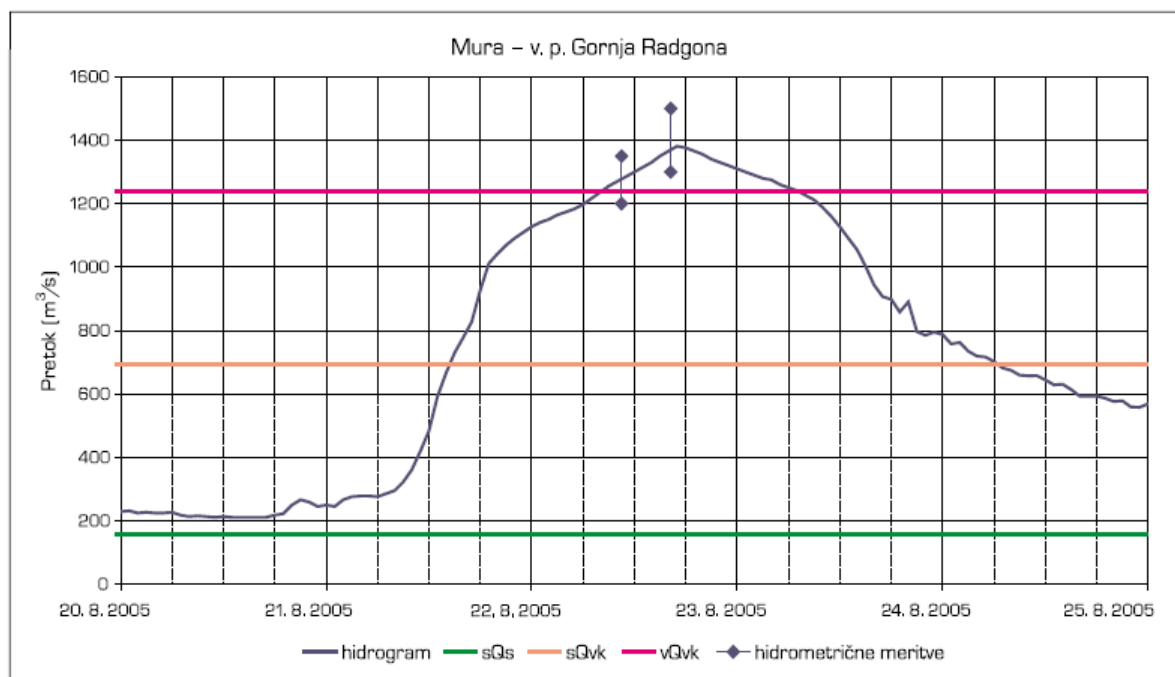
Narastle meteorne vode in obilica deževja v Avstriji, zaradi katerih je vodostaj Mure drastično narasel, so prebivalcem Pomurja vzele veliko spanca. Voda je zelo naglo narasla in zelo počasi upadala. Zaradi slabega stanja visokovodnih nasipov ob Muri in velikih bočnih pritiskov, zlasti v spodnjem toku Mure med Hotizo, Petišovci, ob celotnem mejnem toku s Hrvaško je obstajala velika nevarnost delne porušitve visokovodnih nasipov.

Vsi ti pojavi pa so imeli več različnih dejavnikov nastanka. V prvi vrsti so to bile padavinske razmere, ki jih je Poljančeva (prav tam) opisala takole:

Začelo se je po obilnem deževju v soboto, 20. avgusta 2005. V občini Moravske Toplice je zaradi dežja zalilo kar nekaj kleti v Tešanovcih, Moravskih Toplicah in cestišče v Prosenjakovcih. Zaradi preobilice vode v Bukovniškem jezeru je zalilo cestišče med Strehovci in Dobrovnikom ter nekaj kleti v občini Dobrovnik. Bregove je prestopil tudi potok Črnec, zaradi česar je zalilo več kleti in cestišč v občini Črenšovci. Dve tretjini Žižkov sta bili pod vodo, domačini pa so iz zalitih gospodarskih poslopij morali reševati živino.

V Grabonošu je naliv dežja sprožil zemeljski plaz, in ta je zasul okrog tisoč metrov cestišča, ki so ga samoiniciativno sanirali kar domačini sami. Veliko škode na cestni infrastrukturi je nastalo v občini Razkrižje. Poplavljeni so bili še kletni prostori kirurškega oddelka Splošne bolnišnice Murska Sobota, kjer je prišlo do izliva kanalizacijske vode. Ta je zalila 2500 kvadratnih metrov površin do deset centimetrov visoko, kar pa dela v bolnišnici ni oviralo. Zaradi omenjenih dejavnikov, ki so povezani z deževjem tako pri nas, kot v sosednji Avstriji, je reka Mura zelo narasla. Gasilci in enote civilne zaščite občin, ki ležijo ob reki Muri so bili od ponedeljka zjutraj ves čas v stalni pripravljenosti. Pretok vode je v Gornji Radgoni dosegel vrh v ponedeljek ob šestih popoldne, ko je bil vodostaj reke Mure 479 centimetrov, pretok pa 1377 m³/s (običajno naj bi se gladina vode v Muri gibala med 129 in 150 centimetrov, pretok vode pa 173 m³/s).

Graf 3. 1: Hidrogram Mure v Gornji Radgoni od 20. do 25. 8. 2005 v primerjavi z obdobjim srednjim (sQs) in obdobjimi velikimi pretoki (sQvk in vQvk)

Vir: Kobold (2005, 54).

»Ob vseh teh nevšečnostih je nastala velika materialna škoda, za samo reševanje, pa so po podatkih civilne zaščite s peskom napolnili približno 80 tisoč vreč, s pomočjo katerih so utrjevali dotrajane in ne vzdrževane nasipe, ki so pogosto začeli prepuščati vodo. Prave evakuacije ni bilo, nekaj ljudi pa so vseeno izselili iz hiš, ki so bile poplavljene,« je še zabeležila Poljančeva (2005, 2–3).

Še bolj strokovno in poglobljeno pa je v svoji publikaciji *Poplava na reki Muri avgusta 2005*, pisal diplomirani inženir gradbeništva, gospod Simon Balažic. Posebej se je osredotočil na poplavni val na reki Muri, ki je bil v njegovem delu prvič analiziran mednarodno, se pravi v vseh štirih »obmurskih« državah (Avstriji, Sloveniji, Hrvaški in Madžarski).

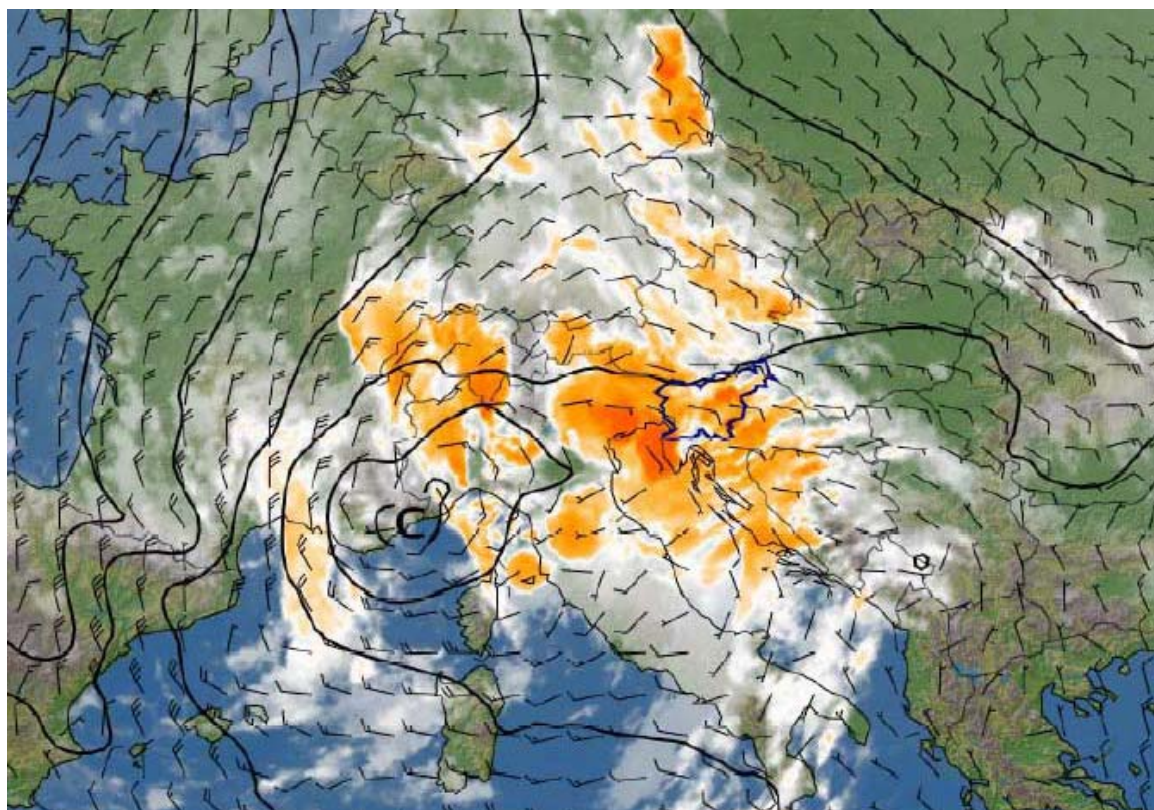
Razmere, zaradi katerih je prišlo do poplave, je Balažic (2005, 7) opisal takole: »Leto 2005 se je že v začetku začelo precej »mokro«. V zimskih mesecih je na prispevnem območju Mure padlo precej snega, kar se je v pomladanskih mesecih poznalo pri količini snežnice. Vlažno podnebje se je nadaljevalo vse do avgusta, ko je doseglo maksimum. Posledica takega vremenskega dogajanja je bila zasičenost terena z vodo in posledično povečan količnik odtekanja vode«.

Če pogledamo na vzroke padavin iz strokovnega vidika, pa ugotovimo, da je vzrok za nastanek tolikšne količine padavin pravzaprav običajen sredozemski ciklon, ki pa tokrat

zaradi obrata vetra svoje vodnatosti ni izlil nekje nad Jadranom, ampak prav na območjih, ki »napajajo« reko Muro z vodo.

Iz slik 3.1 in 3.2 se da razbrati, da je t.i. genovski ciklon svoje jedro doživel prav nad območjem avstrijske Štajerske in Koroške, zlasti pri mestih Gradec in Lipnica (Leibnitz).

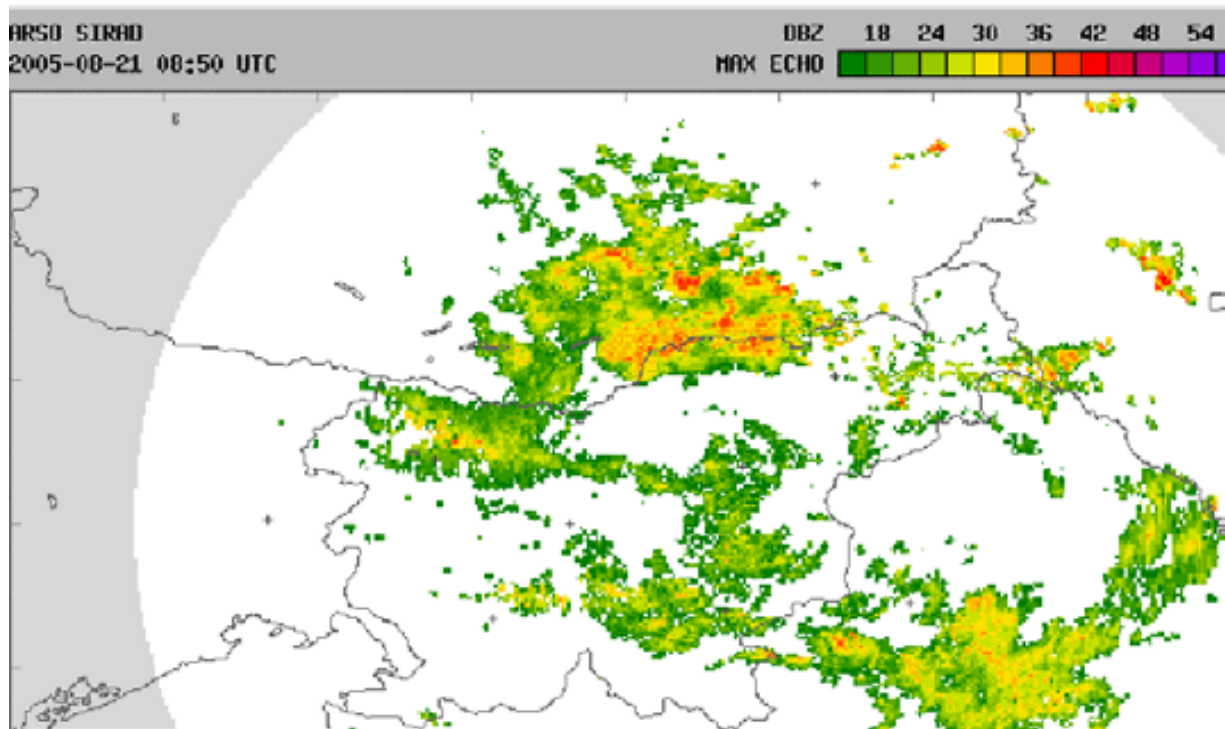
Slika 3.1: Satelitski posnetek Genovskega ciklona, sobota 20. avgusta 2005 ob 23:00

Vir: Balažic (2005, 8).

Iz »naslova« genovskega ciklona je naslednji dan, torej 21. avgusta 2005 območje avstrijske Štajerske in Pomurja zajelo silovito neurje z močnimi nalivi, ki so povzročili močan dvig vodotokov na teh območjih. Ker se večina vodotokov na omenjenih območjih izliva prav v reko Muro, ni težko sklepati, zakaj je prišlo do poplav prav omenjene reke.

Slika 3.2: Posnetek meteorološkega radarja na Lisci, v soboto ob 15:00

Vir: Balažic (2005, 9).

Za plastičen prikaz količine padavin poskrbi Tabela 3, kjer je na podlagi podatkov pridobljenih iz merilnih postaj za beleženje količin padavin na prispevnem območju Mure, prikazana količina padavin v kritičnem obdobju med 20. in 23. avgustom 2005.

Tabela 3.3: Podatki merilnih postaj za beleženje količine padavin na prispevnem območju reke Mure

Številka postaje	Merilna postaja	Nadmorska višina (m)	Vsota padavin 20.-23.8. 2005 (mm)	Povprečna mesečna količina padavin za avgust (mm)	Delež padavin v akutnem obdobju glede na mesečno povprečje (%)
1	Kraubath (A)	605	53,3	92,2	57,8
2	Breitenau (A)	560	122,1	112	109
3	Graz (A)	360	132,1	115	114,8

4	Steinberg (A)	400	112,6	117	96,2
5	Schirchlalm (A)	356	190,5	120	158,7
6	Kitzeck (A)	485	79	116	68,1
7	Waltra (A)	380	102,8	88	116,8
8	Murska Sobota (SLO)	184	76	105	72,3
9	Čakovec (HR)	171	22,7	112	20,3
10	Letenye (HUN)	140	20	100	20
Povprečne vrednosti		364,1	91,11	107,72	84,5

Vir: Balažic (2005, 10).

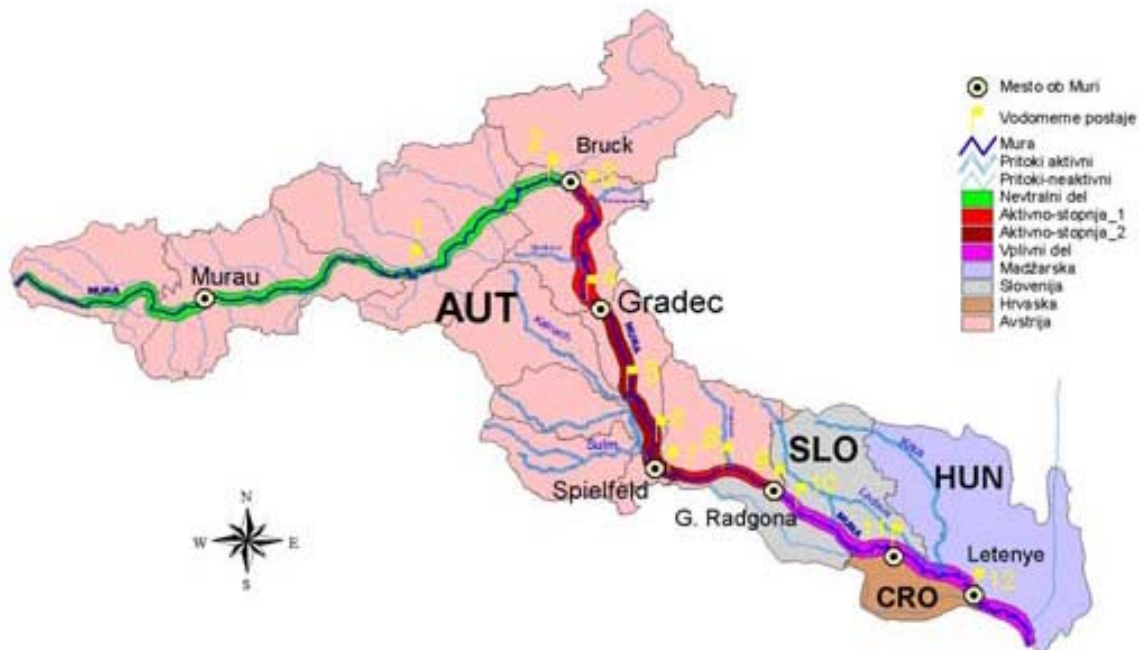
Kot je razvidno iz tabele, je največ padavin padlo v Avstriji, najmanj pa na Madžarskem. Hkrati je vidno, da je bila količina padavin zares enormna. V treh dneh je padla na celotnem merjenem območju 84,5 % padavin, glede na povprečno vrednost v mesecu avgustu. Če od celotne situacije izvzamemo Hrvaški in Madžarski del, ki nista imela veliko vpliva na nastanek in učinek same poplave, pa ugotovimo, da je v obdobju med 20. in 23. avgustom 2005 padlo 103,3 % padavin, glede na povprečno vrednost v mesecu avgustu. To pomeni, da je Mura dobila 300-krat več vode v omenjenem obdobju, kot je to običajno za ta letni čas in takšno časovno periodo.

Slika posledic pa je skorajda diametralno nasprotna s količinami padavin, kar je nenazadnje tudi logično in pričakovano. Balažic je temu dejstvu namenil veliko pozornosti in tako Muro razdelil na tri dele, pri čemer se je osredotočil le na poplavo leta 2005 in nikakor ne posplošeno delitev reke Mure.

»Ob analiziranju vala je bilo ugotovljeno, da lahko Muro glede na potek poplave v avgustu 2005 razdelimo v tri dele:

1. Nevtralni del (Izvir - Bruck, ca 217 km) - zelena
2. Aktivni del (Bruck- Radgona, ca.135 km) - rdeča
3. Vplivni del (Radgona – Drava, ca 113 km) – vijolična« (Balažic 2005, 12).

Slika 3.3: Zemljevid območja vodnatosti Mure ob poplavi avgusta 2005

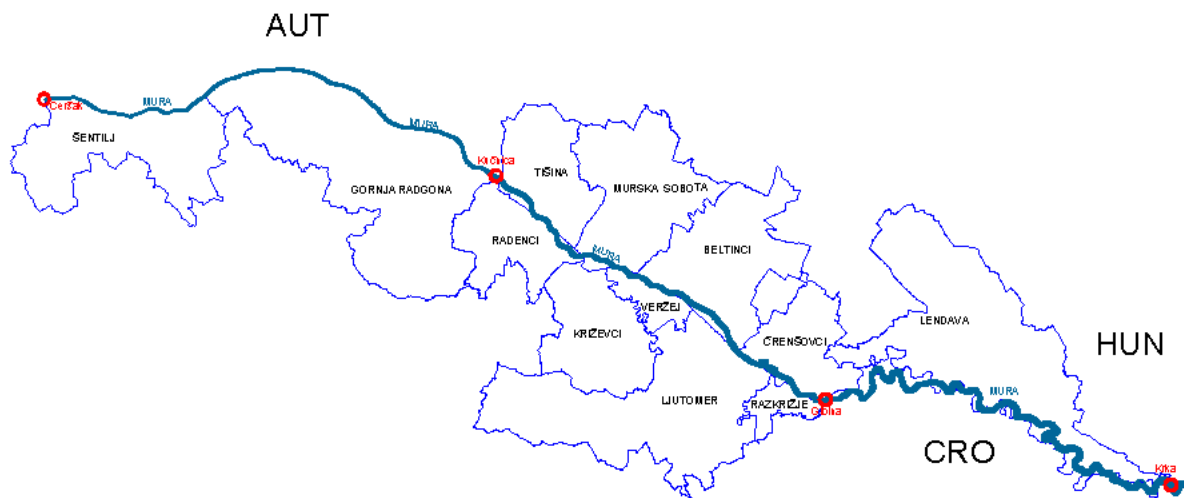
Vir: Balažic (2005, 12).

Če поблиžje pogledamo dogajanje ob poplavih leta 2005 na vsakem izmed odsekov, oziroma delov, ugotovimo naslednje:

- V nevtralnem delu so se količine padavin držale v normalnih mejah. V povprečju niso presegle 60 mm (Kraubath 53,3 mm);
- Iz izpisa vodomernih postaj lahko ugotovimo, da voda ob najvišjem vodostaju v obdobju med 20. - 26. avgustom 2005 ni presegla enoletne poplavne vode (HQ 1);
- V aktivnem delu je prišlo do največjih padavinskih ekstremov, ki so »napolnili« Muro;
- Aktivni del je kljub neugodnim razmeram, poplave prenesel relativno dobro, sploh v primerjavi z vplivnim delom;
- Kljub temu, da je bilo padavin v tem delu najmanj, je bila poplavna ogroženost na tem območju največja in tukaj so poplave povzročile tudi največ škode.

Prav zaradi dejstva, da je vplivni del utrpel največjo škodo ob poplavi leta 2005, bom ta del podrobneje predstavil. Hkrati podatki sovpadajo s podatki iz leta 1972, kar bo za nadaljnjo analizo in potek dela še kako dobrodošlo.

Slika 3.4: Reka Mura teče v Sloveniji skozi 12 občin

Vir: Balažic (2005, Priloga 1).

Znotraj vplivnega dela reke Mure leži kar 10 izmed 12. slovenskih »obmurskih« občin.

»V Sloveniji je Mura v dvanajstih občinah zalila cca. 6.500 ha površine (poplavne površine), sestavljene večinoma iz murskega gozda. Te površine so omejene z visoko vodnimi nasipi skupne dolžine ca. 68,5 km, ki so tokrat komajda vzdržali poplavno vodo, čeprav je ta dosegla le ca. HQ 20. Maksimum visoko vodnega vala je potreboval cca. 40h (s povprečno hitrostjo 2,3 km/h), da je prepotoval slovensko ozemlje« (Balažic 2005, 32).

Na Muri (v Gornji Radgoni) je bil v tem obdobju, natančneje 22. avgusta zabeležen najvišji izmerjen pretok glede na opazovalno obdobje od leta 1946 naprej, in sicer okrog 1380 m³/s (Kobold 2005, 48).

Za lažjo predstavbo bom predstavil podatke v Tabeli 3.4, po vrsti od najvišje do najnižje ležeče občine, glede na rečni tok.

Tabela 3.4: Podatki o ogroženosti pomurskih občin ob poplavah leta 2005

Občina	Dosežena max. HQ (m ³ /s) - količina pretoka vode ²	Ocenjena varnost pred poplavami (izraženo v HQ)	Sprejeti ukrepi v občini	Število sodelujočih pri intervenciji	Ogrožena naselja	Škoda v mio. SIT
Radenci	HQ20 – 1300 m ³ /s in 540 cm	HQ25-30	Aktiviran je bil Načrt zaščite in reševanja ob poplavi ³	78	Radenci, Hrastje – Mota	17
Tišina	HQ20 – 1300 m ³ /s in 540 cm	HQ15-20	Aktiviran je bil NZRP	125	Murski Petrovci, Gornji Petanjci, Srednji Petanjci in Dolnji Petanjci	30
Murska Sobota	HQ20	HQ25-30	Kljub aktiviranemu NZRP, je šlo zgolj za opazovanje, saj nadaljnja intervencija ni bila potrebna	142	/	1,5
Križevci	HQ20	HQ10-15	Aktiviran NZRP	35	Vučja vas	1
Veržej	HQ20 in 110 cm	HQ10-15	Aktiviran NZRP	70	Bunčani, Veržej	15
Beltinci	HQ20 in 180 cm	HQ10-15	Aktiviran NZRP	280	Dokležovje, Nemščak in Melinci	25
Ljutomer	HQ20	HQ15	Aktiviran NZRP	200	Zgornje Krapje, Spodnje Krapje in Mota	29
Razkrižje	HQ20 in 180 cm	HQ10-15	Aktiviran NZRP	59	Razkrižje, Gibina, Veščica in cesta Razkrižje - Bistrica	16
Črenšovci	HQ20 in 175 cm	HQ15	Aktiviran NZRP	400	Bistrica, most čez Muro in plinovod	25
Lendava	HQ20-25	HQ10-15	Aktiviran NZRP	1000	Hotiza, Kot, Gaberje, Petišovci, Benica	63
Skupaj	/	/	/	2389	/	225,5

² Količina pretoka vode je odvisna od izmerjenih vrednosti na dan izrednega dogodka. Tako v strokovni literaturi poznamo izraze stoletna voda, petdesetletna voda ... To pomeni, da je le na tolikšno število let pričakovati tako ekstremno veliko količino padavin. HQ₁ denimo pomeni, da je tolikšno količino pretoka pričakovati vsako leto, medtem ko HQ₁₀₀ pomeni, da se tako ekstremno stanje pojavi statistično gledano le na 100 let. Tudi nasipi oziroma zaščitni objekti so zgrajeni po principu, da ščitijo pred določeno količino vode.

³ V nadaljevanju NZRP

Iz tabele je razvidno, da so bile v večini občin količine pretoka višje od ocenjene varnosti pred poplavami v posameznih občinah. V teh občinah je bilo tudi največ težav in največ povzročene škode. Posebej velja izpostaviti dobro delovanje sistema Zaščite in reševanja ob poplavah, saj se gre prav gasilcem in pripadnikom Civilne zaščite zahvaliti, da so s pravočasno intervencijo delno preprečili poplavo, oziroma vsaj omejevali njene posledice. Gotovo je, da so s polnjenjem in polaganjem vreč na poškodovane dele nasipa, predvsem v lendavski občini, preprečili delno ali celo popolno porušitev obrambnega vodnega nasipa, kar bi imelo katastrofalne posledice. Poplave so tokrat izvrgle problem zelo slabega stanja nasipov, zaradi česar je prihajalo do precejanja in preliivanja vode čeznje. Balažic (2005, 31) ponudi še eno polemično dejstvo: »Poseben problem predstavlja nerešeno lastništvo (k.o. Hrvaška) nad nasipi pri Hotizi, ki ne omogočajo sanacije obstoječih nasipov. Ob pogledu na stanje poplavne varnosti na slovenski Muri se samo po sebi postavi vprašanje, ali ni ta lastniška nejasnost le izgovor.«

K temu dodajmo še, da se je v tistem kritičnem obdobju ob nasipih dogajalo marsikaj. Domačin Srečko Prendl, sicer poveljnik Gasilske zveze Lendava, ki je aktivno sodelovala pri izvajanju ukrepov zaščite in reševanja je omenil celo incident, ki uradno sicer ni nikjer zabeležen, vendar iz njegovega pričevanja sledi, da je nekaj posameznikov iz sosednjega Murskega Središča s čolnom priplulo do slovenske strani nasipa in ga želelo na silo pretrgati oziroma prekopati. Na ta način bi Mursko Središče, ki leži na nasprotni strani reke Mure, rešili pred poplavami, saj bi se na ta način voda razlila v lendavsko občino. Ker je mejno vprašanje nerešeno, slovenski policisti tam pristojnosti nimajo, prav tako tam ne patrolirajo hrvaški notranji organi. Le spretnosti in pogumu ljudi, ki so stali na bregovih reke Mure gre zahvala, da so nasipi vzdržali in da poplava ni bila še večja.

V poplavah leta 2005 je bilo v interventne akcije zaščite in reševanja, vključenih 2389 posameznikov, nastalo je z cca. 1 milijon evrov škode, če v tej bilanci upoštevamo samo škodo nastalo v Sloveniji. Skupna škoda v vseh štirih državah je ocenjena na približno 3 milijone evrov (Balažic 2005). Iz Regijskega načrta zaščite in reševanja ob poplavah pa razberemo nekoliko drugačne podatke in sicer, da je v akcijah zaščite in reševanja sodelovalo približno 4100 posameznikov, porabljenih je bilo od 50–60 tisoč vreč, in 1935 kubičnih metrov peska. Poplavljenih je bilo 111 stanovanjskih in 51 gospodarskih objektov, 103 gospodarskih poslopij in 8 drugih objektov. Še bolj zaskrbljujoč podatek pa je, da je Mura ob teh poplavah vzela tudi človeško življenje. Ob utrjevanju nasipov v naselju Kot v občini Lendava je utonil g. József Göncz.

3.3 Analiza intenzivne krize oz. identifikacija odločitvenih priložnosti

Odločitvene priložnosti so tiste ključne težave odločevalcev, ki se pojavijo ob vsaki krizi. So odločitve, ki jih je potrebno sprejeti, vendar je zanje vselej premalo informacij, kar daje tem odločitvam veliko težo, a hkrati vzbuja velik občutek negotovosti. Od odločitvenih priložnosti je pomemben nadaljnji potek kriznega upravljanja in vodenja.

Kljub temu, da sem v tabeli nekaj vrstic višje podal časovni okvir poplav leta 1972, kjer sem za začetek krize opredelil ponedeljek, 11. julij 1972, lahko o akutni krizi, govorimo šele od četrтка, 14. julija 1972. Prve tri dni so samo opisane okoliščine, ki so pozneje vodile do krize večjih razsežnosti, ki bo zajeta v analizi. Akutni del krize je torej trajal od 14. do 19. julija 1972. V tem času je bilo kar nekaj dilem, s katerimi so se spopadali odgovorni. Med njimi so bile:

- a) Kako obveščati javnost o nevarnosti in dogodkih povezanih s poplavami – pri omenjenem problemu se je potrebno zavedati, da je bil pojem množičnih medijev takrat pravzaprav nepoznan, oziroma ga ni bilo. Tehnološka razvitost je omogočala uporabo radijskih in televizijskih sprejemnikov, vendar v bistveno bolj okrnjeni in manjši meri, kot je to v današnjem času. Tudi telefonske zveze, kljub temu, da so bile vzpostavljene, niso bile tako dobre in obsežne. Zavedati pa se je potrebno, da je velik del infrastrukture, predvsem cest, v poplavah bil zelo prizadet, kar je še oteževalo obveščanje in komuniciranje. Kot način obveščanja in komuniciranja se je največkrat uporabljalo vaško »bobnanje«, ki pa ni bilo dovolj za to, da bi zaobseglo kar se da širok spekter prebivalstva. V lendavskem koncu je bil prav tako v neurju, ki je divjalo tiste dni, poškodovan oddajnik, ki je začasno odrezal tisti del Slovenije od preostalega dela, saj so bile prekinjene tako telefonske, kot radijske zveze. Zato so takratne oblasti in takratni odgovorni za zaščito in reševanje dosegli dogovor z lokalnim radiom Murska Sobota, da je zaradi izrednih razmer svoj program prilagodil nastali situaciji in oddajal izreden program, ki je tekom celotne krizne situacije obveščal prebivalstvo o preteči nevarnosti. Trudili so se vzpostaviti kar se da širok doseg, saj so le na ta način lahko prenesli pomembne informacije do ljudi.
- b) Ali odpreti zapornico, na razbremenilnem kanalu Ledava – Mura – kanal, ki je bil do roba poln vode, je bil ena izmed največjih groženj lokalnemu prebivalstvu, pa tudi infrastrukturi in kmetijskim zemljiščem, ki so stala ob njem. Zaradi slabih nasipov, je obstajala velika verjetnost, da bodo le-ti popustili in voda iz razbremenilnega kanala in

bi se razlila po celotni ravnini. Po drugi strani pa bi odprtje zapore na razbremenilnem kanalu pomenilo nagel in velik dvig nivoja vode, predvsem v reki Ledavi, kar bi ogrozilo prebivalstvo ob tej reki. Takratni odgovorni so se odločili za sprostitev zapore in s tem vsaj delno znižali nivo vode v razbremenilnem kanalu, ki je med tem na nekaj mestih že prestopil breg in v Murski Soboti povzročil nekaj materialne škode. Kot so predvidevali, se je s tem dvignil nivo vode v Ledavi in le-ta je ponekod prestopila bregove, voda pa je vdrla tudi v mestno kanalizacijo in zalila nekaj kleti, predvsem v nižje ležečih delih mesta Lendava. Toda ta škoda je bila v primerjavi s škodo, ki bi nastala, če bi se voda razlila čez nasipe razbremenilnega kanala v Murski Soboti, zanemarljiva, kajti mesti ležita na različnih nadmorskih višinah, pri čemer je Murska Sobota višje ležeča in voda iz razbremenilnega kanala bi za seboj verjetno potegnila nastanek še kakšnega hudournika, poplavlila še kakšen manjši potok, ki bi se naknadno gotovo usmeril tudi v nižje ležeče predele proti Lendavi in tako bi bila oškodovana oba kraja in obe občini.

- c) Kdaj, kako in v kakšnem obsegu sprožiti mobilizacijo prebivalstva – odločitev o mobilizaciji, sploh splošni, kot se je zgodila leta 1972, gotovo ni bila enostavna. Z mobilizacijo je povezana cela vrsta vprašanj in težav, ki se lahko pojavijo. Po Slovarju slovenskega knjižnega jezika pomeni mobilizirati: »napraviti, da kdo zaradi posebnih razmer obvezno opravlja kako delo«. To torej pomeni, da je mobilizacija po večini povezana s prisilo in predvsem tveganjem. V primeru poplav posebnega odpora proti mobilizaciji seveda ni bilo, saj so domačini ne nazadnje reševali sebe, svoje družine in svoje imetje, pa vendar je zaradi tega trpelo gospodarstvo in ostale dejavnosti, udeleženci pa so bili kar precej ogroženi, saj je med tovrstnimi »intervencijami« možnost nezgode veliko večja kot v normalnih okoliščinah. Predvsem pa se je v takratnih razmerah pojavljalo vprašanje kdaj in v kakšnem obsegu mobilizacijo sprožiti. Če bi bila ta prezgodnja in bi v nadaljevanju dogodkov bila potrebna nova, bi lahko prišlo do tako imenovanega »cry wolf syndrome«, kar bi lahko prevedli kot sindrom jokajočega volka. V praksi ta teorija pomeni, da udeleženci začnejo dvomiti o resnosti grožnje, če imajo predhodne izkušnje s pretiranim poudarjanjem nevarnosti in prezgodnjimi ukrepi. V našem primeru to pomeni, da če bi bila mobilizacija izvedena in naknadno ugotovljeno, da ni bila potrebna, ali vsaj ne v tolikšnem obsegu, bi udeleženci naslednjič, če bi to seveda bilo potrebno, odreagirali pasivno in se verjetno obnašali popolnoma drugače, kot bi to od njih pričakovali odgovorni. Tako je bil trenutek mobilizacije zelo pomemben, sploh, ker se je izvedla splošna mobilizacija

prebivalstva starega nad 16 let. Tako so se za mobilizacijo odločili šele pri vodostaju, ki ga dotlej na Muri še niso poznali, saj so predvidevali, da nasipi tovrstnih pritiskov ne bodo zdržali. Odločitev se je izkazala za pravilno, saj je v naslednjih urah Mura še narasla, in le učinkovito utrjevanje nasipov je pripomoglo k temu, da nasipi v celoti niso popustili in da se je večina ozemlja in prebivalstva rešila pred najhujšim scenarijem.

- d) Kam z romskimi »brezdomci«, ki so jih izselili v romskem naselju Pušča – zaradi poplavljenosti območja na katerem leži romsko naselje Pušča, so morali gasilci in enote civilne zaščite iz objektov izseliti velik del romske populacije. Voda, ki je zalila naselje Pušča, je bila ponekod visoka do 70 centimetrov, kar je predstavljalo resne grožnje zdravju. Preko 400 Romov so začasno naselili v gasilskem domu Murska Sobota ter v telovadnicah občinskih osnovnih šol. Nudena jim je bila osnovna zdravstvena pomoč, kakor tudi pomoč v obliki hrane, oblačil ter obutve.

Akutni del krize leta 2005, ko je Mura začela naglo naraščati in ogrožati prebivalstvo in naselja ob njej, se je začel 21. avgusta 2005 v jutranjih urah. Takrat je bilo nad prispevnim območjem Mure tudi največ padavin, ki so povzročile še dodaten in nagel dvig gladine reke. Tako je ob 14. uri istega dne Mura dosegla pretok, ko se začne voda že razlivati znotraj obrambnih nasipov. Najvišji, rekorden pretok, glede na merjenje od leta 1946 je Mura dosegla pri Gornji Radgoni, 22. avgusta 2005 ob 17. uri, ko so hidrometrične meritve z Dopplerjevim merilnikom zabeležile pretok 1380 m³/s (Kobold 2005, 54). Akutni del krize je trajal do 23. avgusta 2005 popoldne, ko se je začelo dvigovanje reke umirjati, kljub temu, da je upad sledil nekoliko pozneje. Ko je gladina mirovala, je bilo jasno, da je največja nevarnost mimo in da je ubranitev nasipov uspela.

Vendar vse le ni šlo tako gladko. Pojavljala so se naslednja vprašanja in dileme:

- a) Ali, podobno kot leta 1972 objaviti splošno mobilizacijo prebivalstva – v pogovoru z gospodom Prendlom (2009) sem zaznal, da je bila odločitev o mobilizaciji zelo težka. Takole pravi:

...v tistih nočeh, tako ali tako nobeden izmed nas ni mogel spati. Dogovorili smo se za nočne straže, kjer smo opazovali gladino reke ob nasipih, hkrati pa preko javnih občil in drugih kanalov, prejemale obvestila o stanju reke Mure. Kazalo je na najhujše, tako da smo resno razmišljali o čim širših ukrepih za zajezitev nasipov, ki so bili popolnoma razmočeni in na nekaterih mestih že prepuščali vodo. Z vrečami peska smo

utrjevali nasip in upali, da bo vzdržal. Prebivalci so nam v veliki meri priskočili na pomoč, tudi tisti, ki niso člani gasilskih društev in CZ. Lokalni prevozniki so dovažali pesek in potreben material, prebivalci so z vsemi mogočimi prevoznimi sredstvi dostavljali vse potrebno in tako mobilizacija sploh ni bila potrebna, saj je do nje prišlo spontano.

Predvsem na lokalni ravni, kjer je velik del pristojnosti pri zašiti in reševanju ob poplavah prenesen na lokalne organe, torej občine, je bilo veliko vprašanj. Opirali so se predvsem na novo sprejet Državni načrt zaščite in reševanja ob poplavah, ki ga je vlada sprejela aprila leta 2005. Upoštevali so vsa načela omenjenega načrta, predvsem pa načela pomoči, preventive in načelo postopnosti pri uporabi sil in sredstev. Načelo pomoči pravi, da je: »ob poplavah vsak dolžan pomagati po svojih močeh in sposobnostih. Vsaka pomoč je načeloma brezplačna.« To pomeni, da bi na podlagi tega načela lahko objavili splošno mobilizacijo. Hkrati pa splošne mobilizacije v nobenem izmed dokumentov ni predvidene. Predvideni so ukrepi, ki jih izvajajo pristojni organi. Tak primer je recimo evakuacija prebivalstva. V Državnem načrtu zaščite in reševanja ob poplavah je zapisano: »Evakuacija ob poplavah se izvaja le, če z drugimi ukrepi ni mogoče zagotoviti varnosti ljudi in materialnih dobrin. Odredijo jo lahko vlada, župan oziroma v nujnih primerih pristojni poveljnik CZ.« Če sklepamo iz zapisanega, bi torej župan, oziroma pristojni poveljnik CZ lahko, če bi tako ocenil, sprožil tudi mobilizacijo prebivalstva, kar pa nobeden izmed lokalnih poveljnikov, ne županov, ni storil. A reka Mura je dosegla nivo, kot ga ni dosegla še nikoli, od kar merijo pretok in višino vode v strugi. Tako je sledila bolj neformalna mobilizacija prebivalstva, ki se je nekako samoorganiziralo in priskočilo na pomoč gasilcem in pripadnikom Civilne zaščite. Tukaj je seveda govora predvsem o fizičnem »branjenju« pred reko, gotovo pa ne smemo pozabiti tudi drugih profesionalnih služb, ki so bile v stalni pripravljenosti, kot so medicinske ekipe, veterinarske ekipe, policijske patrulje, ekipe radiološke, kemijske in biološke zaščite ...

- b) Kako obveščati in alarmirati prebivalstvo – v času množičnih medijev je obveščanje prebivalstva bistveno enostavnejše, kot je bilo to pred tem. Vendar je vprašanje, ali so le-ti dovolj, za kakovostno in verodostojno obveščanje. Predvsem odgovorni, ki so sprejemali pomembne odločitve, so imeli svoje kanale preko katerih so prejeli informacije. V Državnem načrtu zaščite in reševanja ob poplavah je informiranju in

obveščanju namenjeno veliko pozornosti. Tako je posebej opredeljeno obveščanje odgovornih oseb in obveščanje javnosti.

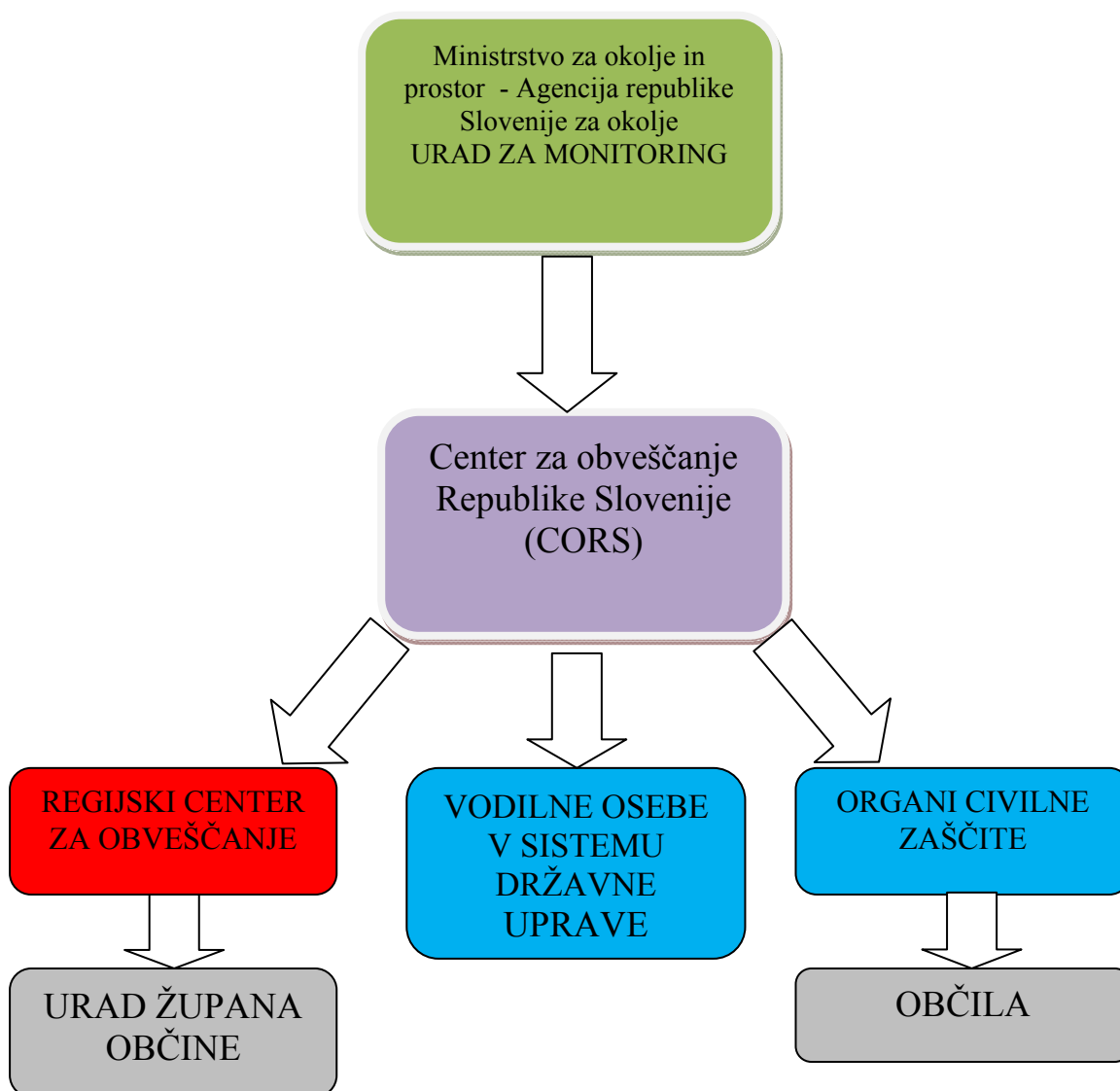
Center za obveščanje o nevarnosti katastrofalnih poplav oziroma o katastrofalnih poplavah s povratno dobo 100 let in več, ki lahko prizadenejo oziroma so prizadele urbano področje, ogrozile življenja ljudi in lahko ali so povzročile večjo materialno škodo, obvesti:

- *regijske centre za obveščanje, kjer je nevarnost poplav,*
- *OKC GPU,*
- *poveljnika CZ RS,*
- *generalnega direktorja URSZR,*
- *POVC,*
- *NCKU,*
- *Urad Vlade RS za informiranje,*
- *ministre in predstojnike vladnih organov in služb, ki imajo zadolžitve po državnem načrtu,*
- *organizacije državnega pomena (ELES, Telekom, Slovenske železnice, DARS,...) in*
- *kontaktne organe drugih držav in mednarodnih organizacij (Vlada RS 2005, 35).*

Odgovorni, predvsem predstavniki CZ torej dobijo informacije od Centra za obveščanje (CORS), tako, da so te informacije usklajene in točne.

Poenostavljena shema, ki prikazuje obveščanje o nevarnosti poplav in o samih poplavah, izgleda nekako takole.

Shema 3.1: Shema posredovanja podatkov o nevarnostih nastanka poplav ali o poplavah

Vir: Vlada RS (2005, 34).

Organi odločanja (poveljniki CZ, župani ...) prejmejo enovite in točne informacije, ki jih nato preko občil posredujejo prebivalstvu. Pojavi pa se problem, in v resnici se tudi je pojavil, ko nevarnost nastopi ponoči, ko sredstva javnega obveščanja niso tako učinkovita. V tokratni poplavi so se odgovorni poslužili alarmiranja prebivalstva s posebnim zvočnim signalom oziroma alarmnim znakom za preplah, kot je to predvideno v Državnem načrtu zaščite in reševanja ob poplavah. Prav tako so občine poskrbela za obveščanje prebivalstva preko lokalnih radijskih in televizijskih postaj, v več občinah so tudi objavili posebne telefonske številke, kjer so posredovali informacije o nevarnosti pred poplavami.

c) Kako zagotoviti uspešno mednarodno sodelovanje – poplave leta 2005 so razkrile vse pasti in pomembnost mednarodnega sodelovanja. Kot sem že nekajkrat zapisal, je Mura reka štirih dežel, ki prav zaradi internacionalnosti zahteva še posebno skrb. Tako je bilo v Avstriji, kjer se je vodna gmota zbrala relativno malo težav, ki so se pa v srednjem in spodnjem toku stopnjevale. Tako so bile Slovenija, Hrvaška in Madžarska veliko bolj poplavno ogrožene. In prav zaradi tega dejstva, je bilo potrebno z zaščitnimi ukrepi začeti čim prej, oziroma čim višje ob strugi, da bi zmanjšali poplavni val, ki bi povzročil največjo škodo. Potrebno je poudariti, da je v sosednjih Madžarski in Hrvaški bistveno več pozornosti v preteklosti bilo usmerjene k varnosti pred poplavami na Muri, kot je bilo to v Sloveniji. Tako je na Madžarski strani v okolici mesta Letenye veliko inundacijsko območje z zelo dobro zgrajenimi nasipi, ki so tokratno poplavo z lahkoto zadržali, le na redkih manjših točkah, so nasipe dodatno utrdili. Podobna zgodba je na Hrvaški strani, kjer je bila le ena kritična točka in sicer pri Kotoribi, kjer so dodatno utrdili nasipe. Je pa na Hrvaški strani problematično mesto Mursko Središče, ki leži tik ob Muri in kjer je Mura zalila nekaj gospodarskih in stanovanjskih objektov, vendar še zdaleč ni povzročila takšne škode, kot v občini Lendava, ki leži na nasprotni strani reke Mure.

Sodelovanje ob tokratnih poplavah je predvsem z Madžarsko stranjo potekalo odlično, ne nazadnje je na nasipih Mure v lendavski občini stalo tudi več 10 prostovoljcev iz mest Lenti in Letenye, ki so v okviru mednarodnega sodelovanja prišli na pomoč. Prav tako je nemoteno in zelo ažurno potekalo medsebojno obveščanje o višini vodostaja in gibanju poplavnega vala, kar je izredno pomemben podatek, za nadaljnje načrtovanje ukrepov ob poplavah. Nekoliko slabše je bilo sodelovanje s Hrvaško, kjer je zaradi odprtega mejnega vprašanja veliko dilem glede samega lastništva, glede poteka visokovodnih nasipov in še česa. Tako je prej prihajalo do incidentov, kot do sodelovanja, kar je bilo na prejšnjih straneh že omenjeno. Vendar je kljub temu bilo sodelovanje vsaj na ravni obveščanja zgledno, saj so podatki pomembni za obe strani. Čeprav torej ni bilo uradne prošnje za mednarodno pomoč, ki bi morala biti posredovana s strani Vlade Republike Slovenije, so na lokalni ravni odgovorni vendarle stopili skupaj, čeprav na neformalen način in v okviru med sosedske pomoči uspeli rešiti območje pred še hujšimi posledicami.

3.4 Ponovno sestavljanje krize in njena umestitev v širši – analitične teme

3.4.1 Preventiva in priprave na krizo

Čas pred nastopom krize je tisti, ki je najbolj pomemben pri samem načrtovanju in pri pripravah na delovanje v kriznih razmerah. Pa vendarle se pogosto zgodi, da se tako preventivi kot pripravam posveča premalo pozornosti.

V letih pred poplavami je čas, ko bi bilo potrebno razmišljati o scenarijih, ki so lahko pripetijo v primeru krize večjih razsežnosti. V šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih letih prejšnjega stoletja doktrina obrambe pred poplavami še zdaleč ni bila tako dobro razvita, kot je to danes. Grošelj (2004, 53) pravi, da je: »eden izmed glavnih izzivov sodobnih vlad in sistemov kriznega upravljanja in vodenja vzdrževanje zadovoljive ravni krizne pripravljenosti v družbah z nizko ravnjo tveganja.« Vendar je bilo temu tako tudi v zgodnjih sedemdesetih letih prejšnjega stoletja? Je bila doktrina vsaj približno podobna današnji? Kako so se s vprašanjem »mednarodnosti« reke Mure soočali takrat?

V Vestniku, 17. avgusta 1972, le dobre tri tedne po vodni stihiji, ki je prizadela Pomurje, je Ludvik Kovač (1972, 1–11) opisal razmere, ki so vladale tik pred poplavami in ki dajejo dober vpogled v prizadevanja in preventivo pred poplavami v takratnem času.

Reka Mura je letos že nekajkrat pokazala svoje lastnosti. To priča tudi več poplav, ki so v kratkem času prizadele radgonsko občino in za katere je imela največ »zaslug« prav Mura. Sicer pa je Mura večkrat poplavljala že tudi v prejšnjih letih in to je spodbudilo odgovorne dejavnike v občini in republiki, da so se z vso resnostjo lotili reševanja tega vprašanja. Kaže pa, da se stvari pri urejanju vodnih razmer na reki Muri le počasi premikajo naprej. Mura je obmejna reka in zato urejanje razmer na njej le ni stvar naše republike, saj tako nebi našli ustreznih rešitev. Prav zaradi tega je bila ustanovljena tudi mešana jugoslovansko-avstrijska komisija, ki se je lotila reševanja tega vprašanja. Tehnične raziskave so trajale več kot 6 let in vselej je bilo močno prisotno sodelovanje med obema sosednjima državama. Plod tega sodelovanja je tudi sporazum, ki so ga v prvi polovici letošnjega leta podpisali predstavniki naše republike in sosednje Avstrije. Ta sporazum določa obseg in vrednost del na obeh straneh, s katerimi naj bi v prihodnjih letih, zavarovali območja ob reki Muri pred poplavami.

Kljub sprejetim ukrepom, pa nas je Mura letos ponovno presenetila. Program namreč določa, da bodo z deli pri zavarovanju pred visokimi vodami Mure začeli že letos in bo

dokončana do leta 1977. To je dolgo obdobje in Mura nas lahko v tem času, še nekajkrat preseneti. Seveda je največji problem pri urejanju vodno-gospodarskih razmer na Muri prav denar, saj zaradi pomanjkanja finančnih sredstev dela ne morejo hitreje napredovati. Prav letos pa se je pokazalo, da denar pri tem ne bi smel predstavljati ovire, saj je škoda, ki so jo povzročile poplave, precej višja, kakor sredstva, ki bi jih potrebovali za ureditev del ob reki Muri. Morda bodo to sedaj doumeli tudi odgovorni dejavniki v naši republiki ter zagotovili sredstva, da bi se v čim krajšem času uredili nasipi na tistih mestih, kjer je nevarnost pred poplavami največja. Sicer pa sporazum določa, da morajo dela na naši in avstrijski strani potekati usklajeno, ker sicer lahko naprede del na eni strani povzroči precej škode na drugi strani. To je seveda stvar dogovora in verjetno so tudi na avstrijski strani zainteresirani, da bi pospešili izgradnjo nasipov, saj so tudi na njihovi strani utrpeli ob poplavah ogromno škodo. Nikakor pa z izgradnjo nasipov ne bi smeli odlašati do leta 1977, temveč je treba ta rok čim bolj skrajšati.

Sporazum, ki sta ga sklenili obe sosednji državi, določa, da bodo na naši strani zavarovali območja do Radenec, pri tem pa se nehote postavlja vprašanje kakšne posledice bo imelo to za območje ob Muri niže Radenec. Znano je namreč, da Mura tem območjem, tudi do zdaj ni prizanašala, zato bo treba ustrezno rešiti tudi to vprašanje. Projektanti sicer zagotavljajo, da ureditev nasipov v gornjem toku Mure, ne bo vplivala bistveno na situacijo v spodnjem toku, vendar tem zagotovitvam skorajda ne bi mogli verjeti. Če se že ureja vodni režim na reki Muri, potem ga je treba urediti na celotnem toku in denar pri tem ne bi smel predstavljati ovire. To je seveda povsem stvar vodnega sklada Slovenije, del sredstev za te namene, pa bi morala prispevati tudi širša družbena skupnost.

Slabe strani je ob letošnjih poplavah pokazala tudi Ščavnica. Škoda, ki so jo povzročile poplave na tem območju, dosega več milijonov dinarjev, kar je dokaz, da tudi z njenim urejanjem ne bi smeli odlašati. V zadnjem času je bilo precej polemik okrog urejanja vodo-gospodarskih in hidromelioracijskih del v ščavniški dolini, prav letošnje poplave pa bi nas morale pri tem spametovati. Končno bo potrebno preiti od besed k dejanje, pri tem pa najti ustrezne rešitve, da bi bil volk sit in koza cela. Kot vse kaže, so sredstva za ureditev ščavniške doline zagotovljen in najti je treba le skupni jezik. Pri tem pa nikakor ne smemo gledati na koristi posameznikov, temveč je treba upoštevati koristi celotnega območja.

Škoda, ki so jo povzročile poplave v severovzhodni Sloveniji, presega več deset milijonov dinarjev in če bi ta sredstva zagotovili že prej, za ureditev vodnih razmer, se kaj takega ne bi nikoli zgodilo. To je le dober opomin vsem, da je stanje na tem območju zares zaskrbljujoče. Do te ugotovitve so končno prišli tudi odgovorni dejavniki v naši republiki in verjetno bodo spremenili srednjeročni načrt razvoja vodnega gospodarstva v Sloveniji. Naša pokrajina bo morala v tem načrtu dobiti prioritarno mesto, saj se bo v nasprotnem primeru lahko zgodilo še kaj hujšega. Vodna stihija, ko začne divjati, namreč ne pozna nobenih meja.

Še hujšo kritiko preventivnim ukrepom je podal takratni predsednik skupščine občine Murska Sobota Boris Goljevšček, ki je nakazal na kar nekaj pomanjkljivosti:

Pokazalo se je, da organi za varstvo pred elementarnimi nesrečami niso striktno izvajali svojih nalog, ki so določene v zakonskih predpisih. Razbremenilni kanal Ledava – Mura je prepuščal vodo na mestih, kjer so si ljudje uredili vrtove. Na teh mestih bi bilo potrebno posaditi drevesa, kar pa ni bilo storjeno. Reguliranje vodnega toke je bilo izredno slabo. Zapornice na Ledavi so slabe, pojavila se je nestrokovnost pri njihovem upravljanju. Posamezne vasi niso čistile strug potokov, tako da so bile le-te izredno plitve. Pojavile so se velike težave v sami strukturi civilne zaščite. Slaba opremljenost in nespretnost pri delu se je v danem trenutku močno uveljavila. Plan graditve šest kilometrskega nasipa med Petanjci in Melinci, ki je star že dve leti, ni bil realiziran. Stalno vzdrževanje nasipov in vodotokov ni bilo opravljeno (v Gerenčer 1972, 3).

Skozi članek se nam jasno kaže smer razvoja in preventive, ki je v naslednjih letih postala ključnega pomena, za varnost pred poplavami reke Mure. To je predvsem ureditev in v tistih letih šele dobra vzpostavitev obrambnih nasipov ter ureditev inundacijskih območij, kamor bi lahko »spustili« del vodne gmote v primeru hujših poplav. Za to pa je bilo potrebno predvsem urbanistično načrtovanje, ki bi prepovedalo gradnjo na poplavno ogroženih območjih. Zelo pomemben vidik načrtovanja in preventive pred poplavami je mednarodna komponenta, ki je bila vsaj na relaciji Jugoslavija-Avstrija na zelo visokem nivoju. Večji problem se je pojavljal znotraj federativne ureditve, kjer sta imeli Republiki Slovenija in Hrvaška različne poglede na pomembnost vzpostavljanja kvalitetne zaščite pred poplavami. Tako je dejstvo, da je v začetni fazi bilo govora o ureditvi vodnih nasipov samo do občine Radenci, kar pa se je v nadaljnjih

letih izkazalo za popolnoma nepravilno domnevo, oziroma pomanjkljivo poznavanje problematike, na kar je v članku opozarjal že g. Kovač.

Med letoma 1972 in 2005 je bilo na območju širšega Pomurja kar nekaj poplav, ki so tako ali drugače predstavljale grožnjo prebivalcem in materialnim dobrinam na tem območju. Zato je tudi pričakovati, da so se v teh letih zgodili bistveni premiki, na bolje seveda, kar se same varnosti tiče. Ne moremo reči, da je bila poplavna varnost povsem zapostavljena, gotovo pa lahko trdimo, da je bilo narejenega bistveno manj, kot bi moralo biti, oziroma kot bi si želeli. Morda je naključje ali pa tudi ne, da je bil Regijski načrt zaščite in reševanja ob poplavah v Pomurju, izdelan 20. 7. 2005, torej natančno en mesec pred poplavami, ki so prizadele Pomurje. Iz tega bi lahko torej sklepali, da je bilo za preventivo in priprave na krizo poskrbljeno v najboljši meri, a kaj, ko je bil načrt sprejet in operativno pripravljen za delovanje šele čez eno leto, natančneje 31. 5. 2006. Kljub dejstvu, da na operativni ravni še ni deloval, pa je nekaj izhodišč načrta še kako pomembnih za razumevanje preventive in priprave na krizo.

V Regijskem načrtu zaščite in reševanja ob poplavah je v poglavju 1.3.1. zapisano kolikšna je poplavna varnost območij, ki ležijo ob reki Muri.

***Notranji odsek reke Mure:** Odsek od vtoka Kučnice (109,15 km) do Gibine (81,25 km) je notranji - slovenski del toka reke Mure v dolžini 27,9 km. Na tem odseku so poplavne površine ob levem in desnem bregu Mure v širini od 300 do 1.000 m, izjemoma ponekod do 1.500 m. Struga reke prevaja pretok 650 – 750 m³/s. Če so pretoki večji, se voda razlije po inundacijskem območju, ki je zaključeno z visokovodnimi nasipi, kateri bi naj zagotavljali varnost ob 100-letni vodi. Zaradi posedanja, erozije nasipov, zaraščenosti ipd. od časa gradnje do danes je ocenjena sedanja varnost na 30- 50-letne vode. Hidravlični izračuna gladin ob prelitju vode čez nasipe ni narejen in je podana le ocena poplavnega področja. Pri prelitju nasipov bi poplavno področje Mure na odseku od Murske Sobote do Lendave segalo do potoka Ledava in je ocenjeno na 20.000 ha. Poplavljen bi bilo večino naselij in komunikacij na tem območju (Vlada RS in Štab Civilne zaščite za Pomurje 2005, 8).*

Iz zapsanega se da sklepati, da kaj veliko o preventivi in varnosti odgovorni niso razmišljali, saj so s posegi, ki bi povečali poplavno varnost na najbolj izpostavljenih delih, odlašali vse do

trenutka, ko je stanje ogrožalo življenja ljudi in grozilo s povzročitvijo velikanske gmotne škode.

Tudi Balažic (2005, 42–43) se sprašuje o odgovornosti in preventivnih ukrepih, ki so bili zelo slabo upoštevani in opravljeni pred samimi poplavami. Tako v zaključki publikacije, ki govori o poplavah leta 2005 napiše:

Udeležene je bilo le ca. 40 % prispevne površine Mure in le na treh območjih (KAINACH, SULM IN, GRAŠKI POTOKI) so bili pritoki Mure kritični. S tem se postavlja vprašanje, kaj lahko pričakujemo, če bo udeležene 50 % ali še več prispevne površine zajete z močnimi padavinami in kaj bo, če bo zraven še snežnica? Če dodamo še klimatske spremembe in posege v poplavni prostor Mure, takrat bo predvidoma pri nas brez težav možen pretok Mure tudi do 2000 m³/s. Ta poplava je bila za odgovorne v Sloveniji precejšnje presenečenje, kar se je tudi pokazalo pri sami obrambi pred poplavo. Na vseh območjih obrambe pred poplavami je sodelovalo ogromno ljudi, zraven tega je bilo uporabljenih veliko materialnih sredstev. Ogroženost pred poplavo je bila velika, saj to dokazujejo številna območja, kjer so morali z vrečami peska utrjevati nasipe. Vsem ljudem (gasilci, civilna zaščita, vaščani, prostovoljci) na terenu, ki so pomagali utrjevati nasipe, predvsem pa njihovi iznajdljivosti in združeni moči, se lahko zahvalimo, da ni prišlo do porušitve visokovodnih nasipov in do uničujočih poplav, ki bi razdejale precejšen kos Pomurja. Odgovorne na "stolčkih" pa pozivam, da čim prej poskrbijo za tiste stvari za katere so plačani in uredijo poplavno varnost na reki Muri, kajti naslednja poplava je že na vidiku.

Na osnovi teh spoznanj lahko pridemo do zaključka, da je nujno potrebno preveriti varnost vodo gradbenih in drugih objektov na območju Mure pred vplivi visokih voda. Pri hidrometrijskih podatkih je potrebno, zaradi neskladja in nelogičnosti izvesti določene aktivnosti na področju raziskovanja in modeliranja reke Mure.

Sliki 3.5 in 3.6: Fotografije utrjevanja nasipov z vrečami, kar pa je žal kurativni in ne preventivni ukrep

Vir: Uprava RS za zaščito in reševanje (2011b).

V poročilu o neurjih z obilnimi padavinami in poplavami v Pomurju v času od 21. do 24. 8. 2005 murskosoboške izpostave Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje, so odgovorni prav tako ugotavljali vrsto pomanjkljivosti in nepravilnosti pri preventivnem delovanju. Tako je med drugim zapisano:

Nasipi vzdolž Mure so v zelo slabem stanju in slabo vzdrževani oz. sploh nevzdrževani, zato so predstavljali veliko nevarnost, da jih močan tok reke Mure poruši ali prelije. Zadnja porušitev se je zgodila leta 1989 na srečo na neobljudeno območje pri Lendavi. Sanacija nasipov po tej porušitvi je bila, po izkušnjah tokratne visoke vode, slabo izvedena. Za obvarovanje nasipov je bilo namreč v celotnem Pomurju porabljenih cca 50.000 do 60.000 vreč in več kot 1935 m³ peska. V občini Lendava je bilo ugotovljeno, da je nasip prenizek na 11. mestih tudi za do 50 cm v skupni dolžini kar 1365 m. Občine, pristojne za izvajanje ukrepov na svojem terenu, še vedno nimajo usklajenih načrtov zaščite in reševanja ob poplavah, in so kot take tudi delovale preveč nekoordinirano, nekatere so si zagotavljale vreče in nasipni material samostojno, ne preko ReCO, zaradi česar je prihajalo do določenih nesporazumov in neutemeljenih očitkov.

»Obmurske« občine, ogrožene zaradi poplav reke Mure, z izjemo štirih večjih občin, niso imele oz. nimajo zagotovljenih vreč za utrjevanje visokovodnih nasipov. V večini občin se v 10. letih ni nabavljala formacijska oprema za enote in službe CZ (niti osebna, kaj šele skupna), kljub vsakoletnemu zagotavljanju proračunskih sredstev za potrebe ZRP (Smodiš 2005, 25).

Žal pa bi lahko rekli, da se je zaradi spleta okoliščin, med katere lahko prištevamo tudi nerazrešeno vprašanje meje, predvsem pa slabo skrb za preventivno delovanje, zgodba ponovila tudi po poplavih leta 2005. Nasipi so ostali nedograjeni, nepopravljeni, na nekaterih mestih ne dovolj utrjeni in le upamo lahko, da nam bo narava v prihodnjih letih, dokler se zadeve dokončno ne uredijo, prizanesla v čim večji meri.

3.4.2 Organi kriznega odločanja

Za lažjo predstavo dejanj in dilem »odločevalcev« se bom v nadaljevanju poglavja, predvsem pa podpoglavja o letu 2005, osredotočil zgolj na občino Lendava, ki je bila tudi najbolj ogrožena, v vsakem podpoglavju pa bom na kratko predstavil tudi sistem odločanja na regionalni in nacionalni ravni. V veliko pomoč pri poglavjih o organih kriznega odločanja, kriznega komuniciranja, internacionalizacije in pridobljenih izkušnjah in znanj, mi je intervju, ki sem ga opravil s poveljnikom Prostovoljnega gasilskega društva Gaberje in Gasilske zveze Lendava, g. Srečkom Prendlom.

Iz poročil oziroma člankov, ki govore o poplavih na reki Muri leta 1972, lahko razberemo, da je večino oziroma vse pristojnosti odločanja o ukrepih in dejanjih ob takratnih poplavih, nosil štab za civilno zaščito Murska Sobota, ki so ga takrat imenovali tudi štab za obrambo. Ta regijski štab je imel nato vrsto podrejenih delovnih teles, ki so bile predvsem krajevno omejene, imel pa je tudi, kar je zanimivo, svoje industrijske podružnice. To pomeni, da je prav tako kot je obstajal štab za civilno zaščito Lendava, ki je bil podrejen murskosoboškemu, obstajal tudi štab za civilno obrambo podjetja Panonija, podjetja Tehnostroj iz Veržeja in drugih podjetij, ki so se aktivno vključili v vse reševalne akcije, ne le zaščito lastne infrastrukture. Prav tako so se v reševanje aktivno vključili tudi vsi občinski organi na čelu s takratnimi župani, ki so se takrat imenovali predsedniki skupščin občin. Eden najbolj aktivnih, a hkrati tudi najbolj kritičnih je bil predsednik skupščine občine Murska Sobota Boris Goljevšček, ki je opozarjal na vrsto pomanjkljivosti, med drugim tudi pri samem vodenju in poveljevanju ter izvajanju operativnih reševalnih nalog. »V položaju, ko je potrebna visoka zavest ljudi in angažiranost, se je pokazalo, da imamo v štabu civilne zaščite pred elementarnimi nesrečami ljudi, ki malo delajo in mnogo govorijo«, je povedal v izjavi za javnost nekaj dni po poplavih (Gerenčer 1972, 3).

Zanimivo je opazovati, da so odredbe o splošni mobilizaciji prebivalstva starejšega od 16 let, vendarle prihajale s strani predsednikov skupščin občin, tako, da lahko govorimo o nekakšni deljenosti pooblastil. Medtem, ko je štab civilne zaščite deloval na terenu, so občinska delovna telesa skrbela za ureditev splošnih aktov za ukrepanje v kriznih razmerah. Veliko vlogo pri reševanju in vodenju intervencij so igrali lokalni štabi civilne zaščite, ki so vsebovali tudi prostovoljna gasilska društva in ostale lokalne skupine. Prav tako je aktivno vlogo igrala Jugoslovanska ljudska armada, ki je bila vseskozi prisotna na terenu. Nekaj dni po vodni stihiji je bila ustanovljena »pomurska enota teritorialne obrambe«. Feri Maučec je v svojem članku o tej enoti zapisal:

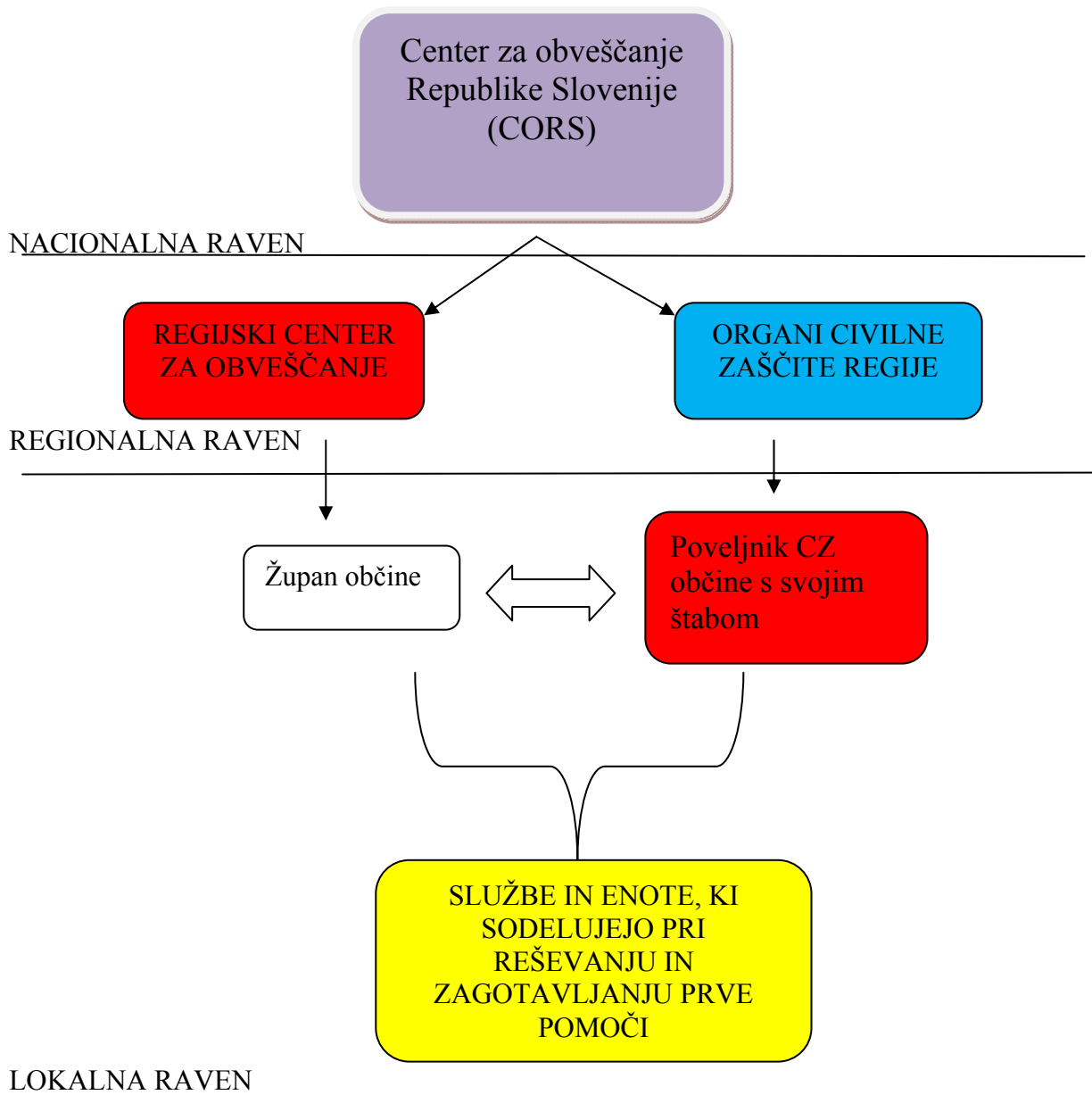
Predstavniki pomurskih občin in republiškega štaba za elementarne nesreče so se dogovorili, da bodo pomurske občine ustanovile skupno enoto teritorialne obrambe, ki bo skupaj s pripadniki JLA prevzela dela pri čiščenju ceste in reševanju objektov, ki so jih porušili zemeljski plazovi ob nedavnih poplavah v Pomurju. Načelnik generalštaba Viktor Bujanj pa je tudi obljubil, da bo JLA opremila pomursko teritorialno enoto s čolni in drugo reševalno opremo (Maučec 1972, 1).

V dneh, ko je bilo Pomurje ogroženo zaradi poplav, se je v Murski Soboti zvrstilo tudi veliko obiskov takrat pomembnih akterjev, ki so vsi po vrsti obljubljali pomoč in iskali vzroke za tako hudo situacijo, kot ji je bilo Pomurje takrat priča. Tako sta kraje ob Muri obiskali takratni predsednik CK ZKS France Popit in podpredsednik Republiškega izvršnega sveta Tone Tribušon. Kot je moč sklepati iz pridobljenih virov, pa neposrednega vpliva na odločanje pri samem kriznem upravljanju nista imela.

Tudi komisije, ki so bile v tistem času ustanovljene s strani občin, so se po večini ukvarjale s »popoplavno« obnovo in ocenjevanjem škode na objektih, cestni infrastrukturi, kmetijskih površinah in drugih poškodovanih stvareh. Prav tako so v vsaki izmed občin ustanovili posebno komisijo za ugotavljanje stanje in škode na obrambnih nasipih, kar pa bi verjetno morali storiti že pred samimi poplavami.

Nacionalne in regionalne sisteme kriznega upravljanja in vodenja sem prikazal v zgornjih poglavjih, zato bom v nadaljevanju predstavil samo nekaj ključnih akterjev, ki so odigrali najpomembnejšo vlogo na lokalnem nivoju. V pomoč bom izdelal shemo, ki bo prikazovala tek informacij in posamezne akterje opisal. V nadaljevanju bom izdelal časovnico odločitev.

Shema 3.2: Potek informacij od posameznih nacionalnih do lokalnih akterjev odločanja

Iz sheme je opazno, da informacije o nevarnosti prihajajo iz nacionalnega na regionalni nivo, od koder se nato zadeve preko informacijskih kanalov speljejo na lokalno raven. Pri tem velja opozoriti, da nisem izpostavljaj odgovornosti na regionalni in nacionalni ravni, temveč le kanale obveščanja, medtem, ko bom na lokalni ravni analiziral »odločevalce«.

Sama po sebi se nam ponuja primerjava odgovornosti župana in lokalnega poveljnika Civilne zaščite, zato bom ta dva organa tudi podrobneje predstavil. Prav tako bom med službami in enotami, ki aktivno sodelujejo pri reševanju izpostavil vlogo poveljnika lokalnega gasilskega društva.

Najbolje opisuje celotno dogajanje poročilo vodje izpostave Uprave za zaščito in reševanje Murska Sobota, gospoda Martina Smodiša, ki je opredelil vse aktivnosti. Prav zato bom v nadaljevanju citiral dogodke in ukrepe, ki so jih sprejemali na lokalni ravni v občini Lendava. V poročilu je napisal takole:

ponedeljek, 22. 8. 2005

S strani Regijskega centra za obveščanje je občina dobila obvestilo, da je na reki Muri II. (druga) stopnja ogroženosti in da se predvideva, da bo doseglo III. (tretjo) stopnjo ogroženosti.

Ob 02:00 uri so po predhodnem telefonskem dogovoru imeli v prostorih Občine Lendava koordinacijski sestanek. Dobili so informacijo, da se pri nosilnih stebrih na reki Ledavi pri Benici nabirajo smeti in vejevje.

Naslednji delovni sestanek je bil ob 08:00 uri v pisarni župana, na katerem je bilo dogovorjeno:

- spremljati vodostaj,*
- urediti prevoz peska na določene lokacije,*
- urediti nabavo dodatnih vreč,*
- obvestiti poverjenike CZ vzdolž reke Mure od Hotize do Benice in*
- obvestiti poveljnike PGD vzdolž reke Mure od Hotize do Benice.*

Dogovorjene aktivnosti so bile izpeljane in sicer:

- vodostaj v Gornji Radgoni so spremljali preko spletne strani,*
- pesek za potrebe utrjevanja nasipa je zagotavljalo podjetje Gramoz d.o.o.,*
- vreče je zagotavljalo VGP MURA z zagotovilom, da imajo zadosti količine na zalogi,*
- telefonsko so bili obveščeni poverjeniki CZ vzdolž reke Mure,*
- po telefonu (po GSM) so bili obveščeni poveljniki PGD o nastali situaciji in so dobili nalogo, da spremljajo dodajanje ob reki Muri.*

Ob 13:00 uri, ko je vodostaj v Gornji Radgoni dosegel 468 cm in pretok 1325 m³/s, so bila

aktivirana PGD vzdolž reke Mure. Ta so preverjala, če lopute služijo svojemu namenu na nasipu.

Kot se je izkazalo na več mestih, lopute niso odigrale svojo funkcijo, zato je bilo potrebno na teh mestih odtočne jarke (luknje) zadelati z vrečami polnimi peska.

V stanje pripravljenosti je bil tudi oddelek za reševanje CZ Občine Lendava.

Med 13:00 in 16:00 uro je potekalo razdeljevanje lopat, svetilk in vreč iz skladišča CZ. Ob 16:30 uri je aktiviran štab CZ. Ob 17:30 uri je bila operativna seja s poveljniki PGD, saj je bilo predvideno, da bodo oni glavni nosilci vodenja aktivnosti na terenu. Ob 20:35 uri so bili aktivirani (telefon, GSM) pripadniki CZ – oddelek za reševanje ter kurirska služba, katerim so bili ob prihodu takoj vročeni pozivi in razdeljene so jim bile določene naloge, oprema in lokacija delovanja.

torek, 23. 8. 2005

V občini Lendava so se nekaj po polnoči aktivirala PGD Hotiza, PGD Kot, PGD Kapca, PGD

Gaberje, PGD Gornji Lakoš, PGD Dolnji Lakoš, PGD Petišovci, PGD Lendava, PGD Dolina in PGD Čentiba ob reki Muri, katerih gasilci so odšli na preglede nasipov in sanacijo le-teh.

V delu nasipa Hotiza so zaprosili za pomoč PGD Velika Polana, katera jim je priskočila na pomoč.

Ob 08.00 uri zjutraj je poveljnik CZ občine Lendava zaradi nevarnosti preboja v naselju Kot

zahteval aktiviranje vseh ostalih društev v občini. Tako so jim na nasipih priskočila na pomoč še PGD Dolga vas, PGD Mostje – Banuta, PGD Genterovci in PGD Radmožanci.

Iz sosednje madžarske županije Zala je CZ pripeljala skupaj 7.000 kom vreč, ponudili so pomoč v tehniki, ki je čakala na madžarski strani mejnega prehoda Dolga vas (2 kamiona Kraz za delo na poplavljenem območju, opremljenima z elektroagregati in ostalim), nakladalec, bager-goseničar ter ostala oprema.

Ponoči z 23. 8. 2005 na 24. 8. 2005 je bil zgrajen obrambni nasip med Benico in Mursko šumo, saj je zaledna voda iz Murske šume prodirala proti Benici. Delo so opravili LE-KO KFT. Lenti, saj v bližnji okolici ni bilo buldožerja – goseničarja. Pri

delu na nasipu so nam pomagali tudi gasilci iz Poklicne gasilske brigade Lenti z Madžarske (10 gasilcev).

sreda, 24. 8. 2005

V Kotu je zaledna voda začela ogrožati hiše, zato je bilo potrebno usmeriti gasilske enote v Kot zaradi prečrpavanja vode preko nasipa in tako držati nivo zaledne vode in preprečiti zalitje stanovanjskih hiš. Ob 16:45 uri je v Kotu pri nasipu nivo vode padel na raven, da se lahko odpre zapornica.

Ob 19:00 uri je bilo na delovnem sestanku v štabu CZ Občine Lendava ugotovljeno, da se situacija umirja, nasip je pod kontrolo, potrebno je še nabaviti vreče – kot rezerva za ponoči, nadaljevati z dežurstvom na nasipu ne glede na to, da se voda umirja in pada, ljudje naj gredo na počitek.

Gasilci, ki so nadzirali nasip v naselju Kot, so zagledali v vodi reke Mure človeka, kateri je krilil z rokami in pozival na pomoč. Na kraj nesreče so odšli gasilci s čolni iz PGD Hotiza, Kot, Gaberje, Lendave in Petišovcev in začeli z iskanjem. Čez čas so se jim pridružili še potapljači iz PRS RP Murska Sobota, vendar je bilo iskanje utopljenca neuspešno in tako prekinjeno ob 23:00 uri.

četrtek, 25.8.2005

Potapljači Reševalne postaje potapljaškega društva Murska Sobota so s pomočjo gasilcev iz PGD Kot, Kapca, Gaberje in Lendava našli utopljenega krajana Józsefa Göncza iz naselja Kot v kanalu, ki odvaja vodo iz čistilne naprave Hotiza v mrtvico reke Mure. V akciji je sodelovalo 7 potapljačev in 25 gasilcev.

Izvršil se je ogled nasipa reke Mure in bilo je ugotovljeno, da ni več potrebe po nadzoru na nasipu, zato so se odpoklicali dežurni z nasipa. Ob 11.00 uri je občinski štab CZ prenehal z operativnim delovanjem.

Ob 19:00 uri je bila seja, na katerem so bili prisotni župan, predstavniki občine, člani OŠ CZ,

vodje enot, predstavniki KS, predstavniki enot CZ ter predstavniki sodelujočih iz Madžarske.

Podana je bila kratka analiza dogajanj« (Smodiš 2005, 13–14).

3.4.3 Internacionalizacija

Ker naravne in druge nesreče lahko ogrožajo oziroma prizadenejo več držav hkrati, je za njihovo obvladovanje potrebna medsebojna pomoč in sodelovanje med državami, katerega cilje je:

- Preprečevanje nevarnosti in nesreč,
- Medsebojna podpora pri razvijanju in krepitevi pripravljenosti držav za obvladovanje naravnih in drugih nesreč,
- Zagotavljanje medsebojne pomoči ob nesrečah in
- Zagotavljanje pogojev za sodelovanje v mednarodnih humanitarnih in reševalnih akcijah (Nacionalni program varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami 2002).

Seveda so tovrstna načela in naloge nekaj, kar je v današnjem svetu samoumevno, vprašanje pa je, če je bilo tako tudi pred 40. leti, ko so ljudje živeli v drugačnem sistemu, tako političnem, kulturološkem, kakor sistemu vrednot.

V času, ko še ni bilo tako močne medijske podpore, so tudi informacije potovale mnogo počasneje kot je to v današnjem, modernem svetu. Tudi zato je bila internacionalizacija nekaj, čemur takrat niso posvečali velike pozornosti. Omejili so se zgolj na medsosedsko pomoč in posredovanje informacij. Pa ne zato, ker ne bi želeli, marveč zato, ker za to niti niso imeli pravih možnosti, infrastrukture in prepotrebne tehnologije.

Primer tega je zapis neznanega avtorja v Vestniku, 20. julija 1972:

Radio Murska Sobota se je preteklo sobotno opoldne, tik pred izredno informativno oddajo o položaju v zvezi s poplavami, povezal z graškim radijskim studiem. Urednik programa Helmut Michel je kolegom v Mursko Soboto posredoval najnovejše podatke hidrometeorološke službe za avstrijsko Štajersko in podatke za vodne razmere v pritokih Mure, ki so napovedovali izredno stanje. Nič kaj obetajoča vremenska napoved za popoldanske in večerne nevihte v soboto se je izpolnila, do izraza pa je prišla v nedeljo popoldne in ponoči, ko se je v Radgoni vodostaj Mure nevarno dvignil» (Vestnik 1972, 1).

Iz napisanega lahko razberemo, da je vodilno vlogo pri pretoku informacij igrala civilna sfera, saj je glavnina informacij pritekala in odtekala preko radijskih valov. Mednarodno sodelovanje je dobilo svoje temelje v strahu in medsebojni solidarnosti pred katastrofalnimi nesrečami, ki so jim grozile.

Zanimivo pri analiziranju virov je, da ni nikjer zaslediti nobene omembe medsosedske in meddržavne pomoči in sodelovanja med Slovenijo in sosednjo Republiko Madžarsko. Sam pripisujem to mednarodnim varnostnim in političnim razmeram takratnega časa, ko se je na svetu odvijala »najhladnejša« hladna vojna. Politične razlike in spori so očitno segali tako globoko, da niti v najhujših razmerah, ki so ne nazadnje povzročile škodo tako na slovenski, kot na madžarski strani, državi nista bili sposobni sodelovati in si med seboj pomagati (Bobovec 1972, 1).

Zanimivo pa je, da tudi s sosednje Avstrije ni bilo posebne pomoči, vendar je to nekoliko lažje razumeti, saj so se tudi sami soočali z nevšečnostmi in katastrofalnimi posledicami razdejanja, ki ga je povzročila Mura.

Če upoštevamo dejstvo, da je bila Slovenija v času poplav leta 1972 del večje tvorbe Jugoslavije, je internacionalizacijo bistveno težje definirati kot v letu 2005. Takrat namreč pomoči in posvetovanja na nacionalni ravni ne moremo šteti kot mednarodni dogodek ali mednarodno pomoč, danes ga gotovo lahko. Tudi zato bom v nadaljevanju predstavil nekaj ukrepov, ki so bili sprejeti na medrepubliški ravni, kjer so na pomoč priskočile druge republike takratne Jugoslavije, kar je ne nazadnje pomenilo pomoč od zunaj in čemur bi danes rekli mednarodno sodelovanje ali internacionalizacija dogodka.

»Ob zaključku naše redakcije smo zvedeli, da je iz Vojvodine prispelo v Pomurje 12 kombajnov, ki bodo pomagali pospraviti kmetijske pridelke, zlasti pšenico. Žal pa je še vedno veliko površin pod vodo, tako da tudi s kombajni ne bo mogoč še nekaj dni opraviti žetev,« je zapisal Feri Maučec v Vestniku (1972, 1) 27. julija. Pomoč in ukrepi so bili veliko bolj naravnani v direktno pomoč, kot smo temu priča v sodobnosti. Ni bilo veliko strategij, govoričenja in praznih obljub, temveč so republike prešle k dejanjem, ki so lajšala življenja »navadnim« ljudem, ki so v težkih trenutkih ostali na robu preživetja.

Prav tako ne smemo zanemariti vpliva in vloge Jugoslovanske ljudske armade, ki je bila seveda sestavljena iz pripadnikov vseh tedanjih republik. Težko bi rekli, da je to mednarodna pomoč in mednarodno sodelovanje v originalni obliki, a gotovo je ključno pripomogla k odpravljanju posledic, ki so jih prizadejale poplave.

Ker je iz prejšnjega odstavka razvidno, da meddržavnemu sodelovanju v obliki kot ga poznamo danes, takrat še niso posvečali toliko pozornosti, je prav, da prikažem kako je temu danes, s katerimi državami sodeluje slovenska in predvsem pomurska Civilna zaščita in kakšne aktivnosti ob tem izvaja.

Izpostava URSZR Murska Sobota ter Štab CZ za Pomurje sodelujeta na področju varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami z obmejnima madžarskima županijama Zala in Železno županijo, s hrvaško županijo Medžimursko in obmejnima avstrijskima deželama Gradiščansko in Štajersko.

To obmejno sodelovanje temelji na naslednjih podlagah:

- *Sklenjeni dvostranski in večstranski sporazumi RS z Republiko Madžarsko, Republiko Avstrijo in Republiko Hrvaško*
- *Imenovanje stalne slovensko-madžarske mešane komisije za izvajanje sporazuma o sodelovanju na področju varstva pred naravnimi in civilizacijskimi nesrečami*
- *Imenovanje podkomisije stalne slovensko-madžarske mešane komisije za izvajanje sporazuma o sodelovanju na področju pred naravnimi in drugimi nesrečami za obmejno sodelovanje, katera skrbi za praktično izvajanje sporazuma na obmejnem področju*
- *Sodelovanje v delovni komisiji za javno varnost in varstvo pred katastrofami Euroregio West / Nyugat Pannonia (EURWNP) (Dobnik Jeraj in Smodiš 2000/2001, 425–432).*

Iz zapsanega je razvidno, da so pravno-formalni okviri medsosedskega sodelovanja vzpostavljeni in nekateri izmed ukrepov tudi dejansko izvajani na terenu. Vendarle pa velja podrobneje pogledati, kaj se je dejansko dogajalo na terenu in kako se je medsebojno, meddržavno sodelovanje dogajalo v kriznih trenutkih, ko so bila ogrožena življenja in imetje velike večine »obmurskih« občin.

Ko govorimo o obveščanju o situaciji in o morebitnih visokih vodnih pretokih je potrebno omeniti, da je tovrstno sodelovanje s sosednjo Avstrijo zgledno in profesionalno. O tem pričajo vsa poročila in vsi zaznamki, po katerih sodeč je večina koristnih informacij o dogajanju v zgornjem toku reke Mure prišla iz avstrijskih merilnih postaj (Balažic 2005).

Avstrijska stran je tako sodelovala bolj informacijsko in s tem pristavila svoj delež, podobno je delovala tudi Republika Hrvaška.

Najbolj plodno in pomembno pa je prav gotovo sodelovanje s sosednjo Republiko Madžarsko, ki je bilo v zgornjih poglavjih že opisano, pa vendarle ga je potrebno in prav še enkrat izpostaviti. Dogajalo se je na terenu, tam kjer je bila pomoč najbolj potrebna in ob načrtovanju nadaljnjih aktivnosti za omejitve in preprečitev škode povzročene ob poplavih.

Iz sosednje madžarske županije Zala je CZ pripeljala skupaj 7.000 kom vreč, ponudili so pomoč v tehniki, ki je čakala na madžarski strani mejnega prehoda Dolga vas (2 kamiona Kraz za delo na poplavljenem območju, opremljenima z elektroagregati in ostalim), nakladalec, bager-goseničar ter ostala oprema.

Ponoči z 23. 8. 2005 na 24. 8. 2005 je bil zgrajen obrambni nasip med Benico in Mursko šumo, saj je zaledna voda iz Murske šume prodirala proti Benici. Delo so opravili LE-KO KFT. Lenti, saj v bližnji okolici ni bilo buldožerja – goseničarja. Pri delu na nasipu so nam pomagali tudi gasilci iz Poklicne gasilske brigade Lenti z Madžarske (10 gasilcev) (Smodiš 2005, 13–14).

Iz poročila gospoda Smodiša je tako jasno razvidno, da je medsebojna pomoč potekala zgledno in imela velik vpliv na preprečitev nadaljnje škode in posledic poplave.

Omeniti velja še dejstvo, da do uradne prošnje po pomoči, ki bi morala priti s strani Vlade Republike Slovenije ni bilo naslovljene na nobeno izmed sosednjih držav, kar pa ni ustavilo lokalnih akterjev, ki so se vendarle povezali in dokazali, da je sodelovanje mogoče in zaželeno.

3.4.4 Pridobljene izkušnje in znanja

Tovrstne pridobljene izkušnje in znanja imajo žal rahlo grenak priokus, saj so pridobljene na podlagi dogajanj, ki so povzročala škodo tako človeškim življenjem kot materialnim dobrinam, od katerih so prebivalci sveta ob Muri odvisni. Pa vendarle so ključne za razumevanje dogajanj v času med poplavama in seveda kot pomagalo pred naslednjimi poplavami.

Žal so poplave vedno ko so nastopile za seboj pustile večje ali manjše razdejanje, pa vendarle je zelo pomembno, da se iz tega tudi kaj naučimo. Tako so izkušnje in znanja pridobljena ob tem neprecenljive, saj nam v prihodnje omogočajo boljše odzive in zmanjšanje potencialne škode. Pušenjak (1972, 4) je v članku »Poplave zarezale Pomurju globoke rane, kaj sedaj?« opisal nekatere izkušnje in iztočnice za ukrepe v prihodnje.

Petletni program vodno gospodarskih del, o katerem bi naj razpravljala republiški zbor skupščine SRS na zadnji seji, je bil iz upravičenih razlogov umaknjen z dnevnega reda. To je terjala nova situacija. Predlog tega plana je predvideval med drugim nadaljevanje z izgradnjo nasipov ob Muri ter nadaljevanje del na hidrosistemu Ščavnice. Za Ščavnico je bilo predlaganih 9.000.000 novih dinarjev in to za 2,5 km nove struge, za izgradnjo jezera v Gajševcih ter za 19.400 metrov obrambnih jarkov.

Zadnji tragični dogodki zahtevajo, da se dela, predvidena do leta 1975 vsekakor pospešijo, in da se obseg del še poveča, kar bo zahtevalo vsekakor več sredstev, kot jih je bilo predvidenih v dosedanem programu 5-letnega plana vodnega gospodarstva. Predvsem menim, da naša republika ni več tako revna, da bi ne mogli sofinancirati gradnje novih nasipov na obeh bregovih Mure, tako da i se v celoti zgradili že v dveh letih. Gre še za okoli 20 km nasipov. Ljutomer je poleg Gornje Radgone edino mesto s sedežem občine v Sloveniji, ki še pred poplavami ni zavarovano. Ponovno poudarjam, da je izgradnja jezer nujna ne samo za poplavna, temveč tudi za sušna leta. To dokazujejo izkušnje iz lanskega, pa tudi letošnjega leta. Razumljivo pa je, da tudi velike vodne akumulacije stoletne poplave, kakršna je bila zadnja, samo omilijo, ne morejo pa jih preprečiti. Gotovo ni človeka v Pomurju, ki bi sedaj ne zahteval od odgovornih dejavnikov nujnega pospešenja na regulaciji Ščavnice in ti tudi, če je pač potrebno nekaj zemlje potopiti. Spodbudno je stališče komisije za vloge in pritožbe pri skupščini SRS, ki pravi, da je treba v maksimalni meri poskrbeti za nadomestna zemljišča kmetov. Po izvršenih najnujnejših regulacijah, pa bo treba pristopiti k detajlni melioraciji zemljišč, katerega financiranje je bilo do sedaj eno izmed najtežjih vprašanj«.

Glavna težava ljudi, ki so živeli ob reki Muri v tistem času, so bili torej nedograjeni nasipi. Tudi tisti, ki so bili takrat že zgrajeni, niso bili pripravljeni na takšno količino vode. Težava je bila tudi zaradi ne-reguliranih voda, ki so bile tako nepredvidljive in nevarne za prebivalce. Mura tako ni bila edina nevarna, temveč so nevarnost predstavljali tudi njeni pritoki, predvsem Ščavnica. Tako je bila glavna »lekcija« poplav leta 1972 ta, da je potrebno dograditi nasipe tako na Muri kot na njenih nevarnih pritokih ter regulirati tiste dele vodnih strug, ki to potrebujejo.

Izkušnje in znanja pridobljena na podlagi naravnih in drugih nesreč sicer terjajo visoko ceno, so pa hkrati neprecenljiv vir za v bodoče, da se morebitnim težavam v celoti izognemo ali se vsaj naučimo ravnati ustrezno in pravočasno. Glede na to, da se je leta 2005 škoda omejila na veliko manjšo, kot je bilo to leta 1972, bi lahko sklepali, da izkušnje vendarle nekaj veljajo. Nenazadnje je v vmesnem obdobju nastal visokovodni nasip, ki ščiti ogrožena območja pred poplavami in povodnjijo. Žal pa lahko ugotovimo, da je na veliko mestih le-ta popuščal in ogrožal prebivalce ter njihovo imetje. Iz tega lahko sklepamo, da je na več mestih bila poplavna ogroženost kljub predhodnim ukrepom velika, kar potrjuje tudi Balažic, ki pravi, da

je: »nujno potrebno preveriti varnost vodo gradbenih in drugih objektov na območju Mure pred vplivi visokih voda« (Balažic 2005, 43).

Do podobnih ugotovitev so prišli tudi pri Upravi Republike Slovenije za zaščito in reševanje, kar so objavili v svojem Poročilu o neurjih z obilnimi padavinami in poplavi v Pomurju v času od 21. 8.–24. 8. 2005. Točki o zaključku in priporočilih prilagam v celoti, saj se mi zdi, da sta na tej točki še kako pomembni:

Močna neurja z nalivi in močno narasli vodotoki, predvsem reka Mura, so v obravnavanem obdobju mnogokratno preseгла običajne razmere in so zato predstavljali veliko naravno nesrečo oziroma ogroženost od nesreče. V vseh 26 občinah Pomurja je nastala materialna škoda, v 20. občinah je bila tako velika, da so jo ocenile občinske komisije. V 20 bolj prizadetih oziroma ogroženih občinah so se na pozive iz regijskega centra za obveščanje takoj odzvali župani, štabi civilne zaščite in operativne gasilske enote ter v nadaljevanju okoliško prebivalstvo in drugi prostovoljci.

Nasipi vzdolž Mure so v zelo slabem stanju in slabo vzdrževani oz. sploh ne vzdrževani, zato so predstavljali veliko nevarnost, da jih močan tok reke Mure poruši ali prelije. Zadnja porušitev se je zgodila leta 1989 na srečo na neobljudeno območje pri Lendavi; sanacija nasipov po tej porušitvi je bila, po izkušnjah tokratne visoke vode, slabo izvedena. Za obvarovanje nasipov je bilo namreč v celotnem Pomurju porabljenih cca 50.000 do 60.000 vreč in več kot 1935 m³ peska.

Po zbranih nepopolnih podatkih, ki so jih Izpostavi URSZR Murska Sobota posredovale prizadete občine, je bilo v dneh od 21. 8. do 24. 8. 2005 v aktivnosti zaščite, reševanja in pomoči vključenih skupno približno 5279 ljudi in sicer 115 PGD z 2751 gasilci, 17 OŠCZ z 432 pripadniki CZ, 1876 prostovoljcev – občanov, 80 delavcev javnih komunalnih služb ter 140 zaposlenih v gospodarskih družbah, zavodih in drugih organizacijah. Zaradi visokih voda reke Mure in drugih vodotokov je bilo poplavljenih približno 111 stanovanjskih objektov, 51 gospodarskih objektov, 103 gospodarskih poslopij in 8 drugih objektov. Poleg tega je bilo zaradi neurij z močnimi nalivi dodatno poplavljenih približno 394 stanovanjskih objektov, 24 gospodarskih objektov, 257 gospodarskih poslopij in 29 drugih objektov. Skupaj je bilo torej zaradi neurij z močnimi nalivi in visokimi vodami vodotokov poplavljenih približno 505 stanovanjskih objektov, 75 gospodarskih objektov, 360 gospodarskih poslopij in 37 drugih objektov. Neurja z obilnimi padavinami in poplave vodotokov so povzročile veliko materialno škodo na transportni infrastrukturi, na stavbah, na kmetijskih

zemljiščih, kmetijski proizvodnji in gozdovih. Po cenitvi škode na komunikacijski infrastrukturi, stavbah, stavbnih in kmetijskih zemljiščih ter premočninah, ki so jo opravile občinske komisije ter prav tako na terenu preverila regijska komisija za ocenjevanje škode ob naravnih in drugih nesrečah (ReKOŠ) v času od 25. 8. do 7. 9. 2005, le-ta znaša približno 608.839.695 SIT. Končna škoda na kmetijskih kulturah je še v fazi ocenjevanja in bo znana 30. 9. 2005.

V občini Lendava je bilo ugotovljeno, da je nasip prenizek na 11 mestih tudi za do 50 cm v skupni dolžini kar 1365 m.

Občine, pristojne za izvajanje ukrepov na svojem terenu, še vedno nimajo usklajenih načrtov zaščite in reševanja ob poplavah, in so kot take tudi delovale preveč nekoordinirano, nekatere so si zagotavljale vreče in nasipni material samostojno, ne preko ReCO, zaradi česar je prihajalo do določenih nesporazumov in neutemeljenih očitkov.

Obmurske občine, ogrožene zaradi poplav reke Mure, z izjemo štirih večjih občin niso imele oz. nimajo zagotovljenih vreč za utrjevanje visokovodnih nasipov.

V večini občin se v 10 letih ni nabavljala formacijska oprema za enote in službe CZ (niti osebna, kaj šele skupna), kljub vsakoletnemu zagotavljanju proračunskih sredstev za potrebe ZRP. Pri izvajanju zaščitnih ukrepov so se zelo hitro odzvale vse prizadete občine, formirale ustrezna delovna telesa in so pravočasno pristopili k izvajanju potrebnih nalog. Vodenje aktivnosti so izvajali poveljniki CZ posameznih občin ob tesnem sodelovanju gasilskih poveljnikov. Na posameznih deloviščih so aktivnosti vodili gasilski poveljniki PGD oz. OGP, kar je bilo dobro izvedeno.

Ob operativnem delu utrjevanja nasipov je bilo čutiti premalo strokovne pomoči in usmeritev strokovnjakov JVGP Mura in MOP ARSO Urdom za opravljanje z vodami/Oddelkom porečja Mure, zato delo ni bilo povsod izvedeno optimalno.

Delavci JVGP Mura niso bili prisotni v zadostni meri neposredno na terenu, da bi strokovno usmerjali delo na posameznih odsekih, zaradi tega je prihajalo občasno do napačnih ocen in zahtev po dodatnih vrečah, to pa je najverjetneje posledica reorganizacije JVGP (zmanjšanja zaposlenih na minimum!).

Posamezne občine niso naslavljale zahtevkov po zagotovitvi dodatnih vreč na ReŠCZ, zato je strani nekaterih občin prišlo do neutemeljenih kritik v javnosti. Krivda za to pa je bila predvsem v neorganiziranosti področja ZRP v teh občinah oz. neizdelanih in neusklajenih načrtov ZiR ob poplavah v teh občinah.

Izpostava URSZR Murska Sobota je skupaj z operativno skupino ReŠCZ spremljala stanje na terenu in se po potrebi vključevala s strokovno pomočjo, komunikacijsko podporo, dokumentiranjem stanja in zagotavljanjem vreč, potopnih črpalk in drugih MTS prizadetim občinam.

Izpostava URSZR Murska Sobota je skupaj z operativno skupino ReŠCZ s pravilno koordinacijo pravočasno zagotovila zadostno število vreč za utrjevanje nasipov na vse kritične odseke. Delavci Izpostave URSZR Murska Sobota so se maksimalno angažirali pri izvajanju vseh nalog pri izvajanju potrebnih ukrepov.

Koordinacija med posameznimi občinami ter Izpostavo URSZR Murska Sobota in operativno skupino ReŠCZ je potekala dobro in usklajeno.

V centru za obveščanje je bilo v času od 21. 8. do 25. 8. 2005 ugotovljeno predvsem sledeče: 3x prišlo do izpada telefonskih linij, od tega 2x zaradi napake na strani Telekoma, enkrat pa zaradi udara strele v bližini ReCO, kar je povzročilo, da je pregorela varovalka na napajanju terminala, najdaljši izpad primarnega dostopa je trajal cca 4 ure (v tem času je številka 112 delovala le preko 1 analogne telefonske linije); dodatna telefonska terminala 212 in 213 sta se pokazala kot ne najbolj uporabna, saj sta drugačna od glavnega, na katerega so operativci vajeni delati (in ki je v normalnih razmerah zadosten) in je zaradi tega prišlo do dodatnih nepotrebnih napak pri sprejemanju in posredovanju klicev; operativni pult v centru za obveščanje kot takšen prav tako ne dovoljuje istočasnega dela več kot treh operativcev hkrati, v tem primeru pa bi bilo potrebno mesto za 1 do 2 operativca na telefonskih zvezah, 1 do 2 operativca na radijskih zvezah ter vsaj enega za vnašanje poročil v SPIN ter za pripravo ostalih informacij ter delo v ekspeditu, kar skupno pomeni vsaj štiri operativce; organizacija radijskih zvez na terenu ni bila zadovoljiva, to velja predvsem za radijski promet na 04 SD kanalu, ki ga uporabljajo uporabniki Lendavskega območja, ki niso upoštevali pravil in so vse pogovore opravljali preko repetitorskega kanala, kar je povzročalo nepotrebno zmedo na radijskih zvezah; problem pri radijskih komunikacijah pa so predstavljale tudi prazne in dotrajane baterije v OŠCZ in PGD, tako da marsikatera zveza ni uspela samo zaradi tega.

Do neposrednega preboja nasipov ali prestopa prenizkih kron nasipov ni prišlo nikjer, torej je reka Mura ostala v glavnem znotraj površin, ki so predvidene ob visokih vodah.

Regijska komisija za ocenjevanje škode ob naravnih in drugih nesrečah je z dvema dodatnima

sodelavcema s področja cenitve škod v gradbeništvu dobro opravila svojo nalogo. Ker se je v Pomurju prvič ocenjevalo škodo na stvareh, so bile pri pristopu ocenjevanja škode določene težave, še posebej v lokalnih skupnostih, ki pa so bile po usklajevanju med ReKOŠ in občinskimi komisijami zadovoljivo rešene.

Izpostava URSZR Murska Sobota je ReKOŠ ves čas zagotavljala vso razpoložljivo administrativno-tehnično ter logistično podporo.

ReKOŠ je bila na področju gradbeništvu kadrovske maloštevilčna in je bilo potrebno pritegniti druge pooblaščenec sodne cenilce, kar je glede na kratke roke za izvedbo cenitev predstavljalo začetno težavo. Iz tega razloga je Izpostava URSZR Murska Sobota sklicala v torek, 6. 9. 2005, sestanek sodnih cenilcev gradbene stroke in jih 8 dodatno evidentirala za delo v ReKOŠu. ReKOŠ za terensko delo v takšnih pogojih ni dovolj dobro opremljena. Predvsem bi bil za čas, ko je komisija na terenu, potreben mobilni telefon ter osnovna zaščitna osebna oprema za člane komisije (Smodiš 2005, 25).

V poročilu so tudi predlogi za nadaljnje ukrepanje:

Glede na ugotovljeno kritično stanje visokovodnih nasipov vzdolž reke Mure bo nujno potrebno izvesti sanacijo le teh, saj se že več let oz. desetletij opozarja na to perečo problematiko. Prav tako je predvidena sanacija visokovodnih nasipov v Nacionalnem programu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami za leto 2002–2005.

Občine bomo morale čim prej oz. takoj izdelati načrte zaščite in reševanja ob poplavih ter jih uskladiti z vsemi izvajalci nalog, še posebej z Izpostavo MOP ARSO ter doreči tudi vključevanje JVGP Mura glede na reorganizacijo le-te v d.d. Občine bodo morale v sklopu svojih proračunov za področje VNDN zagotoviti finančna sredstva za potrebno formacijsko opremo za enote in službe CZ ter te tudi čim prej ustrezno usposobiti za operativno delo.

V primeru podobne situacije bo potrebno več strokovne pomoči in usmeritev strokovnjakov JVGP Mura in MOP ARSO Uradom za opravljanje z vodami/Oddelkom porečja Mure, zato bo potrebno doreči postopke oz. relacijo vključevanja obeh omenjenih služb.

Nujno potrebno je izvajati permanentna usposabljanja vodilnih kadrov v Civilni zaščiti in gasilskih organizacijah za vodenje intervencij in koordinacijo dela. Usposobljenost in pripravljenost teh je treba preizkušati na periodičnih štabnih vajah s spremljanjem odzivnosti in postopkov, jih usklajevati in dopolnjevati ter jih nenazadnje vnesti v načrte ZiR.

Nujno je treba pripraviti nov program usposabljanja pripadnikov TRE za izvajanje zaščitno-reševalnih nalog ob visokih vodah in poplavah ter v izvedbo usposabljanj vključiti domače strokovnjake s tega področja ter po potrebi tudi tuje strokovnjake s praktičnimi izkušnjami iz takih ukrepanj ob podobnih situacij (npr. praktične izkušnje vodnogospodarskih strokovnjakov iz katastrofalnih poplav na Madžarskem).

Pri ReŠCZ je treba formirati stalno operativno skupino strokovnjakov za primere poplav. Ob visokih vodah oz. poplavah je treba razdeliti poplavno področje na posamezne delovišča v sektorjih, kjer bodo prisotni delavci JVGP Mura in Izpostave MOP ARSO zaradi strokovnega vodenja. Za normalno operativno delo ReŠCZ in Izpostave URSZR je treba zagotoviti vsaj 3 mobilne aparate in eno dodatno kartico v stacionarno GSM postajo v ReCO. Za delo operativno delo ReŠCZ in Izpostave URSZR je treba zagotoviti 5 ročnih R/p, 5 mobilnih R/p in 1 stacionarno R/p sistema radijskih zvez ZARE PLUS. V centru za obveščanje se za izboljšanje zadev predlaga sledeče: s podjetjem Telekom, bi se bilo potrebno dogovoriti glede ukrepanja v primeru izpada telefonskih linij, da ne bi po nepotrebnem prihajalo do zamikov zaradi tega, ker mora delavec CO najprej prepričati operaterja Telekoma (ki ga dobi na številko 116), da je napaka res pri njih in da je potrebno številko 112 preusmeriti na drugo analogno linijo; telefonska terminala 212 in 213 bi bilo smiselno zamenjati z enim novim telefonskim terminalom, ki bi bil identičen terminalu 211, da v prihodnje ne bi več prihajalo do nepotrebnih napak zaradi pritiskov na napačne tipke; operativni pult v CO bi bilo potrebno prenoviti in preurediti tako, da bi v primeru potrebe in tudi vsakodnevno lahko istočasno delali vsaj štirje operativci (sedaj se z naslonjali stolov med sabo porivajo sem ter tja, kar je vsekakor moteče). Predlagamo da bi bil polt raven in ne polkrožen kot je sedaj; lokalnim skupnostim in gasilskim organizacijam pa bi bilo potrebno predlagati, da zamenjajo dotrajane in neuporabne baterije radijskih postaj z novimi, ter da ljudi (operativce), ki rokujejo s sredstvi zvez usposobijo za delo z radijskimi postajami ter jih seznanijo z organizacijo radijskega prometa, da bi v prihodnje radijski promet tekel nemoteno in po pravilih.

ReKOŠ je potrebno ustrezno kadrovsko izpopolniti s sodnimi cenilci za posamezno stroko – v Pomurju predvsem s področja ocenjevanja škod v kmetijstvu in gradbeništvu; povezati se je potrebno tudi s cenilci v zavarovalnicah in jih pridobiti za delo v ReKOŠ, saj bi na ta način preprečili očitke v javnosti o subjektivnosti, predvsem cenilcev na področju kmetijstva iz vrst kmetijskih pospeševalcev.

Potrebno je izvesti usposabljanja članov občinskih in ReKOŠ in jih obnavljati vsaj enkrat letno. Člani komisij za ocenjevanje škode morajo biti obvezno strokovnjaki s posameznih področij in morajo pridobiti potrdilo URSZR s katerim se lahko izkažejo na terenu. Prav tako morajo imeti v času ocenjevanj škode na terenu identifikacijsko priponko. Pred vsakim pričetkom ocenjevanja škode je treba sklicati predstavnike ObKOŠ in ReKOŠ za usklajevalni dogovor in pripravo potrebnih napotkov za samo izvedbo ocenjevanja in priprave poročil.

Nujno potrebno je izdelati računalniško aplikacijo za zajem podatkov o ocenjevanju škode v kmetijstvu in na stvareh ter usposobiti ljudi za delo z aplikacijo. Doreči je treba način in višino povrnitve stroškov članom ReKOŠ in dodatno imenovanim cenilcev za ocenjevanje škode na terenu in refundacijo osebnega dohodka za čas izvajanja cenitve škode in sestankov ter usposabljanj.

Pri spremembi zakonskih aktov je treba predvideti možnost imenovanja dodatnih sodnih cenilcev za ocenjevanje škode s strani generalnega direktorja URSZR in sicer izjemoma, ob večjih naravnih nesrečah, ko cenitve škode ni možno izvesti le s strani Vlade RS imenovanimi člani ReKOŠ. Za normalno delo ReKOŠ je treba zagotoviti ustrezno opremo za delo na terenu in sicer mobilni telefon ter osnovno osebno zaščitna opremo.

Naloge, ki so se izvajale ob neurjih z obilnimi padavinami in še posebej ob visokih vodah reke Mure in drugih lokalnih vodotokov so bile več ali manj uspešno izvedene, tako da ni prišlo povzročitve večje neposredne škode zaradi nepravilnega ukrepanja. Ob smrtni žrtvi je bila tuja krivda izključena. Jasno se je pokazalo, da lokalne skupnosti, z izjemo nekaterih, nimajo izdelanih načrtov zaščite in reševanja ob poplavah ter tudi ne nujno potrebnih materialno-tehničnih sredstev (vsaj vreč za pesek!).

Pri aktivnostih ob visokih vodah so se sicer pojavile določene manjše pomanjkljivosti, ki pa bistveno niso vplivale na celoten obseg izvajanja zaščitno-reševalnih aktivnosti. Predvsem bi bila zaželena večja prisotnost in angažiranost delavcev JVGP Mura ter ARSO.

Vsi akterji v občinah, od župana, poveljnika CZ, članov PGD, pripadnikov CZ ter občani, so se požrtvovalno vključevali v vse aktivnosti in spet je prišla do izraza pregovorna človeška solidarnost, da si v nevarnosti ljudje priskočijo na pomoč.

Aktivnosti so bile uspešno izvedene ob angažiranju vseh zadolženih, predvsem pa prebivalstva (Smodiš 2005, 28).

4 ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Pregled dogodkov in ukrepov, ki so se dogajali ob obeh poplavah, me je pripeljal do številnih zaključkov, ki sem jih nekatere omenjal že v zaključkih vsakega poglavja, pa vendarle je nekaj takšnih, generalnih, ki bi jih rad poudaril še na samem koncu. S tem seveda želim tudi overiti ali ovreči svoje hipoteze, ki sem si jih zastavil na začetku diplomskega dela.

Menim, da je najbolje, da naredim zaključke na podlagi hipotez, pri čemer bom upošteval vse poglede, ki so bili podani skozi različna poglavja.

Prvo hipotezo, ki se glasi: »Poplava leta 2005 je zaradi konceptualno-doktrinarnih sprememb povzročila manj materialne škode kot poplava leta 1972«, lahko v celoti le deloma potrdim. Dejstvo je, da je bilo leta 1972 poplavljenih več površin, predvsem pa več naselbin iz katerih so morali ljudi evakuirati. Čeprav ni podrobnega podatka o višini sredstev, ki so bila potrebna za obnovo, pa lahko sklepamo, da so v vaseh, kjer je potekala evakuacija prebivalca bile močno poškodovane tudi njihove hiše. Opozoriti velja tudi na metodologijo ocenjevanja škode, ki leta 1972 še zdaleč ni bila tako razvita, kot je bilo to leta 2005. Nekaj, kar so leta 2005 že ocenili za škodo, je bilo leta 1972 ocenjeno kot le delno poškodovano, tako, da tudi v tem primeru ne moremo z gotovostjo pokazati na dejanski obseg škode. Še posebej pa velja opozoriti na škodo povzročeno na gospodarskih objektih, ki je leta 2005 ni bilo, medtem, ko je povodenj leta 1972 močno prizadela ljutomerski Marles in soboški kmetijsko – industrijski kombinat Pomurka. Prav tako ne smemo pozabiti poškodb na komunalni infrastrukturi, ki so bile v tistem času bistveno večje in hujše, kot je to bilo leta 2005. Tako so nastale velike težave pri oskrbi s pitno vodo, saj so bili poškodovani deli vodovodnega omrežja. Veliko gospodinjstev se je leta 1972 še oskrbovalo s pitno vodo iz domačih vodnjakov, ki so bili ob poplavi prav tako poškodovani, oziroma je bila voda iz njih kar nekaj časa nepitna. Še posebej je to do izraza prišlo v romskem naselju Pušča. Poleg tega pa je eden izmed argumentov gotovo tudi povezan s splošno mobilizacijo prebivalstva starejšega od 16. let. To je gotovo pomenilo tudi izpad dohodkov v različnih gospodarskih družbah, kar pa praktično ni mogoče oceniti. Seveda je tudi ob poplavi leta 2005 sodelovalo veliko prebivalcev pokrajine ob Muri, pa vendarle obseg ni bil tolikšen kot leta 1972. Pri vsem skupaj je pomemben še vidik zavarovanja premoženja, ki je bil leta 1972 praktično neznaten, medtem, ko so večino finančnega bremena leta 2005 pokrile zavarovalnice, seveda ob predpostavki, da so imeli ljudje objekte zavarovane. Brene škode so tako prevzele ustanove, ki so specializirane za tovrstne nepredvidene dogodke, medtem, ko so leta 1972 škodo nosili občani sami. Prav zato so se leta 1972 pojavili zametki t.i. solidarnostnega sklada, oziroma solidarnostnega davka, ki

bi ga plačevali vsi državljani in bi služil v namene pokrivanja škode ob izrednih dogodkih. Sam ne razpolagam s podatkom ali je bilo kaj sredstev zares razdeljenih že leta 1972, vem pa, da je bil solidarnostni davek uporabljen kot sredstvo za lajšanje finančnega bremena škode ob potresu v Posočju leta 1998.

Druga hipoteza pravi, da so: »izkušnje iz poplav leta 1972 pomembno vplivale na nadaljnji razvoj pravno-institucionalnih instrumentov pri preventivnem delovanju pred poplavami v celotni Republiki Sloveniji.« Težava pri verifikaciji te hipoteze se pojavi predvsem v pravnem delu, saj je v vmesnem obdobju prišlo do zamenjave tipa oblasti in vladavine, kar je vodilo tudi v nove oblike zakonodaje. Pa vendar lahko z gotovostjo trdimo, da se je institucionalno-pravni okvir v treh desetletjih med poplavama gotovo spremenil in izboljšal. Pristojnosti pri upravljanju in ravnanju ob naravnih nesrečah so iz vojske prešle na posebno institucijo, to je Urad Republike Slovenije za zaščito in reševanje, ki je poleg tega, da je pravni nosilec zaščite in reševanje v Sloveniji, tudi operacijsko, materialno in kadrovsko podkrepjen za izvrševanje svojih nalog. To se je pri poplavi leta 2005 izkazalo za pomembno, čeprav je bilo nekaj pomanjkljivosti in težav. Vsekakor je kljub organizacijskemu napredku še posebej potrebno izpostaviti človeški faktor in solidarnost, ki pri tovrstnih nesrečah odigrata ključno vlogo. Tako se je leta 2005 mobilizacija prebivalstva zgodila spontano brez posebnega poziva, čeprav ni bila v tolikšnem obsega kot je bilo to leta 1972. Tukaj so gotovo glavno vlogo odigrale izkušnje in spomini na poplavo pred 33. leti. Kot enega ključnih dejavnikov ali organov, ki so pomembno prispevali k večji organiziranosti in ukrepanju ob poplavah, pa gotovo moramo omeniti Agencijo Republike Slovenije za okolje, skrajšano ARSO. To telo je zadolženo med drugim tudi za monitoring oz. spremljanje voda, ki je odigral ključno vlogo pri obveščanju in predvidevanju nadaljnjih dogodkov, ki so se vrstili na ogroženih območjih. Leta 1972 o monitoringu voda ni bilo ne duha ne sluha. Obveščali so se preko radijskih in telefonskih zvez, ki so bile redke in slabo vzpostavljene. Leta 2005 je monitoring deloval dobro, hitro in učinkovito. Prenos podatkov je potekal preko interneta in preko brezžičnih telefonskih povezav, kar je bistveno olajšalo odločitve odločevalcev na terenu samem. Prav tako je bilo informacij več in bile so bolj zanesljive, kar je olajšalo sprejemanje že tako težkih odločitev. Gotovo so tudi izkušnje iz preteklosti vplivale na razvoj in pospešeno izpopolnjevanje sistema monitoringa, predvsem pa obveščanja o pretokih voda, o višini vodostaja in drugih pomembnih podatkih. Ne smemo pozabiti, da je mreža vodnih postaj segala tudi preko meja, kar je dalo temu elementu dodatno dimenzijo, saj je mednarodno sodelovanje potekalo dobro, usklajeno in ciljno usmerjeno k minimaliziranju gmotne in druge škode. Drugo hipotezo lahko na podlagi vseh teh dejstev in

izboljšane sistema zaščite, reševanja in pomoči potrdim. Gotovo so pretekle izkušnje in dogodki vplivali na razvoj institucionalno – pravnega okvirja, kar je bilo bistvo zastavljene hipoteze.

Pri tretji hipotezi, ki pravi, da so: »načrti za ukrepanje ob poplavah izvedbeno vprašljivi, zaradi nerešenega mejnega vprašanja s sosednjo Republiko Hrvaško,« sem imel na samem začetku občutek, da jo bom le stežka potrdil oziroma, da je že vnaprej obsojena na »propad«. Pa vendarle se je na koncu izkazalo popolnoma drugače. Vsa dejstva kažejo na to, da je nerešeno mejno vprašanje velika ovira pri načrtovanju in izvajanju ukrepov ob poplavah reke Mure. Domačini na obeh bregovih Mure se v »mirnodobnem« času sicer povsem dobro razumejo, vendar, ko pride do krizne situacije, kakršne poplave nedvomno so, nastanejo trenja in konflikti, ki imajo lahko grozovite posledice. O teh mi je svoje videnj izpričal očividec in poveljnik gasilskega društva g. Srečko Prendl, ki je povedal, da je bilo kar nekaj poskusov presekanja slovenskega dela nasipa s strani hrvaških kolegov, da bi se s tem preprečila večja škoda na hrvaški strani. Pa če pustimo incidente ob strani, je nerešeno vprašanje meje predvsem težava pri gradnji nasipov, kot enem izmed najbolj pomembnih preventivnih ukrepov. Ker državna meja ni natančno določena, so dela na teh območjih praktično nemogoča, kar samo še povečuje nevarnost pred naslednjimi poplavami, ki se bodo gotovo zgodile. Tretjo hipotezo lahko tako z gotovostjo potrdim, a hkrati dodam, da srčno upam, da se bo v kratkem zgodila sprememba, ki bo ovrгла moje dognanje.

Proučevanje reke Mure in dogodkov, ki so se vrstili ob poplavah, je bilo zame zanimivo a hkrati tudi čustveno, saj živim v krajih, ki so neposredno ogroženi vsako leto, oziroma vsakič, ko vodna gmota pritisne na prenizke in slabo utrjene nasipe. Če k temu prištejemo zgodbe, ki sem jih poslušal kot otrok, ko mi je dedek pripovedoval o življenju, ki ga je živel kot mlinar na Muri, zadeva dobi nove dimenzije. Nekoč počasna in mirna reka se je zaradi posegov človeka spremenila v vsakoletno grožnjo, ki je že vzela življenja. Sprašujem se ali smo se iz tega zares kaj naučili ali si svet preprosto razlagamo po svoje in si tovrstne nauke prikrojimo, kot nam v določenem trenutku pač odgovarja? Ob predvideni gradnji elektrarn na Muri se sprašujem ali bodo le te prinesle trajno ureditev vodotoka reke Mure ali bodo dokončno uničile to »žilo« Pomurja. Samo čas lahko da odgovor na to vprašanje, saj se vseh posledic gotovo ne da predvideti. Do takrat pa naj ostane upanje na boljše in mirnejše meglice iznad »murske vodé«.

5 LITERATURA

1. Balažic, Simon. 2005. *Poplava na reki Muri avgusta 2005*. Strokovna publikacija. Beltinci: Občina Beltinci.
2. Bobovec, Franjo. 1972. Öt napig tartott a küzdelem az árvízzel. *Népiújság* (27): 1.
3. Brilly, Mitja. 1994. *Zaščita pred poplavami*. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo.
4. ---, Matjaž Mikoš in Mojca Šraj. 1999. *Vodne ujme, varstvo pred poplavami, erozijo in plazovi*. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.
5. Covello, Vincent. 1995. *Risk Communication Paper. Opening The Black Box Risk Conference*. Hamilton: McMaster University.
6. Dobnik Jeraj, Milena in Martin Smodiš. 2000/2001. Sodelovanje Slovenije in Madžarske na področju varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. *Ujma* (14–15): 425–432.
7. Flere, Sergej. 2000. *Sociološka metodologija: temelji družboslovnega raziskovanja*. Maribor: Pedagoška fakulteta.
8. Gams, Ivan. 1983a. Naravne nesreče v Sloveniji v pregledu. V *Naravne nesreče v Sloveniji kot naša ogroženost*, ur. Ivan Gams, 10–17. Ljubljana: Geografski inštitut Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, SAZU.
9. ---, ur. 1983b. *Naravne nesreče v Sloveniji kot naša ogroženost*. Zbornik. Ljubljana: Geografski inštitut Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, SAZU.
10. Gerenčer, Ivan. 1972. Soboški župan ocenil organizacijo zaščite pred poplavami. Velika materialna in tudi moralna škoda. *Vestnik* 24 (27): 3.
11. Grizold, Anton. 2005. *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
12. Grošelj, Klemen. 2004. *Kognitivno-institucionalna analiza kriznega upravljanja in vodenja (primer nesreč v Sloveniji)*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. Hermann, Charles F. 1972. *International Crises: Insight From Behavioral Research*. New York: The Free Press.
14. Kobold, Mira. 2005. Visoke vode in poplave med 20. in 23. avgustom 2005. *Ujma* (20): 48–55.

15. Kotnik, Igor. 2008. Oblikovanje sodobnega sistema kriznega upravljanja v Republiki Sloveniji s preoblikovanjem in nadgradnjo dosedanjih rešitev. *Ujma* (22): 209–218.
16. Kovač, Ludvik. 1972. Vodna stihija ogrozila in razdejala Pomurje. *Vestnik* 24 (27): 1–11.
17. *Leksikon - geografija. Temeljni geografski pojmi – od geomorfologije do družbene geografije, vključno s kartografijo, geologijo, oceanografijo, astronomijo, ekologijo, meteorologijo.* 2001. Tržič: Učila International, založba d.o.o.
18. Malešič, Marjan, ur. 2004. *Krizno upravljanje in vodenje v Sloveniji: izzivi in priložnosti.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. Maučec, Feri. 1972. Pomurska enota teritorialne obrambe. *Vestnik* 24 (27): 1.
20. McClelland, Charles A. 1972. The Beginning, Duration and Abatement of International Crises: Comparison in two Conflict Arenas. V *International Crises: Insight From Behavioral Research*, ur. C. F. Hermann, 85–86. New York: The Free Press.
21. Ministrstvo za zunanje zadeve. 2006. *Ob petnajsti obletnici slovenske samostojnosti.* Dostopno prek: <http://www.15let.gov.si/15-let-samostojnosti/slovenija-svet/> (3. marec 2012).
22. *Nacionalni program varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami (NPVNDN).* Ur. l. RS 44/2002. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200244&stevilka=2147> (19. april 2012).
23. Natek, Milan. 1992. Nekateri geografski vidiki poplavnih območij na Slovenskem. V *Poplave v Sloveniji*, ur. Milan Orožen Adamič, 21–30. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Republiška uprava za zaščito in reševanje in Center za multidisciplinarno proučevanje naravnih nesreč Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU Domus.
24. Orožen Adamič, Milan, ur. 1992. *Poplave v Sloveniji.* Zbornik. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Republiška uprava za zaščito in reševanje in Center za multidisciplinarno proučevanje naravnih nesreč Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU Domus.
25. Podkrižnik, Vojka. 2006. *Analiza pripravljenosti na poplave: (študija primera poplav na Celjskem območju leta 1998).* Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

26. Polajnar, Janez. 2002. Visoke vode. V *Nesreče in varstvo pred njimi*, ur. Bojan Ušeničnik, 246–251. Ljubljana: Uprava RS za zaščito in reševanje, Ministrstvo za obrambo.
27. Polič, Marko. 1999. Komuniciranje z javnostjo ob nesrečah. *Ujma* (13): 350–354.
28. Poljanec, Vanja. 2005. Ko mati narava pokaže zobe. *Vestnik* (34): 2–3.
29. Prendl, Srečko. 2009. Intervju z avtorjem. Lendava, 1. december.
30. Prezelj, Iztok. 2005. *Nacionalni sistemi kriznega upravljanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
31. Prinčič, Jože in Neven Borak. 2006. *Iz reforme v reformo. Slovensko gospodarstvo 1970 – 1991*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
32. Pušenjak, Rado. 1972. Poplave so zarezale Pomurju globoke rane, kaj sedaj? *Vestnik* 24 (28): 4.
33. Robinson, James. 1968. Crisis. V *International Encyclopedia of the Social Sciences*, ur. David Silss, 510. New York: The MacMillan Company & The Free Press.
34. Smodiš, Martin. 2005. *Poročilo o neurjih z obilnimi padavinami in poplavami v Pomurju v času od 21. do 24. 8.2005*. Ljubljana: Uprava RS za zaščito in reševanje, Izpostava Murska Sobota, Ministrstvo za obrambo.
35. Snyder, Glenn H. in Paul Diesing. 1977. *Conflict Among Nations*. New Jersey, Princeton: Princeton University Press.
36. Starec, Mitja. 2002. Varstvo pred poplavami. V *Nesreče in varstvo pred njimi*, ur. Bojan Ušeničnik, xy–xy. Ljubljana: Uprava RS za zaščito in reševanje, Ministrstvo za obrambo.
37. *Statistični urad Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/> (17. april 2012).
38. Stern, Eric K. 2001. Crisis Decisionmaking: A Cognitive Institutional Approach. V *A Publication of the Crisis management, Europe Research Program, CRISMART*, ur. Bengt Sundelius, 6–69. Stockholm: University of Stockholm, Department of Political Science.
39. Thart, Paul. 1993. Symbols, Rituals and Power: The Lost Dimensions of Crisis Management. *Journal of Contingencies and Crisis Management* 1 (1): 36–50.
40. Toš, Niko in Mitja Hafner Fink. 1997. *Metode družboslovnega raziskovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
41. Uprava RS za zaščito in reševanje. 2011. *Poplava*. Dostopno prek: <http://www.sos112.si/slo/page.php?src=og12.htm> (3. september 2009).

42. --- 2011b. *Neurja in visoke vode reke Mure v Pomurju*. Dostopno prek: http://www.sos112.si/slo/izpostava_clanek.php?IzpostavaID=7&catid=27&id=488#14 (4. februar 2011).
43. --- 2011c. *OBVESTILO o ocenjevanju škode v prizadetih pomurskih občinah (25.8.2005)*. Dostopno prek: http://www.sos112.si/slo/izpostava_clanek.php?IzpostavaID=7&catid=27&id=427 (3. marec 2011).
44. --- 2011č. *Povzetek načrta zaščite in reševanja ob poplavah*. Dostopno prek: <http://www.sos112.si/slo/page.php?src=na13.htm> (17. april 2012).
45. Ušeničnik, Bojan. 2002. *Nesreče in varstvo pred njimi*. Ljubljana: Uprava RS za zaščito in reševanje, Ministrstvo za obrambo.
46. *Vestnik*. 1972. Pomoč sosedom, 1 (20. julij).
47. Vlada Republike Slovenije. 2005. *Državni načrt za zaščito in reševanje ob poplavah 2005*. Dostopno prek: <http://www.sos112.si/slo/tdocs/poplava.pdf> (19. april 2012).
48. --- in Štab Civilne zaščite za Pomurje 2005. *Regijski načrt zaščite in reševanja ob poplavah*. Dostopno prek: <http://www.sos112.si/db/priloga/izpostava/p2343.pdf> (18. maj 2012).
49. Zorko, Danijel. 2006. *Krizno upravljanje in vodenje ob potresu (Primer potresov v Posočju v letih 1998-2004)*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.